Z.

itized by Goog

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXV
A
33
NAPOLI

XXV.
A.
33.

Digitized by Google

Digitized by Google

IOH. IONSTONI
Poloni

NATVRÆ CONSTANTIA:

Seu

DIATRIBE,

In qua, per poſteriorum temporum cum prioribus collationem, Mundum, nec ratione ſui totius, nec ratione partium, univerſaliter & perpetuo in pejus ruere, oſtenditur.

AMSTELODAMI,
Apud IOANNEM IANSSONIVM.
M. DC. XXXIV.

BIBLIOTECA

Sum ex iis qui miror antiquos, non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Plin.lib.6.Ep.21.

Et ut Tacitus loquitur.

Rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, ut temporum ita morum vices vertantur: nec omnia apud priores meliora, ſed noſtra quoque ætas multa laudis & artium imitanda, poſteris tulit. in Annal.

Illuſtriſsimis & Generoſiſsimis Dominis,

D. ANDREÆ
D. RAPHAELI

Comitibus de Leſzno, Palatinid. Belzenſib.

D. GEORGIO de Konary Slupecky, Caſtellanidæ Lublinenſi.

Dominis Gratioſiſsimis,

Salutem cum officioſa obſervantia.

ETSI nihil fere eſt, *Illuſtriſsimi Domini*, quod non Conſtantiæ Naturæ patrocinetur; inter cætera tamen argumenta, & veſtra præilluſtris familia palmariæ rationis loco eſſe videtur. A *Dambrovvcæ* temporibus, quibus felicitatem *Poloniæ* induxiſtis, ad præſentem diem tot *Senatores Regni* numeratis, quot avos & proavos retro acta memoria recolit, tantarum virtutum omnes, ut in veſtris penetralibus natæ hæ Divæ videantur. Fuiſſe inter illos *Pios*, Monaſteriorum fundationes, & effuſa in Eccleſiam beneficia teſtantur; fuiſſe *Magnanimos*, depoſiti

 ſupre-

ſupremi honores, ut ex inferioribus ſuſceptis, ſalus libertati conſtaret, argumento ſunt. Fuere qui majores longe *Lepidis*, ætatis ſtabilimentum prudenter faciendi celeritate præcurrêre, eo anno Senatui præilluſtri inſiti, quo *Scipio* de Conſulatu cogitare non pôtuit. Fuiſſe de Regibus, Republica Polona, Imperatoribus benè meritos, Imperii Comitum titulus vobis à Friderico III. collatus oſtendit. Et quorſum præterita ſecula nomino? Fuit hoc ipſo *Avus veſter* illuſtris memoriæ, qui pietatem & magnanimitatem, virtutes hæreditarias, eo faſtigii provexit, ut patroni Eccleſiæ purioris nomen, prudentiſſimæ παῤῥησίας exemplum eſſe videatur. Et ne plura dicam, vivit, & utinam perennet! *Illuſtriſsimus Dominus Parens veſter*, de quo tot & tanta dici deberent, quanta nec ingenii tenuitas concipere, nec paupertina ſtyli conditio exprimere poteſt. Vocat eum Eccleſia ſuum nutricium & delicium: Senatorius ordo ocellum: Nobilitas Reipub. lumen: Muſæ patronum: & ut paucis quod volo exprimam: In ſinu ipſius natum eſſe exiſtimatur, quicquid in Heroë virtutis & prudentiæ naſci potuit. Quid vero de vobis & duobus fratribus veſtris, *Illuſtriſsimi Domini*,

ni,

ni, dicam? Heroicam *Leſczyniorum* & per Illuſtriſſimam Matrem *Ducum Sanguſcio-rum* ſobolem video, quæ virtutum ſeminario generoſiore concreta, florem in vere juventutis Eccleſiæ & Reipub. oſtendit, ut fructus in autumno futuri, ſpem infallibilem faciat. De præilluſtri familia Tua & Teipſo *Illuſtris Domine Slupecki*, non eſt quod multa dicam. Nota orbi Polonico ipſius merita, & gloriam *Illuſtris Parentis* Tui p. m. grata memoria recolet poſteritas. Tu ipſe dum per Tuam omnia inclyta deſignas, inſertus *Leſczyniorum* domui, quicquid de illa dictum eſt, participare videris. Auream ſeculi in Eccleſia & Republica conſervare gloriam, veſtrum adhuc eſt. Quod cum ita ſit, Vobis, Illuſtres Domini, jure merito hæc Naturæ debetur Conſtantia: cumque & ego in præilluſtris familiæ veſtræ clientelam venerim, vobis me hoc quicquid eſt opellæ debere exiſtimo. Ad veſtra itaque pulvinaria illam depono; & ne in culpam abeat, quod tam vili comitatu ſtipatam producam, obnixe rogo. Nemini non reprehenſioni fuit, ſupra tenuitatis ſortem ſapere, nemini fraudi lacte libaſſe Diis. Valete Illuſtriſſimi Domini, Deo, Patriæ, præilluſtribus familiis, diutiſſime, mihique vobis addictiſ-

ſimo gratioſe favere pergite. Dabam Lugduni Batavorum, menſe Novemb. An. M DC XXXII.

Illuſtriſſ. Generoſ. veſtris addictiſſ.

I. IONSTONVS.

IOH.

IOH. IONSTONI
NATVRÆ
CONSTANTIA.

THESIS GENERALIS.

Falſum eſt, Mundum univerſaliter & perpetuò ruere in deterius.

PRÆLOQVIUM.

Communis per ora vulgi jactatur ſententia, *Lector*, mundum hunc & omnia in eo corpora, univerſali quodam & perpetuo, in occaſum ire decurſu: nec quicquam nunc vel eſſe vel accidere poſſe, quod priſcorum parentum, non dicam præponi, ſed æquari poſſit, ſeculis. Nec cœli ea quæ quondam uniformitas, nec terræ fertilitas, nec plantis animalibuſque vigor, nec homini vel ſtatura vel ætas tam vegeta. Sidon. lib. 8. cap. 6. *Virtutes artium per ætatem mundi ſeneſcentis emedullatæ, parum aliquid & in paucis mirandum oſtendunt.* Abiit ad ſuperos Aſtræa; nec quicquam in privata ſocietate quod *Ariſtidi* vel *Socrati*; in Politia, quod *Fabiis, Scipionibus, Marcellis*: in Oeconomia quod *Aeneæ, Myniarum uxoribus, Manlio, Iunio*; in Eccleſia, quod *Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino*; in ſcholis, quod *Ariſtoteli, Demoſtheni, Ciceroni, Galeno*, &c. conferri poſſit. Summa. Ruunt omnia, nec retro ſublata referuntur: Verum quam vere id aſſeratur, unicuique cordato, in timore

Domini conſiderandum relinquo. Quantum ad me, & eos quos ſequor, & divinæ majeſtati hic inuri injuriam, & laudabilibus hominum conatibus injici remoram, video. Nam ſi ſupremus non vult, ut tanta ejus nomen colatur reverentia, quanta factum antea; cur tot à nobis exigit? Si vult, cur non tantum largitur, quantum primoribus conceſſit? Theſaurum vero potentiæ exhauriri, omnipotentiæ competere non poteſt. De hominum conatibus certum eſt, non minus præconceptam poſſe diffidentiam, quam vel gravidarum imaginationem, quæ ſigna infantibus imprimunt; vel Melancholicorum conceptus, quibus firmiter impreſſis interdum per annos vexantur, exanimantur interdum. Teſtimonio huic rei eſſe poteſt, non tantum *Franciſcus Marchio Saluzzianus*, qui prædictionibus in favorem Caroli V. ſcriptis faſcinatus, à Franciſco I, à quo Marchionatum receperat, defecit: ſed & omnes illi literarii heroës, (non tango eos qui vel pigritiæ, vel inſcitiæ ſuæ ſimile velamentum injiciunt) qui nil in Reipub. literariæ ærarium ſe conferre poſſe arbitrantur, quod nil dici poſſe quod non dictum ſit prius judicent. Vere utique Quintilianus. *Orat.* 12. *Si hanc cogitationem homines habuiſſent, ut nemo ſe meliorem fore eo, qui optimus fuiſſet, arbitraretur, ii ipſi qui ſunt, optimi non fuiſſent.* Ne itaque & veritas in captivitate, & Dei majeſtas in contumelia, & hominum conatus, ac exinde commoda, in compedibus detinerentur, mutuata præſertim ex Reverendi Viri *D. Georgii Haukvvilli SS. T. D. Angli*, de hac theſi *Anglice* conſcripto copioſo tractatu, materia benè tamen excuſſa, & proprio ſenſu ſervato, præcipua, in contrarium, modeſtè in medium proferre, eademque cum literato orbe communicare volui. Cæterum dum Mundum univerſa-

univerſaliter & perpetuò in deterius ruere negamus, Mundum pro Cœli & terræ ſyſtemate ſumimus, ruinamque in deterius univerſalem ratione omnium in eo corporum,intelligimus;perpetuam ratione durationis à primordio uſque ad finem indigitamus; ut ſenſus ſit: Compagem hanc cæli & terræ cum omnibus corporibus quæ iis includuntur ſucceſſu temporis ab initio ad finem decurrentis, ſuâ naturâ in deterius non labi & ruere. At concedimus,Elementa in ſe tranſmutari,mixta alterationi & diminutioni obnoxia eſſe,terræ aliquid per lapſum&diluvium deceſſiſſe, mores hominum & artes variari, vitæ in iiſdem longitudinem diſcrepare, nonnulla denique interdum occidere.Sed quia

Repetunt proprios cuncta recurſus,
Redituque ſuo ſingula gaudent,
Nec manet ulli traditus ordo,
Niſi quod fini junxerit ortum *
Stabilemque ſui fecerit orbem (*Boetius*).

Nil contra univerſalem mundi ruinam facere arbitramur. * Egregia eſt in Elementis quaternarum virium compenſatio, æqualibus juſtiſque regulis ac terminis vices ſuas diſpenſantium. Suſtulit olim aliquot oceanus inſulas: at aliquot iterum enatas in Hiſtoriis legimus. *Facunditatem aut ſqualorem non modo ubique, ſed nec perpetuò impoſuit Deus,* verba ſunt Barclaii, *in Icone Anim. c.2. olim felices proventibus terræ, nunc ſterilibus arenis informes ac vaſtæ ſunt; & quæ quondam crudo aëre horrebant, non tantum jam in fruges, ſed & in voluptatum inſtrumenta luxuriant.* Emporium quondam Muſarum *Hibernia* fuit, nunc,niſi ab illo ſole *Vſſerio* & ſtellulis quibuſdam illuſtraretur,planè barbaram crederemus. Sapientia olim celeberrima *Græcia*, nunc otio & ſimplicitate damnata ſpernitur.

*Philo de mundi incorruptibilitate.

tur. *Barclai. l.c. Sic omnia ſecula genium habent, qui mortalium animas in certa ſtudia inflectere ſolet; quadam ætates præcipue armis exercita, mox omnia in quietem compoſita; tum regnorum, tum Rerump. in populis amor; nunc veluti in barbariem homines naſci, deinde facilioribus animis manſueſcere, & poſt ſecula aliquot ad ſtipatum prima caligine ingenium redire. Ita ſæpius orbis cultis hominum moribus enituit; ſubſidenſque deinde induſtria, velut quadam nube ſubducta eſt.* Sunt denique * *tempora in ſingulis regionibus, quibus homines diutius aut brevius degunt. Diutius plerumque cum tempora ſunt barbara & ſimplicioris victus, & exercitationi corporis magis dedita; brevius cum magis Civilia, & plus luxuria & otii; verum iſta tranſeunt per vices,* &c. Et hæc eſt noſtra ſententia. Cum verò mundus vel ratione ſui vel ratione partium in ſpecie conſideretur, & hæ plura corpora in ſe contineant, plures etiam in enodanda hac theſi ponendæ erunt propoſitiones. Videntur autem huc iſtæ Propoſitiones pertinere. I. *Mundum ratione ſui totius non labi perpetuo in deterius.* II. *Non ratione Cæli.* III. *Non ratione Elementorum.* IV. *Non ratione mixtorum tam inanimatorum, quàm animatorum irrationalium.* V. *Non ratione hominis.* In harum itaque propoſitionum ἀνασκευαςικῇ & κατασκευαςικῇ tractatione, noſtra verſabitur diſſertatio. Adſiſte ô Deus menti, linguæ, calamo! Tu Lector Chriſtiane ſine præjudicio lege, cum judicio conſidera.

PROPOSITIO I.

Mundus ratione ſui totius non labitur perpetuò in deterius.

Veriſſimum. Spiritum etenim Domini mundum implere inquit Salomonis ſapientia; qui anima

* Verulamius in Hiſtor. Vitæ & Mortis.

anima mundi à Platonicis dictus, nihil eſt aliud quàm potentia Dei, non minus ſe in ſuſtentatione totius operis exerens, quam in creatione ejuſdem exeruit. Vnde *Iuſtinus Martyr: Vt id quod ortum eſt nunquam extitiſſet, niſi ipſe juſſiſſet, Fiat: ſic neque permanerent, niſi idem præcepiſſet iis quidem quæ non intereunt, ut perpetuo ſtarent, iis quæ oriuntur & intereunt, ut ſemper creſcerent & multiplicarentur*. Et Scholaſtici dependentiam creatorum à creatore partim luci quæ in aëre remoto ſole extinguitur; partim vaſculo aquam contentam circumſcribenti, partim ſigillo in aqua impreſſo comparant. II. Principia, corpora naturalia conſtituentia, duo ſunt, Materia nempe & Forma. Illa quia ingenerabilis, incorruptibilis, omnis contrarietatis expers, deſtrui à natura non poteſt. Hujus ea ratio eſt, ut una deſerente materiam, alia ſuccedat in locum: & ſic

——genitum nil emoritur
Sed tranſpoſitum ultro citroque
Formam priorem alterat. Boetius.

Nec poteſt profectò aliter in natura fieri. Nam nec abolitionem intendit, nec eam magis quam creationem attingere poteſt; nec ullo exiſtente acceſſu, aliqua accidere poteſt diminutio. III. Sed demus quaſdam mundi perpetuo decreſcere partes: accreſcent ergo aliæ, aut vel diminutio vel abolitio ſequetur; & ſi ſic, incredibilis inter illa conſequetur diſproportio, & hanc infallibilis ruina. Et certè deſiiſſet jam per hos aliquot millenarios in cœlo influxus, in Elementis transmutatio, in mixtis virtus. At expreſſiſſime Salomon circulum rebus ineſſe ait, & prout

Cadit Heſperias Phœbus in undas
Sed ſecreto tramite rurſus
Curſum ſolitos vertit ad ortus: (Boetius.)

ſic & aliorum ratio. IV. Denique per regulam proportionis facilè poſſet dies & hora exſpirationis illius prædici. At id ſcripturæ * & Chriſti teſtimonio falſiſſimum eſt; & diverſi diverſè annos definiunt. *Liborovio* 1666. placet, *Roſlino* 1656, *Cuſano* 1700; vel ſaltem ſpacium annum 1734 antecedens, aliter *Copernicus*. In *Naperum Baronem Marchiſtonium* Mathematicum nulli ſecundum ſic luſit *Ovvenus*:

Nonaginta duos durabit mundus in annos,
Mundus ad arbitrium ſi ſtat obitque tuum.
Cur mundi finem propiorem non facis, ut ne
Ante obitum mendax arguerêre? Sapis.

At objicitur, *Eſdram, Apoſtolum*, & *Cyprianum Martyrem* rerum occaſum innuere, principiumque illud, *Vnumquodque quò magis elongatur à ſuo principio, eo magis deficit & langueſcit,* evidentiſſimè confirmare eoſdem. Verum eſt expreſſiſſimè apud Eſdram. *l.4.c.5.v.54. Conſidera tu quoque minori ſtatura vos eſſe, quam eos qui anteceſſerunt vos; & qui poſt vos venturi ſunt, minores futuros Vobis, quaſi jam ſeneſcentibus creaturis, & robur juventutis prætereuntibus.* Certum Apoſtolum, *Rom.*8.20,21. ſcribere, quod *vanitati mundus ſit ſubjectus*, & quod *liberabitur ex ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Non poteſt negari verba Cypriani eſſe: *Illud primo loco ſcire debes, ſenuiſſe jam mundum, non illis viribus ſtare quibus prius ſteterat, nec vigore eo prævalere quo antea prævalebat.* &c. *Non hyeme nutriendis ſeminibus tanta imbrium copia eſt, non frugibus æſtate torrendis ſolis tanta flagrantia eſt, nec ſic verna de temperie ſua læta ſata ſunt, nec adeo arbores fœtibus fæcunda autumno ſunt; minus de effoſsis & fatigatis montibus marmorum eruuntur cruſta, minus argenti & auri opes ſuggerunt, exhauſta jam metalla, & pauperes*

vena

* Matth.24.38. 2. Petri.3.10. 1. Theſſ. 5. 3.

vena tenuantur in dies ſingulos & decreſcunt, deficit in agris agricola, in amicitiis concordia, in artibus peritia, in moribus diſciplina, &c. Vera inquam hæc omnia; ſed & hoc certiſſimum, ne quicquam inde vel noſtræ ſententiæ demi, vel adverſæ accedere. I. Liber ille nil habet *Eſdra* quam falſo emendicatum nomen & injuriam maximam. Fabulæ ſunt meræ quæ de *Behemot* & *Leviathan* in *capite ſexto*; falſa quæ de mundi conſummatione. Apoſtolus infirmitatem tantum, impuritatem, & deformitatem creaturæ per lapſum contractam innuit, declinationem ſimul individuorum, & ſpecierum ad totalem & finalem per ignem diſſolutionem properationem; illarum denique abuſum cum infamia creatoris & ſervorum illius damno conjunctam perſtringendo. *Cyprianum* talia ſcripſiſſe non mirum. Fuere tum tam acerba propter belli, famis & peſtilentiæ ſævitiam, tempora, ut ejus ætatis Chriſtiani extremum exſpectarent diem, *Graſeruſque. lib. 3. Exol. Hiſtor. cap. 5.* ſecundi & tertii ſigilli apertionem in illa incidiſſe ſcripſerit. At paucis poſt annis mutatus ille luctus in gaudium. Nam non tantum ſub *Gallieno*, aliàs crudeliſſimo, pax reddita eſt, edicto etiam emiſſo Eccleſiis; ſed etiam ſub *Conſtantino* reducta eſt mulier illa Apocalyptica, quam *Nero* in ſolitudinem compulerat, quæque ibidem per tempus, tempora & dimidium temporis, ſeu *ducentos quadraginta quinque annos* dilituerat, in lucem aſpectumque communem. Quin eidem opponi poteſt *Oroſius Auguſtini diſcipulus*, cujus hæc ſunt verba. *Lib. 2. cap. 3. Recolant ſane mecum majorum ſuorum tempora bellis inquietiſſima, ſceleribus execrabilia, diſſenſionibus fœda, miſeriis continuatiſſima; quæ & meritò poſſunt horrere quia fuere, & neceſſariò debent rogare ne ſint; eum*

ſanè rogare ſolum Deum, qui & tunc occulta juſtitia permiſit ut fierent, & nunc aperta miſericordia præſtat, ut non ſint. Axioma verò illud non tantum falſum eſſe ratio habituum; & gratiæ divinæ, per incarnationē Chriſti anno mundi MMM.DCCCCXLVII. factam, effuſio oſtendit: ſed & de motu violento intelligi debere, extra omnem dubitationis poſitum eſt aleam.

PROPOSITIO II.

Mundus ratione Cœli non labitur perpetuò in deterius.

SI talis in cœlum in deterius caderet lapſus, vel ſubſtantiam tangeret illius, vel motum, vel lucem, vel calorem, vel denique influxum. Atqui nihil horum. *Non ſubſtantiam:* Quamvis enim concedatur eandem cœli & Elementorum primam eſſe materiam, idque tum propter indiſtinctionem illarum ex carentia actus, tum propter illationem duarum materiarum præter neceſſitatem: tamen illa materia tali formæ eſt combinata, quæ totum illius appetitum implet, nec agens contrarium, unde corruptio oriri poſſet, agnoſcit. Imò etſi corruptibilitas illi, (quod verius) ex Pſalmo adſcriberetur, & exinde propter ſtellarum novarum, in Caſſiopea anno MDLXXII quę biennium ſtetit, MDC in pectore gallinæ quæ adhuc conſpicitur, MDCIV quæ in orbe Saturni erat, apparentiam, generatio conſequeretur; non magis tamen contra noſtram ſententiam id faciet, quam facit mixtorum ex Elementis corruptio. *Non motum:* Videmus enim, ſi vulgarem animus eſt ſequi ſententiam, non tantum primum mobile

bile quaſi æternæ legis imperio ab ortu in occaſum procedere; ſed & planetas, ſecundum definita ab Antiquis tempora currere, cumque per certa annorum ſpacia orbes ſuos explicuerint, iterum ſine dubio ibunt per quæ venerant. *Boetius.*

Non ſol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem;
Nec qua ſummo vertice mundi
Flectit rapidos urſa meatus,
Vnquam occiduo lota profundo
Cætera cernens ſydera mergi,
Cupit oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Veſper ſeras nunciat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.

De Saturni ſydere tam benè nunc id dici poteſt, quàm verè olim à *Cicerone l. 5. de Natura Deor.* ſcriptum. *Saturni ſtella in ſuo curſu multa mirabiliter efficiens; tum antecedendo, tum retardando, tum veſpertinis temporibus deliteſcendo, tum matutinis rurſum ſe aperiendo; nihil tamen immutat ſempiternis ſeculorum ætatibus, quin eandem iiſdem efficiat.* Et ſi mutari Syderum affirmaremus motum, quomodo quæſo annus, menſis, dies, hora, punctum etiam ipſum oppoſitionum, conjunctionum & Ecclipſium in plures à Mathematicis prædici poſſet annos. Certe *Lactantius l. 2. Inſt. cap. 5.* Deos non eſſe ſtellas ex eo concluſit, quod exorbitare illis à præſtitutis itineribus non liceat. *Nam ſi Dii eſſent huc atque illuc paſſim ſine ulla neceſſitate ferrentur, ſicut animantes in terra, quorum quia liberæ ſunt voluntates, huc atque illuc vagantur ut libet, & quocunque mens duxerit eo feruntur.* Plutarchus verò eandem uniformitatem admiratus, *Tanta*, inquit, *rerum magnitudo, tanta diſpoſitio, tanta in ſervandis ordinibus*

dinibus temporibuſque conſtantia, non potuit aut olim ſine provido artifice oriri, aut conſtare tot ſeculis ſine incola potente, aut in perpetuum gubernari ſine perito & ſciente rectore, quod ratio ipſa declarat. Quod ſi cœli immobilitatem, ſcripturæ & patrum ſententiis conformem ſtatuere velimus, & ſydera motibus tantum propriis agi, nec ſecus in cœlo eſſe quam ſint in terra animantes, piſces in aqua, in aëre volucres aſſeruerimus: eodem tamen res ipſa recidet. *Non lucem.* Nam quemadmodum primò aquæ diſperſæ erant per faciem terræ; ſic lux per firmamentum; & quemadmodum aquæ in unum cumulum erant collectæ; ſic lux in uno vincta corpore; ut ille Mare dictus eſt; ſic hoc Sol vocatum eſt. Vt itaque mari nihil deperit, quamvis innumeris terram aſpergat fluviis: ſic ſoli quamvis lucem ſuam communicet. Quod ſi verum eſt effoſſas eſſe Patavii urnulas duas in urna reconditas, Plutoni à Maximo Olybio dicatas, liquore quodam plenas, quo lucerna adhuc tum ardens per multa ſecula conſervata fuit; ſi nec illud falſum quod de alia in ſepulchro Tulliæ inventa ſcribitur; quid de luce cœleſti dubitamus? cum præſertim nec pater, ex ſententia illorum qui animam ex traduce eſſe ſentiunt, quicquam de anima ſua cum animam filio communicat, deperdat, ſed ſit tanquam lumen de lumine. Quantum ad *Calorem*, non competit per ſe ſyderibus: datus tamen à Deo, ut eum in rebus caloris capabilibus efficere poſſent. Motu id non effici ſolis tempore Ioſchuæ ſtatio, regioniſque ſecundæ aëris ad frigus declinans temperies aperit: ſed luce, cujus radii ſi directi fuerint, ſat fortis eſt, ſi reflexi vehementior, ferè certiſſimum. Hoc enim aëris infimi hyberna & æſtiva conditio, ſpeculorumque tam

Archi-

Archimedis quam *Procli* effecta innuere videntur. Cum itaque lucem diminutam non eſſe oſtendimus, quid de calore ſentiendum ſit quiſque facilè animadvertere poteſt. De influxu non eſt quod laboremus. Si enim ipſa ſubſtantia integra manet, quomodo iſtæ à forma operationes ceſſabunt? Alias de Thematum conſtitutione hic poteſt illud Langii *in Epiſt. Medicis.* adferri. *Quis in tam præcipiti ſyderum diurna & nocturna vertigine, cum minima momenta ingentes pariant mutationes, quæ vix cogitatione quiſpiam complecti poſſit! quis inquam exactè nativitatis thema conſtituere poſſit, non video.* Mihi placet † *Reginaldus* Polus, qui cuidam magnos ex themate natalitio ſibi promittenti honores, reſpondit: *Quicquid prætenditur in me naturali generatione, alteratur & conſtringitur ſupr. naturali in ſanguine redemptoris facta regeneratione.* At dices in contrarium; Zonam torridam antea fuiſſe inhabitabilem, ſolem nunc propiorem terræ, nec tam verſus alterutrum polorum remotum, ſtellam denique polarem in cauda Cynoſuræ polo viciniorem. Defecit itaque cœlum. Sic eſt. Multi nunc incolæ Zonæ torridæ, & innumerorum ex hac orbis parte in ea commercia. Refert *Bodinus lib. ult. Theat. Naturæ,* ex *Copernico, Rainoldo, Stadio,* & aliis, centum & triginta ſex ſemidiametris terræ, ſeu viginti ſex mille & ſexcentis milliaribus ſolem terræ propiorem eſſe: & *Philippus Melanthon* ad cœleſtium terreſtriumque corporum tabeſcentem naturam id referendum putavit. Communis eſt modernorum Aſtronomorum ſententia, non tam remotum eſſe nobis verſus auſtrum hyeme ſolem, ac olim tempore *Ptolemæi* & *Hipparchi* erat, nec tam vicinum verſus Boream æſtate. *Ptolemæus* enim, circa annum

Chriſti

† Dudet in Polo.

Chriſti CXL, maximam ſolis ab æquinoctiali verſus alterutrum polorum declinationem 23. 51. 20. deprehendit. Et quia id obſervationibus *Hipparchi* qui centum triginta ante Chriſtum annis vixit,& *Eratoſthenis* qui eundem anteceſſit,conforme animadvertit, ſummam Solis declinationem immutabilem eſſe concluſit. Sed anno Chriſti DCCCXXX. Arabum doctiſſimi eandem in 23. 35. invenerunt, quibus & *Albategnius* qui anno DCCCLXXX floruit, ſubſcribit: Anno autem MLXX *Arzachel* Æthiops Hiſpanus maximam declinationem 23. 33. 30. aſſecutus eſt, & ut differentias obſervationum ſalvaret,novam hypotheſin invenit. Hunc tandem ſecutus, anno MDXX, *Copernicus* qui maximam ſolis mutationem eſſe mutabilem concluſit,nec tamen 23.52. majorem, nec 23. 28. minorem, illiuſque eam conditionem eſſe docuit, ut intra unum mille ſeptingentorum & ſeptuaginta annorum ſpacium, à priore ad poſteriorem deveniat, & intra alterum totidem annorum interſtitium, à poſteriore ad priorem deſcendat. Ex hac itaque *Copernici* hypotheſi ſexaginta quinque circiter ante Chriſtum annis, maxima ſolis declinatio erat 23. 52. à quo tempore retrò computando ſemper minor evaſit, donec 1782 circiter ante Chriſtum annis maxima declinatio eſſet 23.28. à qua iterum retrò computando accrevit, donec 3499 ante Chriſtum 23. 52. evaſiſſet. Scribit denique *Molinæus* de ſtella polari in cauda Cynoſuræ, eam tempore *Hipparchi* duodecim gradibus à polo mundi abſuiſſe, hodie vix quatuor; exiſtimatque cum attigerit, (quod intra quingentos vel ſexcentos annos fieri poteſt) periodum futuram, quam Deus naturæ præſcripſit. Concedimus, inquam ego, omnia iſta; ſed quid exinde incommodi noſtræ accidat cauſæ,

non

non video. Cum univerſalem ruinam adverſa tueatur factio, dicat etiam neceſſe eſt, tum frigidas Zonas aucto frigore magis inhabitabiles redditas, tum vires humanas ita attritas, ut nulla ſint ratione ferendo. Solis vicinitas aut malis fundatur principiis, aut incerta eſt, & variabilis ejuſdem declinatio. Nam Ptolemæus circa annum Chriſti CXL diſtantiam illius à terra in mille ducentis decem ſemidiametris collocat; Albategnius circa annum DCCCLXXX in mille centum quadraginta ſex; Copernicus circa annum MDXX. in mille centum ſeptuaginta novem; Tycho Brahe circa annum MDC in mille centenis octoginta duobus, conſtituunt; Lanſbergius verò, Keplerus, & alii, ter mille ſemidiametris à terra diſtare arbitrantur. Sententiam iſtam tam abſurdam exiſtimat Scaliger *Exerc.99* ut in hæc verba prorumpat: *Quæ nonnulli prodere auſi ſunt, ſolis corpus longe propius non eſſe, quàm quantum ab antiquis ſcriptum ſit, ita ut in ipſa deferentis corpulentia locum mutaſſe videatur, vel ipſa ſcripta ſpongiis, vel ipſi authores ſcuticis ſunt caſtigandi.* Quantum ad auſtralem vel ſeptentrionalem Solis viciniam, exiſtimat Doctiſſimus *Banbridgius Aſtronomiæ in alma Oxonienſi Profeſſor,* declinationem ſolis eſſe ἀμετάστατον, & differentiam aliquot minutorum quæ eſt inter nos & Ptolemæum ex errore ab Antiquis in obſervationibus admiſſo oriri potuiſſe. Vnde ſequetur nec remotiorem verſus Auſtrum eſſe, nec verſus ſeptentrionem viciniorem. Sed quamvis etiam mutabilitas concederetur; ſequeretur tamen Solem ut ſexaginta quinque ante Chriſtum annis remotior verſus Auſtrum fuit quàm nunc; ſic annis illos antecedentibus non remotiorem fuiſſe. Immò cum maxima declinatio eſt in ſummo, Sol hyeme remotior verſus Auſtrũ erit, vicinior æſtate verſus ſepten-

ſeptentrionem; cum in minimo, contrario modo ſe habebit. Denique ſi quid exinde ad nos incommodi pervenit, id commodo illorum qui verſus meridiem habitant compenſatur, ſicque nihil pro univerſali mundi in deterius ruina colligitur. Sententia ſummi viri debili nititur fundamento. Nec enim polaris ſtella unquam polum attinget; nec in eas anguſtias unquam deducetur, ut progredi nequeat. Poſt elapſos quinquaginta annos proximam futuram libenter concedimus; ſed & iterum regreſſuram, ut ſeptentrionalis maximè fiat, prout nunc auſtralis eſt, certiſſimum eſſe videtur. Et ſi aliarum fixarum ſtellarum acceſſus ad polum, receſſuſque ab eodem periodum naturæ non deſignat, quæ ratio iſtam deſignare ſuadebit.

PROPOSITIO III.

Mundus ratione Elementorum non ruit in deterius.

CVm Elementa vel in genere vel in ſpecie conſiderari poſſint, ut exactius articulus iſte demonſtretur, quatuor articuli huc pertinere videntur.

I. *Mundum ratione Elementorum in genere non ruere in deterius.*

II. *Non ratione Aëris.*

III. *Non ratione Aquæ.*

IV. *Non ratione Terræ.* Hæc itaque ordine oſtendemus.

Articulus

Articulus I. *Elementa in genere non ruunt in deterius.*

NAm ſi Elementa in genere conſiderata univerſaliter & perpetuo deficerent, deficerent vel ratione *numeri*, vel *qualitatum*, vel *proportionis*, vel *tranſmutationis*. At nullius horum. Quantũ ad *numerum*, quatuor eſſe communis fert ſententia; ſed ternarius verius definitur, ita ut ignis ſupremaſit aëris regio purior, ſubtilior, calidior, exhalationibus expers. Cum enim nuſpiam ſcriptura, præſertim in *Geneſi*, ubi deſcribuntur creata, ignis mentionem faciat, quorſum poneretur? Solidum vero illud ſi igneum elementum tenuitate & ſubtilitate vel à cœlo, vel ab aëre ſupremo differret, nova, ratione ignis, oriretur ſtellarum refractio, & veri loci ignoratio, quod falſum. Quin natura in præcipuis ternarium obſervavit numerum. Nam, ut nil dicam, de ſupernaturali Trinitatis myſterio, in hominis ſexu eſt trinitas, Mas, fœmina, & hermaphroditus: principia prima rerum naturalium ſunt tria, Materia, forma, & privatio: ſenſibilia principia itidem tria, ſal, ſulphur, & Mercurius: partes principes in homine tres ſunt: Spiritus triplices: animalis, vitalis, naturalis; uti tres eorum carnales ſeu vaſa, nervus, arteria, & vena. Humores in ſanguine tres, ſicut in lacte: aëri reſpondet pars butyroſa lactis & bilioſa ſanguinis; aquæ ſeroſa lactis & ſeroſa ſanguinis; terræ caſeoſa lactis, & bilis craſſior ſanguinis. Hunc verò numerum hodie reperiri nemo non novit. Ratione *Qualitatum* ſicciſſima eſt adhuc hodie terra, frigidiſſima, graviſſima. Aër calidiſſimus, humidiſſimus, leviſſimus. Aqua frigida & humida. Proportionem in-

ter Elementa decuplam conſtituit Ariſtoteles; at falsò. * Perimeter enim terræ exſurgit ad 5400 milliaria, adeoque diameter 1718, ſemidiameter 859, vel 860 capiuntur ob calculi commoditatem. Quin multa ſunt terræ ſpacia aquis deſtituta, & ubi ſunt maria, ibi ſemper terra ſubjacet; *Idem de aquis l. 1. cap. 5.* adeò ut maris profunditas, quæ ex peritiſſimorum nautarum obſervatione paucis locis ad octoginta vel centum paſſus accedit, rarius ad ducentos vel trecentos, rariſſimè ad quingentos, nuſpiam ferè locorum ad mille, hoc eſt quartam partem milliaris Germanici, cum terræ diametro ſeu profunditate collata, ſit ut guttulæ ſudoris altitudo comparata cum toto corpore. Experientia denique oſtendit ex paucis aquæ guttis aërem fieri, qui multoties eas ſuperet. Hanc proportionẽ & hodie inveniri quis ibit inficias! Tranſmutationem quod attinet; *Philo de Mundi incorruptibilitate. Egregia eſt in Elementis quaternarum virium compenſatio, æqualibus juſtiſque regulis ac terminis vices ſuas diſpenſantium. ſicut enim anni circulus quaternis vicibus diſtinguitur, aliis partibus poſt alias ſuccedentibus, & per ambitus eoſdem uſque recurrente tempore; pari modo & elementa mundi viciſſim ſibi ſuccedentia mutuantur, & quod diceres incredibile, dum mori videntur, redduntur immortalia, iterum atque iterum metiendo idem ſtadium & ſurſum ac deorſum per eandem viam curſitando continuo. A terra enim acclivis via incipit, qua liqueſcens in aquam mutatur, aqua porro evaporat in aërem, aër in ignem extenuatur, ac declivis altera deorſum tendit à capite, igne per extinctionem ſubſidente in aërem, aëre verò in aquam ſe denſante, aqua verò liquore in terram craſſeſcente.* Verum quidem eſt non aliter miſceri, ac insulani cum iis qui exercent commercia ibidem: tamen nec hoc negandum ſummo

* Barthol. de Element. cap. 5.

mo id univerſi fieri commodo. Aqua enim pura inepta eſſet potui; terra non largiretur humorem frugibus: aër inſpirationi nequicquam prodeſſet. Hinc Auguſtinus. *de geneſi ad liter. lib. 7. cap. 2.* *Perhibetur in Olympi vertice aër eſſe tam tenuis, ut neque ſuſtentare alites poſſit, neque ipſos qui fortè aſcenderint homines, craſſioris auræ ſpiritu alere, ſicut in iſto aëre conſueverunt.*

Articulus II. *Elementum aeris in nulla re defecit.*

SI aër in aliqua re defeciſſet, defeciſſet in ſua temperie. At ſi Hiſtoricis credimus, & major olim illius interdum ſiccitas, & major frigiditas, & peſtilentior infectio. Annales produnt anno MCCXXXIV hyemem aſperam adeò fuiſſe, ut in Adriatico mari inſtitores Venetiani, cum oneratis ſummariis per glaciem tranſirent. Simile *Zonaras* ſub *Conſtantino Copronymo* in freto Pontico & mari vicino accidiſſe refert. Tempore *Caroli Magni* fuit gelu magnum & amariſſimum quo Pelagus Ponti uſque ad centum milliaria in oriente in glaciem verſum eſt, habens cubitos à ſuperficie in profundum quinquaginta. Anno MCXXV erat tã valida hyems, ut in Brabantia anguillæ innumerabiles, propter glaciem è paludibus, quod mirũ dictu eſt, exeuntes (*Robertus de Monte*) in fœnilibus fugientes latitarint, atq; ibi præ nimietate frigoris computruerint. Vix tandem arbores fronduerunt menſe Majo. Vt verò ſiccitatẽ tangã, lego in *Livio l. 4. hiſt.* anno urbis trecenteſimo vigeſimo ſecundo, non cæleſtes modo defuiſſe aquas, ſed terram quoque ingenito humore egentem, vix ad perennes ſuffeciſſe amnes. Defectus alibi aquarũ circa torridos fontes rivoſque ſtragem ſiti peco-

rum

rum dediſſe. † Anno MCLIII, ſylvæ præ nimio accendebantur ardore, gleba pinguis arſit; nec ullâ extingui potuit pluviâ. Germanici Annales produnt, anno MCCXXVIII tantum fuiſſe æſtum, ut meſſis terminata fuerit (verbis eorum utor) ante feſtum Iohannis Baptiſtæ. *Anno* MCCCCLXXIII Bohemica ſylva octodecem ſeptimanis arſit. Danubius ita exaruit, ut multis in locis tranari potuerit. Idē de Tameſi fluvio ſub *Henrici* I. imperio ſcribitur. At *anno* DCCCCXCIV, in fine menſis Iulii, lacus & undæ tam conſtrictæ erant glacie, ut piſces omnes fuerint emortui & magna aquæ penuria. Adjici his poteſt quod *Tacitus Annal. lib.* 13. de Armenia refert, hyemem tam ſævam ibi fuiſſe, *ut obducta glacie niſi effoſſa humus locum tentoriis non praeberet. Ambuſti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati ſunt. Annotatuſque miles, qui faſcem lignorum geſtabat, ita præriguiſſe manus, ut oneri adhærentes truncis brachiis deciderent.* Peſtilentem aëris infectionem quod concernit, erat aliquando in Græcia notante *Thucydide* tanta, ut aves infectæ deciderent, & rapaces à cadaverum abſtinerent eſu. Sub *Vibio Gallo* & *Volutiano*, teſte *Pomponio Læto* & *Zonara*, duravit peſtilentia ſine intermiſſione per quindecem annos, & Alexandriæ ne unica domus libera fuit, reliquięq; nō exceſſerunt numerum ſenū præteriti temporis. *Non alia,* inquit *Lipſ. l.* 2. *de Conſt. c.* 22. de illa, *unquam major lues mihi lecta ſpacio temporum ſive terrarum.* Sub *Iuſtiniano Conſtantinopoli* interdum decem millia moriebantur. In Numidia aliquando, referente *Oroſio l.* 5. *cap.* 8. octingenta millia. Tempore *Tetrarchæ Florentiæ* à Martio ad Iulium centum millia periere; imò tam valida Italiæ incubuit, ut ex mille hominibus vix decem ſupereſſent. * *Anno* MCCCXLVIII, Londini tot ab-

† Megerius. * Alſted. in Chro.

ſumſit

ſumſit intra duodecim menſium ſpacium, ut in uno cæmeterio quinquaginta millia fuerint ſepulta. Inter Ianuarium & Iulium mortua ſunt quinquaginta ſeptem millia trecenti ſeptuaginta quatuor. Quid de ſudore Anglico dicam, qui ter univerſam peragravit inſulam, anno MDLI ultima vice. Nec exiſtimandum luem Veneream majorum nunc eſſe quàm olim fuit virium. *Hic idem morbus* inquit *lib.2. de morbis contagioſis Fracaſtorius, interibit & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris rurſus videndus renaſcetur, quemadmodum & præteritis ætatibus viſum à majoribus noſtris credendum eſt, de quo non pauca indicia etiamnum extant.* Quod verò nonnulli exiſtimant, ſcorbutum, quod nihil aliud eſt quàm cacexia corporis melancholica maligna, populis ſeptentrionalibus mariſque accolis endemia, ex obſtructione lienis à fece melancholica maligna & occulta quadam qualitate corrupta, cum attractricis & expultricis debilitate profecta, non ſine gravi reliquorum viſcerum alvinorum contaminatione, ex quibus conſequitur pruriginoſa gingivarum rubedo, flacciditas putrefactio & fœtor, dentium caſus, vel crurum debilitas, reſolutio, livores, validaque ex leviſſima cauſa fatigatio; Veteribus ignotum fuiſſe, falſiſſimum eſt. Nam eum *Hippocrates*, teſte *Langio. Ep.* 14. *l.*2. tum ſub nomine Ilei ſeu volvuli hæmatitis, in *libro de internis affectibus* deſcribit, tum ſub magnis lienibus in eodem libro depingit, & *libro ſecundo prorrheticorum* confirmat. Scelotyrben Galenus in libro definitionum, *l.*3. *de ſympt. cauſis cap.*2. deſcribit, quod ſit *ſpecies paralyſis, qua correpti recto calle progredi non poſſunt, ſed modo à dextris in ſiniſtrum vacillant, ac ſiniſtrum pedem in dextrum circumferunt, & coguntur dextrum in ſiniſtrum, & in progreſſu attollere crus.* Quidam denique ex Galleno morpheæ

nigræ, nomen imponere geſtiunt. Attamen verum eſt ingentem & hocce decennio in Anglia, Italia, Gallia & aliis locis graſſatam peſtilentiam, ſed quid hoc ad univerſalem aëris in pejus ruinam? Videntur hic ſubterranei ignis furores pertinere, quos rabidos planè præteritis ſeculis fuiſſe certiſſimum eſt. * Tito Veſpaſiano & Flavio Domitiano VII. Coſſ. arſit mons Veſuvius in Campania. Rupto primum vertice ſaxa ejaculatus eſt, poſt tantas flammas, ut duo oppida Herculaneum & Pompeji conflagrarent; tam denſos fumos, ut lumen ſolis obſcurarent; poſtremo tam denſum efflavit cinerem, ut tanquam nix vicinam regionem tegeret, quem vis ventorum in Africam, Ægyptum, Syriam projeciſſe dicitur. *Civitas Iulianum*, verba ſunt prudentiſſimi Hiſtoricorum, * *ſocia nobis malo improviſo afflicta eſt. Nam ignes terra editi, villas, arva, vicos paſſim corripiebant, ferebanturque in ipſa condita nuper Coloniæ mœnia, neque extingui poterant non ſi imbres caderent, non ſi fluvialibus aquis, aut quo alio humore uterentur; donec inopia remedii, & ira cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa jacere, dein reſidentibus flammis propius ſuggreſſi, ictu fuſtium, aliiſque verberibus ut feras abſterrebant; poſtremo tegmina corpore direpta injiciunt, quantò magis prophana & uſu polluta, tantò magis oppreſſura ignes.* † Mirum & illud fuit, quod in regno Neapolitano propè Puteolos *anno* MDXXXVIII. Septembris vigeſima nona accidit. Mari ad ducentos paſſus recedente, mons ſecunda noctis hora aſcendit, magno cum fremitu & igneorum lapidum vomitu, tantaque cinerum eructatione, ut non tantum ædes ferè omnes obruerentur, ſed & nobiles Tripergulæ thermæ. Incendia Ætnæ, & aliorum quorundam in India montium horrida, videantur

† Dion. Caſſ. in Hiſtor. Plin. Iun. in Epiſt. ad Tacitum. * Tacit. l. 13. Annal. † Sandius in Itiner.

tur in mea *Thaumatographia Naturali.* Similia an vicinis temporibus acciderint, unuſquiſque expendat. Certè nec illud quod vel de monte Carbonum in Miſena regione, vel de Moderno in Italia apud *Agricolam* extat, nec hoc quod vel de Hecla apud *Bleſhanium* invenitur, vel de inſula S. Michaëlis una ex Azoribus nuper ſcriptum fuit, videtur comparari cum illis poſſe.

Artic. III. *Elementum aqua in nulla re defecit.*

Videmus quippe triplicem adhuc hodie æſtum, diurnum, menſtruum & annuum, quem mari tribuit *Poſidonius*; eandem ejuſdem ſalſedinem guſtus oſtendit. Emittit de ſe fluvios; ſed eos iterum redeuntes excipit. Si aquæ ubi antehac nunquam viſæ ſunt, extiterunt; tum etiam è contra nonnullæ ubi fluxerunt, defecerunt. Conſtat anno MCCCCLX. inventam in Alpibus navim cum anchoris in cuniculo in quo metalla effodiebantur: & *Hieronymus in vita Hilarionis* ſcribit, poſt mortem Iuliani, naves ad prærupta montiū delatas pependiſſe. Quod

* *Si non perpetua ſedes fontibus ulla*
Æterni aut manant curſus:

tamen magni fluvii *Indus*, & *Ganges*, *Danubius*, *Rhenus*, *Nilus*, nihil in ſuo variaverunt curſu, ut in Geographicis deſcriptionibus conſpicitur. Nili præcipuè conſtans per tot tempora curſus, unum ex mundi videtur eſſe miraculis. † Tam quippe exacti eſt temporis, ut ſi terra, quæ circa eum ſumatur, & nec humectetur, nec deteratur, idem pondus ſemper retineat ad decimam ſeptimam Iunii. Hac augetur incremento fluvii pondus, & infalli-

* Pontan. l. 48. Meteor. † Proſper Alpinus.

infallibile futuri ſtatus ſequentis diluvii indicium exhibet. Thermas quaſdam periiſſe certum eſt, ſed & quaſdam in deperditarum locum enatas haud dubium. De *Bathonienſibus* in Anglia veriſſimum illud *Nechami.*

Bathoniæ thermas vix præfero Virgilianas,
Confecto proſunt balnea noſtra ſeni.
Proſunt attritis, colliſis, invalidiſque,
Et quorum morbis frigida cauſa ſubeſt.

De ſpadanis Anglicis videatur *Spadocrene Edmundi Deani Medicinæ Doctoris*, Medicis Eboracenſib. dicata.

Artic. IV. *Elementum terræ in nulla re defecit.*

SI in aliqua re terra defeciſſet, defeciſſet vel in quantitate, vel in fertilitate. Nam Ætnam, Parnaſſum & Olympum montes minores indies præternavigantib. apparuiſſe tempore ſuo *Ælianus* edidit. Palæſtina verò quamvis exigua regio fuerit; tamen * & triginta idololatricis Regibus ſuffecit, & tantam Iſraëlitarum multitudinem aluit; ut in bello inter Iſraëlem & Iudam duodecim † centena millia convenirent, ne quicquã vel de ſacrificio in templi dedicatione facto, vel de illo quod in*Chronicis alibi invenitur, dicam. Non poteſt tamen collectio ulla ratione concedi. Quod enim de montibus dicitur, id de toto non oſtenditur, quod eaſdem nunc dimenſiones habet, quas antehac habuit. Scilicet fit id per pluvialem & maritimam aquam, quantumque decedit montibus, tantum accedit vallibus. Vnde *Anaxogoras* interrogatus, an montes Lampſacenos aliquando mare ſit obtecturum; imò

* 1. Chron. 13.3. † 2. Chron. 7.5. *2. Chron. 17.14. 2. Chron. 21.5

imò reſpondit, niſi tempus defuerit. Quemadmodum nil mari decedit egreſſu fluviorum, quia redeunt iterum: ſic terræ rebus quæ inde creſcunt & nutriuntur, quia revertuntur in illam.

Quapropter meritò maternum nomen adepta eſt,
Cedit enim retrò de terra quod fuit ante
In terras, ſcribit Lucretius. *l.* 2.

Quod de *Palæſtina* * traditur, videtur tum ſingulari divinæ benedictioni adſcribi debere, tum promiſſioni ad anni ſeptimi levamentum factæ. De eadem tamen ante trecentos annos ſic *Brocardus.* † *Frumentum terrâ excultâ ſine ſtercore & fimo mirabiliter creſcit & multiplicatur. Agri ſunt velut horti in quibus feniculum, ſalvia, ruta, roſa paſſim creſcit. Denique ibi extant omnia mundi bona, & verè terra fluit rivis lactis & mellis.* Quamvis autem ponatur, amiſiſſe aliquid de propria fertilitate: tamen è contrario, aliæ atque aliæ regiones ac loca novas vires ad fœcunditatem ſuſcipiunt. Quin & ſingulari maledictione divina id accidere potuiſſe, & vitio incolarum, haud dubium videtur. * *Rem ruſticam peſſimo cuique ſervorum velut carnifici noxæ loco damus, quam majorum noſtrorum optimus quiſque & optimè tractavit.* Antehac gaudebat terra *laureato vomere* & *triumphali aratore.* Idem itaque faciendum quod *Miſes* fecit, ſi tantæ magnitudinis poma granata, quantæ ille Artaxerxi obtulit, habere voluerimus. His ſi adjecero majorem apud priſcos famem viguiſſe, majoraque rerum pretia, non errabo. Ingens fuit fames anno M D C X X V. & M D C X X X. in Polonia, quæ alias *univerſæ Europæ* ferè granarium audit: Quatuor enim modii tritici, quorum alias trium flo-

 renorum

* Deuter. 11.12. Levit. 26.3. Livit. 20.21. † De terra ſancta p. 2. c. 1. An major olim terræ fertilitas. * Columella de re ruſtica. Plin. l. 18. 3. Ælian. lib. 1. cap. 33.

renorum valor erat, ad octodecim florenorum precium exceſſerant; at quid hoc ad præterita? Tempore * Valentini in Italia præ fame vendebant patres filios, ut diſcrimen mortis evaderent. Tempore † Honorii Romæ in foro clamabatur: *Pone pretium humanæ carni. Livius* ſcribit Romæ multos è plebe ne diutina fame cruciarentur, capitibus obvolutos in Tiberim ſe præcipitaſſe. * Idem anno Chriſti DXIV in Anglia, tempore Ciſſæ Auſtralium Saxonum Regis, accidit. Quantum ad pretia, Varro *lib.* 3. *cap.* 2. ſcribit L. Axium Equitem Romanum noluiſſe dimittere par columbarum minoris quadringentis denariis. Et paſſerculi forſan minori nunc veniunt pretio quàm aſſario.

PROPOSITIO IV.

Mundus, ratione mixtorum tam inanimatorum quam animatorum irrationalium, non labitur in deterius.

Mixtum corpus in inanime & animatum diſpeſcitur; ſub illo Meteora & foſſilia, ſub hoc Plantæ, Animalia, & Homo continentur. Neceſſarium igitur eſſe videtur ut ad exactiorem articuli demonſtrationem iſta in ſpecie demonſtrentur. Sed quia homini, propter copiam materiæ peculiaris eſt deſtinata propoſitio, hic tres tantum articulos ponimus. I. *Ex meteoris mundi in deterius ruinam oſtendi non poſſe.* II. *Foßilia non defeciſſe.* III. *Nec vel plantas, vel animalia, quicquam paſſa eſſe.*

Articu-

* Novel. tit. 11. apud Codic. Theodoſ. † Ioſ. l. 6. Annal. * Beda l. 4. c. 13.

Articulus I. *Ex Meteoris mundi in deterius ruina oſtendi non poteſt.*

NAm nec illa quæ utilitati inſerviunt defecere; nec quæ noxia ſunt, vel magis nunc ſunt talia quam antehac, vel magis frequentiora. Æquè nunc pluvia & nix terram fœcundant, ros irrigat, ventus aërem ventilat, Meteora ignita purificant. Irides & alia an non æquè conſpiciuntur? Quantum ad noxia. Anno N.Ch. DCXXXIV. exorto Iugurthino bello triduo lactis pluvia viſa eſt, & tertio poſt anno quo proſperè contra Iugurtham dimicatum, bis lacte pluiſſe ſcribitur. Carnis pluviam vide in *Livio*. Narrat *Albertus lib. 3. Hiſt.* ex Avicenna maſſam ferri pondere centum librarum ex aëre decidiſſe, ex qua poſtea præſtantiſſimi gladii facti. *Plutar. in Fab. Maximo.* Annibale cum exercitu in Italiam irruente lapidibus ignitis pluit. Tito Annio Milone cauſam Romæ dicente lateribus coctis, quod in ejus anni acta relatum eſt. Nil de hiſce noſtrum ſeculum. Verum eſt nubium caſus in Sileſia circa Goldbergam accidiſſe, ſed an non major in Franconia anno MDLI. *Ingens multitudo*, inquit Bartolinus. *l. 2. de Meteor. cap. 2. hominum & pecorum decidentib. ſubito nubibus ac effuſis confertim aquis, inaudita tempeſtate ſubmerſa eſt, multarum urbium mœnia firmiſſima, vineæ, ædificia ſplendida devaſtata funditus.* Quid de terræ motu, Cometis, ventis & fulminibus dicam. *Comes Northamptoniæ. in l. prædict. veneri.* quatuor intra quadriennium apparuiſſe aliquando ſcribit; *Beda* & *Paulus Æmilius* intra dies quatuordecim tempore *Caroli Martelli* duos, unum oriente, alterum occidente Sole. * Tantus erat

* Seneca quæſt. Natur. 2. lib. c. 15.

erat Attalo regnante, ut in immenſum extenſus, cœli plagam, cui lactea nomen eſt, æquaret. Tantum etiam * annus MDLVI. vidit, ut non modo exſpirationes leviſſimæ & aridæ, ſed nec omnes quidem ſylvæ ac nemora, quotquot erant, ubique terrarum, pabulo bimeſtri quo luxit, ſufficere potuiſſent. An tale quid noſtro tempore? Mihi certè exemplum non occurrit, & quamvis occurreret; nil tamen exinde ad univerſalem mundi ruinam. Si enim abſumptis halitibus aërem turbaturis ſerenitas aëris ſequitur: ſi halitus aſcendentes, pinguedine benigniore conditi, fertilitatem, dum per agros ſparguntur, & roris inſtar eos irrigant, cauſare poſſunt: ſi non omnis materia deflagrans fœtidos poſt extinctionem halitus relinquit, poſſunt Cometas, aëris bona temperies, terræ fertilitas, & annonæ copia ſequi; & hoc bono mali compenſari prædictio. De terræ motu nil ferè hocce ſeculo audivimus, illum ſi excipias qui anno MDCXXVII. in Apulia ſeptemdecim hominũ millia abſorpſit †. Mirus & ille qui anno MDLXXI. Calend. Martii XII. in Herefordienſi, in Anglia, agro accidit. Tum enim veſperi, hora ſexta, terra in orientali illius comitatus parte deceſſit, monſque cum ſubjecta caute, (ingenti mugitu primum & ſtridore ut à vicinis exaudiretur) tanquam ſi ex diuturno ſomno conſurrexiſſet, ſe extulit, & in ſuperiorem locum relicto cubili profundo aſcendit, ſecum unà deferens arbores infixas, caulas, & ovium greges. Arborum quædam terra obrutæ jacuere, aliæ monti accedendo ita coaluere, ac ſi eo loco primum radices egiſſent. Quo loco diſceſſerat, hiatum quadraginta pedes latum, longum octoginta ulnas reliquit. Ager omnis viginti

* Bodin. l. 2. Thea. Naturæ. † Camanus.

ginti jugerum plus minus erat. Inter eundum ſacellum obvium evertit. Taxum in cæmeterio ſitam ab Occidente in Orientem tranſtulit. Eadem vi publicas vias cum caulis, ſepibus, & arboribus inſitis protruſit: Ita cum à veſpere diei Saturni uſque ad veſperam diei Lunæ obambulaſſet, ſubſtitit. Attamen olim & frequentiores & majores fuere. Principio anni quo *L. Cornelius* & *Q. Minucius* Conſules fuerunt, tam crebros terræ motus fuiſſe tradit *Livius. lib.* 44. ut non tantum rei ipſius; ſed & feriarum ob id indictarum tæderet homines. Idem narrat *l.* 45. duodequadraginta diebus terræmotum fuiſſe; biennii ſpacio duraviſſe, & repetitis rediiſſe vicibus, teſtantur* alii. Sub *Tiberio* duodecim in *Aſia* urbes corruere. Sub *Conſtantino* in *Campania* totidem. *Antiochia* tempore *Trajani* cum conterminis abſorpta eſt. Diebus ſuis in famoſo quodam terræ motu centum Lybiæ urbes corruiſſe ſcribit *Auguſtinus l.* 2. *de Miracul. S.S.* De terræ motu ſui temporis ſic *Æneas Sylvius* ad *Fridericum Imperatorem: Audies ex latore præſentium, quam mirabilia & incredibilia damna fecerit terræmotus in regno Apuliæ. Nam multa oppida funditus corruerunt, alia magna ex parte collapſa ſunt, Neapoli omnes ferè Eccleſiæ, & maxima palatia ceciderunt, pluſquam triginta millia ruinâ oppreſſa traduntur. Populus omnis habitat in tentoriis.* Idem de ventis & fulminibus dici poteſt. Divus *Paulus* in tempeſtate Solem & alia ſydera per aliquot dies non vidit. Pugnam contrariorum ventorum, quæ nunc accidere non ſolet, *Virgilius* deſcripſit

Vna Euruſque Notuſque ruunt, creberque procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad littora fluctus.

Quanta olim naufragia evenerint, vita *Solymanni*, & acceſſus *Caroli V.* ad *Algiram*, receſſuſque ab eadem

*Ariſt. l. 2. Meteo. c. 8. Plin. l. 2. c. 81. Tacit. Annal. 2.

dem oſtendit. *Amiſit*, inquit Hiſtoria, *intra paucas horas centum quadraginta naves, quindecim galliones, exceptis viris & equis, & aliis quæ periere. Vidi ego*, verba ſunt *Bellarmini*, *quod niſi vidiſſem non crederem, à vehementiſſimo vento effoſſam ingentem terræ molem, eamque delatam ſuper pagum quendam, ut fovea altiſſima conſpiceretur, unde terra eruta fuerat, & pagus totus coopertus & quaſi ſepultus manſit, ad quem terra illa devenerat*. Cui hoc exemplum nimis recens videtur, huic ventus ille ſuccurrat, qui tempore *Guiljel. Ruffi* anno MXCVI. *Londini* ſexcentas domos abſtulit; ut de templi tecto cum lacunaribus ſublato taceam, ſex horum viginti ſeptem pedum longa, tanto cum impetu deciderẹ, ut viginti trium pedum in terra profunditatem fecerint.

Articulus II. *Foſſilia non defecere.*

DE foſſilibus ſecundo loco propoſuimus agere. Hæc autem, ſi quæ alia, mundi in deterius, ſi vera eſſet, oſtendere poſſent ruinam. Nam avaritia hominum apud ipſos manes inſatiabiliter aurum quærit, & ſacra ejuſdem fames abſconditos in terræ ſinu theſauros, incoërcito expilat ſacrilegio. Sed tantum abeſt, ut hic aliquid ſententiæ adverſæ lucrentur patroni, ut etiam hæc ipſa corpora firmiſſimum ſint contra eoſdem argumentum. Terræ Armenæ & Lemniæ *Sileſiaca* acceſſit, illa etiam præſtantior. Inventor illius * *Iohannes Montanus Sileſius*, qui ſcriptum de illa edidit, *converſum eſſe aurum, Dei providaque naturæ ordinatione, in præeminentem præparatum medicinam transſmutatumque peculiariter adverſus venena utilem, non minus quam medicamenta, quæ magnis ſumptibus* ex

* Sennert. ſcient. Natur. l. 5. cap. 1.

ex auro Vngarico conficiuntur. Habetur etiam hodie * *bolus Toccavienſis* in Vngaria, qui inſtar butyri contra Catarrhum valet, ita ut Armeno præponatur. Acceſſit & rubra terra propè *Bergas in Norvegia*, ſigillatæ cuidam non abſimilis, præſentaneum ſcorbuti Alexipharmacum. † I I. Quin habere mineralia potentiam ſe multiplicandi extra omne ferè dubium eſt. Sulphuris vena quadriennio reparatur *. Terra detracta halonitro in cumulum redacta poſt quinque aut ſex annos nitrum reddit †. In India montem eſſe, Oromenum appellatū, ſalis nativi, in quo lapidinarum modo cædatur ſal renaſcens, refert *Caſalpinus, De Metal. l.* 1.*c*.6. Idem de lapidibus dici poteſt, & inſigne notatu illud eſt, quod *Garzias ab Horto. de ſimp. in India naſc.l.*1.*c*.47. de Adamante ſcribit, *Adamantes qui altiſſime in terra viſceribus, multiſq; annis perfici debebant, in ſummo ferè ſolo generantur, & duorū aut trium annorū ſpacio perficiuntur. Nam ſi in ipſa fodina hoc anno ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Poſt biennium rurſus illic excavato, ibidem invenies Adamātes*. Nec Metalla ſunt extra hanc prærogativam. Aurum enim Corbachiæ in VVeſtphalia creſcit, & recreſcit in cumulis ſingulis quadrienniis. Ferrum in Sileſia ad Saganum oppidum decimo renatum anno denuo effoditur. Idem de Ilva maris Thyrreni inſula proditum eſt. Terram ibi inanem metalli, quæ eruitur, dum vena effoditur, totam procedente tempore in venam converti, teſtis eſt *Caſalpinus, L*.3, *de Metallis cap*.6. Denique certiſſimum eſt divites in quibuſdam regionib. metallicas nunc reperiri venas. Nil dicam de India occidentali, cujus divitias Hiſpanorum, Anglorum & Belgarum norunt theſauri. *Norvegia*

* Crato in Epiſt. † Petrejus differt. hārm 38. * Fallop. de therm. † Cardan. l. 5. de ſubtil.

ſola id oſtendere, ſi *Bartolino, De Corporibus perfecte mixtis inanim.* viro optimæ fidei credendum eſt, poterit. *Hodie,* ait, *vix locus in aliquo terrarum orbe tam argenti ferax, atque montes aliqui in regno Norvegiæ detecti, anno* MDCXXIII. *ſub Daniæ & Norvegiæ Rege Chriſtiano IV. Domino meo clementiſſimo; ut ſi quis olim pollicitus ſit montes aureos, Norvegia non tantum argenteos polliceatur, ſed etiam præſtet: Magna enim fruſta eruuntur, quæ puriſſimum & optimum argentum ſunt, ſine ullo ignis adminiculo. Alibi eſt crudius: ubi tamen vix quinta, jam tertia vel quarta pars recrementi eſt loco.* Quid de ferri in *Suſſexia,* & ſtanni in *Cornvvallia* venis dicemus.

Articulus III. *Nec plantæ, nec animalia quicquam paſſa ſunt.*

DE his non eſt quod multa dicamus. Si enim terra nec ratione ſuæ fertilitatis, nec ratione aliorum accidentium deficit, quomodo iſtæ deficient? Eadem nunc ſimplicium temperatura, eædem operationes, eadem animalium quæ apud *Ariſtotelem* deſcriptio. Vitam equorum ad decimum octavum, ad ſummum ad quinquageſimum annum extendit *Ariſtoteles*: at *Albertus* apud quendam militem ſexagenarium ſe vidiſſe aſſerit; *Niphus* in Ferdinandi I. ſtabulo ſeptuagenarium fuiſſe ait. *Buteo* etiam, vir multorum commendatus ſcriptis, volens oſtendere, per Geometricam proportionem, Arcam fuiſſe & tot beſtiarum, & annuæ proviſionis capacem, fundamentum demonſtrationis à præſenti corporum in beſtiis dimenſione & nutrimento ſufficienti, mutuatur. Subſcribunt illi *Gorôpius Becanus, Tererius, Rhalegus* & cæteri. Quod vero de Elephante in libro 1. *Maccabæorum c.*6.37. dicitur, id de Indicis ſumendum eſſe *Junius* oſtendit, qui majores

jores Æthiopicis: &, qui fuere in regno magni Mogul, affirmant, majores ibi his, quos hic videmus, eſſe. Ecclipſium in hæc inferiora influxus, earundem major frequentia, nil ad rem facere videtur. Nam primò cum Ecclipſis ſit tantummodo interpoſitio vel Lunæ inter nos & Solem, vel umbræ terrenæ inter Solem & Lunam, haud minus incommodum ab aliqua craſſa nube, quam Ecclipſi verendum nobis eſſet. Deinde *Seneca l.5. de benef. c. 6. Ibit hic ordo per ſecula, quæ prædictos dies habent, quibus Sol intercurſu Lunæ veretur omnes radios effundere.* Falſum præterea eſt, frequentiores nunc eſſe Ecclipſes quam aliàs. Nam Solis, Lunæ, terræ eadem ſubſtantia, & eadem accidentia manſerunt, eadem lucis umbrarumque nunc quæ quondam ratio, eadem inſuper viæ Lunæ à Solis diſtantia. Videatur de his *Bartolin. Aſtrolog. problem. ultimo.* Falſum denique majores nunc temporis eſſe. Nam anno MCXXXIII, ut ſcribit *Camdenus, In Chronic. Regum Mannorum*, tanta fuit Ecclipſis Solis, ut dies in noctem verteretur. Anno MCXL, referente *Malmeſburienſi, lib. 2. Hiſtor. Novel.* tanta, ut homines antiquum chaos timerent. Anno MCCCCCXV ſeptima Iunii tam horrenda, ut aves in terram deciderent. Concludamus itaque nil eſſe in corporibus mixtis, quod univerſalem & perpetuum mundi in deterius lapſum innuere poſſet.

PROPOSITIO V.

Mundus ratione hominis non ruit in deterius.

HOmo compendium eſt totius univerſi, ſuperiorum & inferiorum hymenæus, macrocoſmi microcoſmus. Quia verò non tantum corpore ſed & anima rationali, inter quam & illud unio eſt, conſtat, ratio operis exigit, ut ratione omnium quædam in diſquiſitionem veniant. Præcipuè autem hic occurrunt, Robur, Statura, Ætas, & Facultates animæ. Et certè adverſa pars omnia iſta in homine defeciſſe aſſerit. Itaque ſub hac propoſitione hi exurgunt articuli. I. *Ætatem hominis intra iſtos ter mille annos non defeciſſe.* II. *Robur & ſtaturam ne quicquam paſſa eſſe.* III. *Facultatibus animi nil plane deeſſe.*

Articulus I. *Ætas hominis intra iſtos ter mille annos non defecit.*

ÆTatem hominis ne à Moſe quidem decreviſſe, multis demonſtrari poteſt argumentis. Primò enim ipſe Moſes expreſſe. *Pſalm.* 90. 11. 10. *In diebus ipſis annorum noſtrorum ſunt ſeptuageni anni, aut (ut ſimus valentiſſimi) octuageni anni*; & quamvis ille ipſe cum Aarone fratre hos annos ſuperarit: tamen quia de communi ratione, ut vir doctus ait, loquitur, huc pertinet. Inde & *Herodotus in Thalia*, ſpacium vivendi longiſſimum propoſitum eſſe ſcribit, annos octoginta. *Barzilai* dicitur fuiſſe ſenex valde; & tamen tantum octuagenarius. *David* ſatur dierum: tamen tantum ſeptuaginta: 2. *Sam.* 19. 32. *Salomon* ex conjectura Theologorum,

gorum,non ſexaginta;tamen dicitur,cum eſſet ſenex. In toto Catalogo Romanorum, Græcorum, Gallorum,& Germanorũ Imperatorum, quatuor ſolum ſunt inventi, qui octuageſimum attigere. Inter Pontifices quinq; illiq; horum immediate præteritorum temporum; nimirũ *Iohannes* XXIII. *Gregorius* XII & XIII. *Paulus* III & IV;& quod eſt notabiliſſimum, *Elizabetha Angliæ Regina* omnes anteceſſores à *Guiljelmo Conqueſtore* ſuperavit, regnavitque annos Auguſti,vixit Davidis. *Petrus Crinitus de honeſt.diſcipl.* refert Ægiptys ſubtili conjectura ex pondere cordis deprompta inveniſſe, quibus terminis ætas hominis comprehenderetur,& affirmaſſe,vix centum ſuperare annos.Nam ſingulis ad quinquageſimum annis, duabus drachmis augeri,ad centeſimum ab eo minui.Hoc quamvis potius ſit curioſum quam verum: tamen oſtendit, quid de ultimo hominis termino antiqui ſenſerint.*Varro* etiam *l. 5 de lingua latina:* in hanc ſentẽtiam.*Seculum centum annorum ſpaciũ vocarunt, dictũ à ſene, quod longiſſimum ſpacium id putarint ſeneſcendorum hominum. Et Seneca de brevit. vitæ cap. 3. Perveniſſe te ad ultimum ætatis humanæ videmus. Centeſimus tibi premitur annus.* Tacebo de *Trebellio Tollione*, qui *in libro ad Conſtantium*, centum viginti annos ex Mathematicorum ſententia provectiſſimis ætate attribuit. Præterea,ſecretas ſtationes, & progreſſus naturæ in corpore humano, veteres bene obſervarunt,non tantum ratione incrementi in utero materno, & ratione partus, ſed & poſt eundẽ. *Hippocrates* aſſignat partui menſem ſeptimum,nonum,decimum, undecimum interdum, octavum inter periculoſos ponit. Nonnulli dividunt ætatẽ in tres, alii in quatuor, quidam in quinque, ſex, ſeptem partes,ſecundum rationem planetarũ.*Philo in opere de fabrica mundi*, profert Solonis elegiam de

de ſeptenario, mutationes in corpore faciente:

Impubes pueri ſeptem volventibus annis
Claudunt enatis dentibus eloquium.
Poſt alios totidem Divorum numine dextro,
Occultum pubis naſcitur indicium.
Annus ter ſeptem prima lanugine malas
Veſtiet ætatis robore conſpicuus, &c.

Macrobius lib. I. *de ſom. Scip. cap.* 6. clarè exponit mutationes uniuſcujuſque ſeptenarii in ætate humana. primo nempe dentes deponi, ſecundo pubem prorumpere, tertiò barbam, quarto periodum incremento imponi, quintum largiri robur, ſextum conſiſtentiam, ſeptimum declinationem. Idem nunc fieri doctiſſimorum docuere obſervationes. Et quamvis, quemadmodum in ſanitate gradus ſunt latitudinis, ſic & hic: tamen ſatis eſt, ſi modo ratione maximæ partis ſit infallibilitas, & uniformitas cæteris paribus. Exiſtimatur hodie, *trigeſimum quintum annum* eſſe florem ætatis humanæ, utpote medium inter ſeptuageſimum, Chriſti etiam emortualem; ad quem videtur *Apoſtolus* in *Epiſtola ad Epheſios* alludere. Idem apud veteres fuit. *Heraclitus* enim, *Plutarcho de Oracul. ceſſatione,* recenſente, trigeſimum in ætate hominis eſſe, affirmat. Idem de climactericis annis dici poteſt; de quibus *Gellius li.* 15. *Noct. c.* 7. *Obſervatum in multa hominum memoria, expertumque in ſenioribus pleriſque omnibus ſexageſimum tertium vitæ annum, cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis.* Videatur de his *Baptiſta Codronchus* in ſpeciali tractatu *de annis climactericis.* Huc accedit generationis & matrimonii ætas, quæ eadem nunc, quæ fuit olim. Concilium *Carthagin.* III cap. 9 ordinavit, ut lectores Eccleſiarum, cum ad annos pubertatis devenerint, cogerentur uxores ducere,

vel continentiam profiteri. *Quintilianus Proœm. l. 6.* uxorem ſuam relictis duobus filiis, nondum expleto ætatis anno undeviceſimo, mortuam ſcribit. Mulieres ſtatim ab anno decimo quarto, à viris Dominæ vocantur, inquit *Epictetus, Enchirid. c.* 55. Civiles leges * approbabant fœminarum matrimoniū anno duodecimo. ſic † *Thalmud* Iudaicum; nec non Canones Eccleſiæ. *Heſiodus* decimo quinto. Sub *Tiberio* lege *Papia* prohibitum erat, ne ſexagenarii viri uxores ducerent, ne quinquagenariæ mulieres nuberent; id tamen antiquatum ſub *Iuſtiniano.* * Poteſt denique idem probari ex acceſſu ad officia Eccleſiaſtica, Militaria, & Civilia. Nam apud veteres, & tam citò admittebantur, & tam citò dimittebantur. *Parkerus in antiquit. Britannicis* ſcribit. *Is qui ad Epiſcopalem dignitatem promovendus eſt, annos natus eſſe debet non minus triginta.* At hoc tempore quinquagenarii ferè tantum admittuntur. *Venerabilis Beda,* qui ante octingentos annos vixit, decimo nono anno ad Diaconatum admiſſus eſt. *Origenes,* teſte *Euſebio,* decimo octavo anno Catechiſta factus. Levitæ poſt quinquageſimum annum eximebantur†. Quantum ad militaria, Galli præparabant filios ad bellum decimo quarto anno; *Cnejus Pompejus* decimo octavo, *Auguſtus* decimo nono Civile bellum ſuſtinuere. Romani decimo ſeptimo ad militiam cogebant. Vnde Gracchi lex, juniorē annis ſeptemdecim militem non legi. Attamen tempore belli Punici II, inquit Livius; *lib.* 25. *Tum decretum ut Tribuni plebis, ad populum ferrent, ut qui minores annis ſeptemdecem ſacramentum dixiſſent, iis perinde ſtipendia procederent, ac ſi ſeptemdecem annorū aut majores milites facti eſſent.* Lex apud Athenienſes ad *annum quadrageſimum*

* Digeſt. lib. 9. de ſponſ. † Buxtorf. Synag. 3. * Lancel. lib. 1. t. 11. Sancinus 27. C. de Nuptiis. † Num. 8. 23.

dragesimum duntaxat jubet militare exorſos à decimo octavo. Teſtimonio *Polyhiſtoris, Cajetani, Pererii.* Simeon & Levi vix viginti annorum erant, cũ Sichemitas internecione delerent. Et quid de *Alexandro, C. Cæſare, Iuliano* &c. dicam? Civilia quod attinet. *Romulus*, ſcribente *Plutarcho* triginta & octo annos regnavit, quinquageſimo mortuus eſt. Ergo *duodecimo* ad regnum acceſſit. *Cicero*, teſte *Cornelio Nepote*, vigeſimo tertio pro Roſcio peroravit. *Euripides*, referente *Gellio*, natus annos duodeviginti tragædias ſuas ſcripſit. *Auguſtus* decimo ſexto anno virilem togam, vigeſimo Conſulatũ, adeptus eſt (*Suetonius.*) *Ioſephus* ſcribit ſe annos natum novemdecem ad Remp. aſpiraſſe. *Tertullianus denique* de *velandis virginibus* ait: *Tempus etiam Ethnici obſervant, ut ex lege naturæ jura ſuis ætatibus reddant.* Nã fœminas à duodecem annis, maſculos à duobus amplius ad negotia mittunt. Sed hic duo precipuè in contrariũ objiciuntur: * nimirum patriarchas antediluvianos diutiſſimè vixiſſe; & citius hoc tempore viros ducere uxores quàm olim. At hæc breviter reſpondebimus. Primum conceditur, & falſiſſimum illud dicimus, quod à quibuſdam audacter aſſeritur, *annos illos eſſe tantũ dierũ* XXXVI. Si enim id verum eſſet, ſequeretur Enochum & Cainum genuiſſe liberos ſexto aut ſeptimo anno ætatis ad ſummum. Nam illum dicit ſcriptura genuiſſe ſexageſimo quinto; iſtum ſeptuageſimo: Nec quiſquam patriarcharum illorum nonageſimum ſeptimum attigiſſet, cum multi hodie centeſimum ſuperent; falſumque eſſet, quod de *Abrahamo* ſcriptura *Geneſ.* 25. *v.* 7, 8. *Obiiſſe ſaturum dierum, & in canitie bona*, cum illi anni ſeptemdecem tantum annos cum dimidio ex computatio-

n:

*Patriarcharum antediluvianorum longævitas unde? †An anni qui Patriarchis antedeluvianis adſcribuntur ſint tantum triginta ſex dierum?

ne illorum faciant. Quamvis autem id veriſſimum eſſe concedamus; nil tamen exinde pro univerſali mundi decernitur ruina. Factum enim id videtur, *aut propter virtutes & glorioſas utilitates quas perſcrutabantur, id eſt Aſtrologiam & Geometriam: vel propter multiplicationem generis humani, Ioſeph. l. 1. Antiq. c. 4.* Vnde *Rabbi Levi,* citante *Genebrardo l. 1. Chronol.* longævitatem Patriarcharum *opus providentiæ non naturæ* appellat; aut propter alimentum. Hinc *Rogerius Bacon: Quum fuerint magna ſapientia præditi, excogitaverunt omne regimen ſanitatis & medicinas ſecretas, quibus ſenectus retardabatur, & quibus, cum venit, potuit mitigari; & filii eorum hoc regimen habebant, & experimenta contra ſenectutem. Nam Deus illuſtravit in omni ſapientia, & ergo diu vivere potuerunt.* Præterea. Habemus hoc conſtanti obſervatione, omnibus ferè temporibus in nationibus quibuſdam fuiſſe nonnullos, qui ordinarium annorum ætatis numerum exceſſerunt. † *Epimenides Cretenſis* vixit centum quinquaginta annos. *Gorgias Siculus* Rhetor centum & octo, *Hippocrates* centum & quatuor. *Terentia* uxor Ciceronis centum & tres. *Clodia* filia Ofilii centum & quindecem, quãvis in juventute quindecem liberos peperiſſet. Quid de *Luceja,* vel *Galeria Copiola* dicam? Illa annum centenarium haud parum ſuperavit; cum dicatur centum annis totis in ſcena mimam agens pronunciaſſe, puellæ fortaſſe primo partes ſuſcipiens, poſt anus decrepitæ. Iſta mima & ſaltatria pro tirocinio ſuo producta eſt in ſcenã, quoto anno ætatis incertũ, verũ poſt annos nonaginta novẽ ab ea productione rurſus reducta eſt in ſcenã, non jã pro mima ſed pro miraculo, in dedicatione theatri à Pompejo Magno. Quin etiam in ludis votivis pro ſalute Divi Auguſti iterũ monſtrata. In ſacra

† Verulam. in Hiſtor. vitæ & mortis.

cra Hiſtoria autem legimus, *Levin* vixiſſe centum triginta ſeptem annos; *Phineam* trecentos; *Iobum* poſt reſtitutionem centum quadraginta, quamvis ante lapſum nubiles filios & filias habuerit; *Annam* prophetiſſam centum & ſex; *Iohannem* Euangeliſtam totidem. Sed id præcipue tempora *Veſpaſiani Imperatoris*, quibus factus eſt cenſus, oſtendunt. Inventi enim tum in ea parte Italiæ, quæ inter Apennium & Padum jacet, homines qui *centeſimum annum æquarunt, & ſuperarunt centum viginti quatuor.* Nec hic vel viciniora tempora fallunt, *Iohannes* namque *de Temporib.* Caroli M. armiger, vixit trecentos ſexaginta annos. *Verſtiganus* ſcribit relatum fuiſſe nuper Segoviæ in Hiſpania mulierem quandam centum ſexaginta annis vixiſſe. *Franciſcus Alvarez* refert ſe vidiſſe Archiepiſcopum Æthiopiæ centum quinquaginta annorum. *Buchanianus* teſtatur quendam *Laurentium Orcadenſem* centeſimum quadrageſimum annum agentem, ſæviſſima hyeme in ſua navicula piſcatum ſolitum prodire, fuiſſe. *Ante paucos annos in agro Herefordienſi* (verba ſunt *Verulamii in Hiſtor. vitæ & mortis.*) *inter ludos florales inſtituta erat chorea & ſaltatio ex viris octo, quorum ætas ſimul computata, octingentos annos complebat; cum quod alteris ad centenarium deeſſet, ſupereſſet alteris.* Denique *Deſmondiæ Comitiſſa* vixit anno MDLXXXIX & poſt, nupſit temporibus *Edouardi* IV. *Verulamius* ter per vices dentiiſſe refert, & ætatis illius metam centeſimum quadrageſimum annum ponit: Cauſæ ex alimento deſumptæ poteſt addi, ratione noſtri temporis educatio mollis, matrimonium nimis tempeſtivum, & luxuries. *Multos morbos multa fercula fecerunt*, inquit *Seneca epiſt.* 95. Et iterum. *Maximus ille Medicorum & hujus ſcientiæ conditor, fœminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare: atqui hæ jam*

jam & capillis deſtituuntur & pedibus agra ſunt : non mutata fœminarum natura, ſed vita eſt. Alterum illud quod de * matrimoniis nimis tempeſtivis adducitur falſum ferè eſt. Nam 1. In deſcenſu Iacobi in Ægyptum numerantur inter filios Iudæ, *Er* & *Onan*, (qui mortui) *Schelak, Pharez* & *Serak*; & Pharezi *Hezron* & *Hamul*. At Iudas tum quadraginta quatuor annorum erat ad ſummum. Nam Ioſephus erat triginta & novem. At iſte natus eſt anno decimo quarto manſionis Meſopotamicæ exſpirante, ille undecimo. Intra illud itaque tempus habuit Iuda filios, qui duxerant uxores *Er* & *Onan*, & ex eadem *Thamare*, *Pharezum*, qui duos habuit. II. *Benjamin* in eodem capite dicitur eſſe *pater decem filiorum*. At tum tantum *viginti trium* aut *quatuor* annorum erat. Natus centeſimo ſexto anno ætatis patris ſui. *Dina* ſecundum *Polyhiſtorem* decimo anno rapta eſt. *Ioſias* triginta novem annorum erat cum mortuus eſſet. At filius ejus *Eliakim* 2. *Reg*. 22. viginti quinque cum regnare cœpiſſet. *Ahaz* etiam tantum triginta ſex annos vixit. At *Hezekiah* cum ſuccederet viginti quinque: genuit ergo eum anno undecimo. Equidem quantum ad hoc exemplum *Iunius* & *Funccius* videntur hic contrarium ſentire: ſed *Hieronymus* in Epiſtola ad *Vitalem* ad Dei omnipotentiam recurrit. Neque enim valet natura contra naturæ Dominum.

Articulus. II. *Statura humana & robur intra hos ter mille annos non defecere.*

QVod de ætate diximus, idem de ſtatura & robore dicere cogimur. Nec immerito. Nam I. Si robur & ſtatura hominis univerſaliter & perpetuo deficeret, ſequeretur Adamum fuiſſe omnium hominum

* An Matrimonia nunc magis tempeſtiva quàm olim?

tempore Claudii *Gabbara Arabs* qui novem; tempore Theodoſii quidam in Syria quinque cubitorum. *Scaliger* Mediolani tantæ ſtaturæ juvenem in Xenodochio vidit, ut ſtare non poſſet. *Goropius Becanus* mulierem ſedecem pedes altam ſe vidiſſe ait. *Caſſanion de Gigantib. c.6.* quendam Burdigalenſem tantæ ſtaturæ fuiſſe refert, ut homo mediocris proceritatis erectus inter pedes ejus conſiſtere potuerit. Regiæ Londini aulæ janitorem ſeptem pedum & duorum digitorum in altitudine ipſi vidimus. In *China* ſtipatores Regii quindecem pedes æquant, & talium quingentos Rex habere dicitur. In Patagonum regione tredecem ferè excedunt, in Sumatra duodecem pedum inveniuntur: III. Apud veteres cubitus, pes, digitus, ſpithama, erant menſuræ conſtantes & certæ, nec licebat in contractibus unicuique ſecundum ſuam menſurare. Id ex *amphora Capitolina, congio Romano*, & aliis patet. Illæ verò menſuræ ſumebantur à viro mediocris ſtaturæ. Sed quia humana corpora ſecundum climata & regiones ſunt inæqualia, à quodam certo principio exorſi ſunt, ex quo menſuræ reliquæ tanquam ex partibus certis conſtituerentur. Statuerunt ergo * Geometræ granum hordei tranſverſum, id eſt ſecundum latitudinem poſitum, menſuram minimam. Vnde

Quatuor ex granis digitus formabitur unus,
Eſt quater in palmo digitus, quater in pede palmus, &c.

Cum itaque terra ratione fertilitatis non decreverit, & utamur granis in auro ponderando quemadmodum antiqui; optimi etiam Architecti obſervent *Vitruvii* menſuras, nihil poteſt excipi. Erit igitur media ſtatura hoc tempore eadem quæ præterito. Fateor equidem & Ebræos pondera ſacra ſeu ſanctuarii habuiſſe, quæ excedebant

* *Gauricius.*

debant ordinaria, & Græcos regios cubitos: tamen vulgaribus & ordinariis noſtros non exceſſiſſe affirmo. Nam & arca, ſi ſecundum communem menſuram menſurata fuerit, ad quingentos quadraginta cubitos aſcendet, amplitudiniſque ſufficientiam demonſtrabit; & *Agricola* libro *de menſuris* ſcribit, *Phyam* Piſiſtrati uxorem tam proceram habitam, ut tanquam Minervæ applauderetur: cum tamen quatuor vulgares cubitos non exceſſerit: *Artaches* etiam primarius ex officiariis in Xerxis exercitu, altiſſimæ dicitur fuiſſe ſtaturæ: cum tamen tantum quatuor cubitorum regalium quatuor digitis demptis, fuerit. Quantum ad Romanam, ſcribit idem *Agricola*, Romanum pedem Gallico digitis duobus minorem, & hodie adhuc Romæ in marmoribus, in hortis præſertim *Angeli Colocci* videri: ſed *Goropius Becanus*, *in Gigantomachia*, menſuratos invenit breviores quatuor palmis: cum tamen ſtatura ejus fuerit mediocritate brevior. Denique *Nero*, teſte *Suetonio*, novam legionem Italorum ſex pedum altorum conſcripſit, eamque Alexandri phalangem nominavit. IV. Menſuræ diætæ ceteris paribus pro proportione corporum hominibus adſcribitur; & apud veteres ſine dubio ex communi adſcripta conſuetudine. *Herculi* ingentis ſtaturæ viro bovem *Homerus* prandii loco apponit: *Maximino* diætim interdum quadraginta, interdum ſexaginta carnis libras *Capitolinus* & *Cordus*: *Miloni* Crotoniatæ viginti libras & tres vini congios præbet *Athenæus* & *Theodorus Hieropolitanus*. *Maximiliani* I Imperatoris tempore fuit quidam Auguſtæ Vindelicorum, qui integrum vitulum etiam crudum devoravit; ut *Surius* teſtatur. Atqui tantū etiam alimenti apud antiquos adſcribebatur. Nā apud Græcos, referente *Suida in Polymnia*, chœnis

nix diætim dabatur. Vnde *Homero trophidem Clearchus* nominavit. *Herodotus* idem in Xerxis obſervatum exercitu tradit. Et quantum ad Romanos, duæ tertiæ medimni ſiliginis unicuique pediti, ſcribente *Polybio*, per menſem dabantur, id eſt quatuor modii, cum medimnus ſex habeat. Hoc autem cum ſuperiore idem eſt. Nam quatuor modii triginta duos chænices continebant. Quod vero de Iſraelitis *Rabanus* ſcribit, tres chænices unicuique mannæ in deſerto aſſignatos fuiſſe; id ſingulari divinæ beneficentiæ, ut *Iunius* exponit, adſcribendum eſt. Equiti etiam apud Romanos duo medimni tribuebantur, eodem *Polybio* teſte, *Lib.6.* ſed id ideo, quia ſervum unum atque alterum habebat, *Lipſius* author eſt, *lib. 5. de mil. Rom. c. 6.* V. Idem denique oſtendere poſſunt arma, januæ, ſepulchra, ſpondæ, &c. quæ omnia earundem apud antiquos dimenſionum erant. Spondas *Ariſtoteles* ſuo tempore ſex pedes non exceſſiſſe ſcribit, *Miſcell. cap. 4. Magius*, qui tractatum pro contraria ſententia ſcripſit, tombas Piſæ in Italia noſtrarum non excedere longitudinem refert, & addit, ſe Piſauri in armamentario Ducis Vrbini galeas in campis propè Metaurum, ubi Aſdrubal à Romanis victus eſt, effoſſas vidiſſe; *quæ tamen ab iis*, (verba illius ſunt) *quas modo milites noſtri geſtare ſolent, ad magnitudinem quod attinet non diſcrepabant.* In *Abbatiæ Malmesburienſis* templo vidit D. *Haukvvill* tombam quæ Athelſtani Regis eſſe dicitur, nihilo majorem noſtris, & in oſſario *Monaſterii Glaſtenburienſis* nullum os magnæ alicujus ſtaturæ index, invenire potuit. *Sandæus* in ſua peregrinatione ſcribit, in ingreſſu pyramidum tam humiles & arctos ſe inveniſſe ingreſſus: ut reclinatus ire cogeretur; & addit, in loco ſpacioſo de marmore Thebano conſtructo,

C tombam

tombam ſeptem pedum in longitudine, vix quatuor in latitudine vidiſſe. Dicebatur autem fuiſſe corpus fundatoris *Charopis*. Nos ipſi Leydæ binas Mumias quæ ante Chriſtum conditæ, unam exiguæ, alteram majoris, ſed noſtram non excedentis ſtaturæ vidimus. Quæ interdum ingentis magnitudinis arma oſtenduntur, ut nobis in caſtello Comitis Fentoniæ in Scotia *Roberti Regis* gladius, ea vel ad timorem incutiendum, vel ad jactationem, quod factum Alexandri in India oſtendit, facta eſſe creduntur. Altare tamen tabernaculi quatuor cubitorum fuiſſe legitur. *Exod.* 27. 1. Sed ſi illi cubiti ex ſtatura tum viventium ſumpti, & homines tum quatuor cubitorum erant, tum tantum unus cubitus ſacerdotis ſupra altare extabat quod moleſtiam in adminiſtratione peperiſſe certum eſt. Altare Salomonis decem cubitorum fuit, ſed ab ipſa terra gradus appoſitos habebat. 2. *Chron.* 4. 1. Quamvis verò per eos Deus videatur prohibuiſſe aſcendere: *Exod.* 20. 26. tamen id tantum ita, ne nuditas detegeretur. Contra jam dicta quinque potiſſimum objiciuntur. I. Multoties ingentis ſtaturæ cadavera, & immenſæ magnitudinis oſſa inventa eſſe. II. Multa in ſacris literis de *Samſone* & aliis: de *Diomede*, *Ajace*, *Hectore*, *Hercule* apud Ethnicos ſcriptores multa. III. In majori olim propinata quantitate medicamenta, in majoreque ſanguinem portione emiſſum. IV. Inteſtinum duodenum ideo ab Herophilo dici, quoniam olim duodecim transverſos digitos longum erat, hodie vix quatuor æquare. V. Impuritatem denique in ſemine per propagationis ſucceſſionem contractam eſſe, & inde diminutionem in magnitudine & viribus neceſſario ſequi. Verum, quamvis ſplendida hæc eſſe videantur argumenta, tanti tamen momenti

non

non ſunt, ut noſtræ ſententię ex iis deducatur falſitas. Quantum enim ad primum: Concedimus rem ſe ſic habere. Nam *Plutarchus, in vita Sertorii, ex Gabinio,* quem fabulis ſcatere *Strabo* ait, refert, in Lybia Antæi corpus ſexaginta cubitorum fuiſſe inventũ, *Fazellus* ſeptuaginta dicit. * Anno decimo quarto Imperatoris Henrici II. Pallantis corpus Romæ inventum eſt illibatum, ingenti ſtupore omnium quod tot ſecula incorruptionem ſui ſuperarit. Vulnus quod illi inflixerat Turnus quatuor pedum cum dimidio fuiſſe dicitur. *Herodotus* Corpus Oreſtis ſeptem cubitorum fuiſſe ſcribit, quem ideo fabulatorem appellat *Gellius*; Orionis quadraginta, Macroſyris centum. Vnum illius dentem centum uncias ponderaſſe addit *Boccacius*, ſcipionem verò mille quingentas libras. Nil dicam de dente illo quem vidit *Auguſtinus*, † qui ſi in particulas diſcuſſus fuiſſet, decem conſtituiſſet noſtrates: nec quicquam de *Chriſtophoro*, cujus dentem pugno majorem ſe vidiſſe *Ludovicus Vives* ſuper illum Auguſtini locum aſſerit. Concedimus, inquam, ita ſcribi; nec tam audacter pronunciamus ac *Becanus*, qui ait: *Non credam illud Orionis apud Plinium, licet L. Flaccus & Metellus, qui viſum iviſſe dicuntur, per capita ſua jurarent.* Agendum ita cum antiquitate quemadmodum à poſteritate nobiſcum agi volumus: quid tamen exinde contra nos? I. Apparet multa non benè intellecta, multa etiam hyperbolicè adjecta fuiſſe; cum præſertim ipſi veteres ſcriptores fidem dictis non adhibeant. Potuit olim in Indiis aliquis nummus inveniri, additum ſtatim Auguſti effigiem portaſſe. II. Poſſunt prodigioſæ iſtæ figuræ, vel artificialibus, vel ſupernaturali-

 bus,

* Malmesbur. l. 2. c. 17. de geſtis Reg. Angl. † Aug. de civ. Dei l. 15. cap. 9.

bus, vel his & illis junctim adſcribi. Poterant vel magni principes ex ambitione, vel periti artifices ex curioſitate, vel infernales ſpiritus ex amore fraudis id feciſſe. Profecto inſana illa prope Amesburiam in Anglia ſubſtructio, quæ *Chorea Gigantum* veteribus dicitur, inde originem traxiſſe videtur. * Qualia corpora humanis oculis mille artifices interdum offerant, vel ex duplici puellarum abductarum, in quarum locum corpora alia ſubſtituta erant, hiſtoria colligi poteſt: I I I. Neſcio etiam an omnino impoſſibile ſit naturæ, talia in ipſis terræ penetralibus effingere corpora. † Multa enim in iiſdem quæ humana membra exprimebant, multa quæ animalia tota, inventa; extra omne dubium eſt. In diæceſi Trevirenſi, cum cæmenta pro reparandis ſtructuris eruerentur, nigricantes obvenere lapilli, muliebre referentes pudendum. * Diphyes genitale utriuſque ſexus diſtinguente linea oſtendit. Salfeldæ in Thuringia ex puteo viginti duas orgyas alto, effoſus eſt lapis ſolidi pectoris ſpeciem præferens, longus ſeſquipedem, tres latus palmas; anteriori parte ubi coſtæ terminabantur, ſex craſſus digitos; poſteriori ubi vertebræ mediæ perforatæ, tres. Spina vacua ab eo erat, quod medullam exprimeret. Vidit etiam *Goropius Becanus* in Anglia lapidem è ſummis montibus exciſum, qui percam ad vivum exprimebat, ne minima quidem lineola ad perfectionem deſiderata. Tacebo interim rapum prope Harlemum anno M D L X X X I I I erutum, humanam manum cum unguibus & diſtinctiſſimis digitorum lineamentis referens, cujus picturam apud C L. *D. Baudarcium*, fautorem noſtrum Lugduni vidimus. Tacebo & illud

* Delrius in diſq. Magicis. † An prodigioſa, hominibuſque ſimilia corpora in terra à natura formari poſſint. * Agricola.

lud Agricolæ, vidimus parvam viri ſtatuam, qui infantem humeris ſuis ſuſtinebat, ex argento à natura factam. Quod ſi hæc ratione formæ tantum extrinſecæ, materiæ alias adæquatæ, inductæ, intelligi debere videntur, ſuccurrat, quæſo, Caro foſſilis quæ quondam inventa fuiſſe dicitur, & de qua Thaumatographiæ claſſe quinta, ex *Libavio* nonnulla diximus. IV. Poteſt denique ex ſententia *D. Haukvvilli* tam vaſta corporum quantitas, congreſſui Diabolorum cum mulieribus adſcribi. Et certe, * *Creberrima fama eſt*, inquit Auguſtinus, *de Civit. Dei lib.* 15. *c.* 23. *multique ſe expertos, vel ab iis qui experti eſſent, de quorum fide dubitandum non eſt, audiſſe confirmant, Sylvanos & Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, ac earum appetiiſſe & peregiſſe concubitum, & quoſdam Dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſidue immunditiem & tentare, & efficere plures taleſque aſſeverant, ut hoc negare magnæ impudentiæ videatur.* Quin *Toſtatus, in cap.* 6. *Geneſ. q.* 6. ex tam monſtroſis concubitibus robuſtiſſimos & proceriſſimos naſci, ſcribit; cui *Valeſius. ſacr. phil. c.* 8. & *Delrio, in diſq. Magicis*, accedunt. Nec dubium eſt, ſi tale quid accidit, tempore præſertim Ethniciſmi accidiſſe, quo maxime Diabolus regnabat; poſt Chriſti adventum non item. Ceſſaſſe enim oracula, & magnum Pana mortuum eſſe, non tantum *Plutarchus* in peculiari libello, ſed & Hiſtoria *Epiterſis*, de mortis ejus circa Paxas annunciatione, indicat. In hac ſententia *D. Haukvvillus* acquieſcit. Sed ut vere & ingenue fatear, vix ei accedere audeo. Quamvis enim cõcederetur concubitum Dæmones cum mulieribus exercere; concipere tamen illas non ſequitur, idque propter ineptitudinem materiæ prolificæ. Spiritus,

 cum

* An mulieres ex Dæmonum congreſſu concipiant.

cum ſint Dæmones, ex ſe habere nequeunt. Succubi itaque primo fiunt, & furantur, poſt incubi injiciunt. Et interea ſemen calore ſuo interno, ſpiritali utpote & diſſipabili ſpoliatur. Vnde veneficæ quædam faſſæ ſunt, frigiditatem illius ſe ſenſiſſe. De cætero videtur id imperfectionis potius opus eſſe. Nam ſi tantus in gigantibus quantitatis exceſſus, ut impediantur actiones, monſtrum aliquod dicendum. Et certe monſtris annumerat *Bartholinus*, *Phyſ. gener.* 6. illum, cujus molarem dentem ſe vidiſſe narrat *Auguſtinus*. Interim liberum unicuique prout vult ſentire: qui pœnitius in iſta de Dæmonum cum mulieribus congreſſu ſententia cupit inſtrui, . *mbroſium Pareum* & *Caſparem Bauhinum* de hermaphroditis legat. Quantum ad ſecundam objectionem, haud majoris & illa ponderis. Nam nec poſteriora tempora illis ceſſere, nec moderna cedunt. Idem de C. Mario *Trebellius Pollio*, de Maximino *Capitolinus*, de Aureliano *Vopiſcus*, de Scanderbego *Barletus*, de Galioto Bardeſino nobili Catanenſi *Fazellus*, de Tamerlanco, Ziska, &c. alii. *Georgius le Feur* ſcribit anno MDXXIX. vixiſſe Miſniæ *Nicolaum Klunberum* Præpoſitum cathedralis Eccleſiæ, qui ſine omni adjumento tonnam vini è cella extulit. * *Majolus* Aſtæ quendam in præſentia Marchionis Peſcarenſis, non aliter columna trium pedum in longitudine, unius in diametro, quam pila luſiſſe ſcribit. Idem Mantuanum quendam *Rodamantem* nomine, mediocris ſtaturæ, funem craſſitiem brachii virilis æquantem, non aliter diſrupiſſe ac alias filum rumpi ſolet, affirmat. *Ernandus Burg*, Hiſpanus, Comitis Foxii ſervus, aſinum onuſtum lignis, humeris impoſitum, in cubiculum viginti quatuor gradibus

à terra

* Canicul. Colloq. 4.

à terra elevatum, teſte *Froſſardo*, aſportavit. *Lobelius* Polonus in deſcriptione eorum, quæ anno MDLXXXII. in circumciſione Mahumetis Amuratis filii acta ſunt, narrat, quendam lignum tanti ponderis, quantum vix duodecem ferre potuiſſent, ſuſtuliſſe, & lapidem quem decem vix ſuſtuliſſent, pectori ſuo impoſuiſſe. * *Fronſbergius* medio dextræ manus digito, robuſtiſſimum, quemque de ſuo loco dejicere poterat. *Totkovva* Coſacorum dux, authore *Leunclavio*, calcar ferreum non aliter ac papyrus diſcerpi ſolet, diſcerpſit. *Iohannes Romanus* in Anglia bovem portare potuit. Anno denique MDLXXV. occiſus quidam prodigioſæ magnitudinis à *Iacobo Niazabilovio* Polono Scytha, † *Frons enim ejus viginti quatuor digitos lata erat, ac reliquum corpus tantæ magnitudinis, ut jacens humi cadaver umbilicum viri ſtantis attingeret.* Tertium concedi non poteſt. Nam I. expreſſe Goropius Becanus. * *Ferunt corpora æque nunc helleborum, atque olim eodem vel majori pondere, ut ipſe in aliis ſum expertus.* Idem & *Iacchinus* ſentit. II. *Memini*, inquit Galenus, *C.*14 *de Curat. per venæ ſect. l.* 9. *c.* 14. *ad ſex uſque libras nonnullis ſanguinem detractum fuiſſe, ita ut febris extingueretur.* At ab aliis minus detraxit. Vbi valida virtus ſubeſt, & ætas permittit, uſque ad animi deliquium ſanguinem mittere expedit. III. *Pareus* ſcribit, intra quatuor dies ſe cuidam ſeptem libras ſanguinis emiſiſſe, & *D. Deodatus*, ſexaginta tres uncias, ab homine ſeptuaginta ſex annorum, intra triduum excepiſſe affirmat. Quin *Schenchius*, *in Obſervationibus*, prodigioſas narium hæmorrhagias, in quibus interdum octodecem, interdum viginti, nonnunquam etiam quadraginta

 ginta

* Camer, in Medit. Hiſtoricis. † Tuan. l. 6. ex Leonhardo Gorecio. * An Medicamenta hoc tempore tanta doſi dari poſſint, quanta olim?

ginta ſanguinis libræ profluxere, profert. *Paſquier* denique in *Epiſtola ad Turnebum* obſervavit, frequentiorem nunc eſſe ſanguinis miſſionem quã olim. Cum antiquitus venæ ſectio ante decimum quartum annum facta periculoſa fuerit, nunc in uſu ſit communi. * Inteſtinum dodecadactylon quod concernit, verum eſt *Archangelum Piccolomineum, lib.* 2.*Lect. Anaton.* ex eo concludere, grandiores illis ſeculis fuiſſe homines, minores noſtro; at quam vere ipſe viderit. I. Certum equidem eſt, fieri Herophili à *Tertulliano* & *Plinio* mentionem; incertum tamen quo tempore vixerit. Quod ſi ſupponamus bis mille annis ab hinc vixiſſe, ſequetur duas tertias de ſtatura humana amiſſas, & ſi nunc quinque pedes alti ſunt homines, tum quindecem fuiſſe. II. Si id nobis accidit ratione illorum temporum, accidit & illis ratione præteritorum. At mirum nec *Galenum* nec *Hippocratem* quicquam de iis. III. Videtur hanc Controverſiam *Riolanus, lib.* 2. *antrop.c.*12. decidere dum ſcribit, *Nec menſuram antiquam decides, niſi graciliorem & anguſtiorem ventriculi partem à fundo inferne exporrectam, uſque ad anfractuum principium addideris, quam ſæpe duodecem digitos æquare vidi.* Quod autem pylorus cum duodeno ab Antiquis ſumptus fuerit, *Laurentius, lib.* 6.*c.*13. & multi cum eo ſentiunt. Vltimum etiam illud de impuritate ſeminis falſum eſt. † Nam I. videmus morbidos interdum parentes, robuſtos generare & ſanos. II. Idem dici poſſet de animantibus: & periſſent ſine dubio jam homines, finiſque controverſiæ impoſitus fuiſſet. III. Multa ſunt exempla earum quæ in πολυτεκνία excelluere. *Vives* de quodam ruſtico in Hiſpania refert; cujus

* An inteſtinum duodenum brevius ſit nunc temporis quam olim.
† An ſemen prolificum nunc ſit impurius quam olim.

cujus progenies pagum centum domorum ipſo adhuc vivo compleverat. In templo Markſchalli in Eſſexia viſitur ſepulchrum cujuſdam *Mariæ VVaters*, quæ in deceſſu habebat legitimæ poſteritatis *trecentos ſexaginta ſeptem liberos*: Sedecim ſuos proprios, centum quatuordecem ſuorum liberorum, ducentos viginti octo in tertio gradu, novem in quarto. Notum & illud

Mater ait nata, dic nata filia, natam
Vt moneat nata plangere filiolam.

Reliqua exempla omitto, & Robur & ſtaturam intra hos aliquot mille annos non defeciſſe, concludo.

Articulus III. *Facultatibus animi nihil planè deeſt.*

HActenus de illis quæ in corpore humano præcipue attenduntur, ſequitur anima rationalis, cujus facultates an defecerint, tam in genere, quam in ſpecie erit expendendum. Id autem præcipue tum ex artium, tum ex morum agnoſcitur curſu, non omiſſis tamen quæ ad illa requiruntur, Memoria, judicio & imaginatione. Itaque huc pertinent iſta membra. I. *Memoriam & judicium non defeciſſe.* II. *Nec quicquam in tribus facultatibus.* III. *Nec in philoſophia Theoretica.* IV. *Nec in Philoſophia Practica & Hiſtoria.* V. *Nec in linguis & Artibus.* VI. *Nec in Mechanicis & Navigatione.* VII. *Nec in moribus.*

MEMBRVM I.

Memoria & judicium non defecere.

QVomodo enim defeciſſent, cum paria imo majora ſtupendis veterum exemplis, poſteriori-

bus imo noſtris temporibus acciderint? *Duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta, referebam*; (inquit *Seneca Rhetor*) *In proœm. l.* 1. *controverſ. & ab his qui ad audiendum præceptorem noſtrum convenerant, ſingulos verſus à ſingulis datos, cum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens uſque ad primum recitabam*; at *Marcus Antonius Muretus L.* 3. *var. lect.* de quodam Corſicano juvene, jur. civ. ſtud. in Academia Patavina, refert, qui *viginta ſex millia nominum*, eo quo tradebantur ordine, abſque hæſitatione, repetere potuit. *Huic*, addit Muretus, *ne ex antiquitate quidem quem opponam habeo, niſi forte Cyrum, quem Plinius, Quintilianus, & Latini ſcriptores tradiderunt, tenuiſſe omnium militum nomina. Xenophon tantum officiariorum* meminit. *Æneas Sylvius* autem, *In Hiſt. Concil. Baſil.* teſtis eſt, *Ludovicum Pontanum Spalatenſem* Iuriſconſultum, non tantum *titulos legum*, ſed etiam *integrum corpus* recitaſſe, mortuum vero anno ætatis trigeſimo. *Famianus Strada* author eſt, *Lib.* 1. *Academ. proluſ. Franciſcum Suarezium* celebrem illum Ieſuitam, tam firmæ fuiſſe memoriæ, ut ſancti Auguſtini ſcripta, verbis ipſiſſimis citatis, allegaverit, *Statim quo loco, quaque pagina*, (inquit) *differuerit, ea ſuper re expedite docentem ac digito commonſtrantem ſæpe vidimus.* Plura & majora de *Iohanne Rainoldo* Oxonienſis Academiæ Theologo dici poſſunt. Hunc enim in omnibus claſſicis authoribus verſatiſſimum ita fuiſſe affirmant, ut veriſſime viva Bibliotheca ſeu tertia univerſitas dici potuerit. *Gentilis* faſſus eſt eum meliorem legum notitiam habuiſſe, quam ſe ipſum; cum tamen illarum profeſſor fuerit. Iudicii & aliarum facultatum vigorem ut comprobem, ſufficit, *Budæum, Toſtatum*, & *Scaligerum* adduxiſſe. Illo referente, *In 2. de C. D. c.* 17. *Ludovico Vive, Gallia acutiore ingenio,*

genio, acriore judicio, exactiore diligentia, majore eruditione, nullum unquam produxit; hac vero ætate ne Italia quidem. Et certe meliorem fere notitiam linguæ latinæ & græcæ, habuit quam vernaculæ. Vnde quæ in illis ſcripſit, extemporanea ſunt. Si libros illius de aſſe inſpicias, omnes evolviſſe philoſophos (publicis etiam domi & foris occupatum) invenies. Id autem maxime mirum, quod *in ſe uno invenit* (verba ſunt Vivis) *& doctorem & diſcipulum, & docendi viam rationemque, & cujus decimam partem alii ſub magnis Magiſtris vix diſcunt, ipſe id totum à ſe Magiſtro edoctus eſt.* * *Teſtatus* anno vigeſimo ſecundo ætatis omnium fere artium & ſcientiarum habebat notitiam. Vnde de eo ſcriptum.

Hic ſtupor eſt mundi qui ſcibile diſcutit omne.

Et *Metamorus* de eodem. † *Si alio quam ſuo ſeculo vivere contigiſſet, neque Hipponi Auguſtinum, neque Stridoni Hieronymum, nec quempiam ex illis proceribus Eccleſiæ antiquis, nunc invideremus.* Per *Scaligerum, Ioſephum* intelligo (quamvis & pater tantæ eruditionis fuerit, ut eum tanquam quartum, tribus, quos inter antiquos miratur *Lipſius*, annumeret,) cujus elogium in ore virorum doctorum (vibicem & maculam ſuæ gentis *Scoppium* ſi exceperis) verſatur. *Nihil eſt*, (inquit *Caſaubonus in præfat. opuſ. Scaligeri*) *quod diſcere quiſquam vellet, quod ille docere non poſſet: nihil legerat* (*quid autem ille non legerat?*) *quod non ſtatim meminiſſet, nihil tam obſcurum aut abditum in ullo vetere ſcriptore, Græco, Latino, vel Hebræo, de quo interrogatus non ſtatim reſponderit. Hiſtorias omnium populorum, omnium ætatum, ſucceſſiones imperiorum, res Eccleſiæ veteris in numerato habebat: animalium, plantarum, metallorum, omniumque*

* Poſſov. in Appar. † Bell. de Eccleſ. ſcriptoribus. De Vniverſ. & doctis viris Hiſpan.

rerum naturalium proprietates, differentias, & appellationes, qua veteres, qua recentes tenebat; accurate locorum ſitus, provinciarum fines, & varias pro temporibus illarum diviſiones callebat; nullam diſciplinarum ſcientiarumve graviorum reliquerat intactam, linguas tam multas tam exacte ſciebat, ut vel ſi hoc unum per totum vitæ ſpacium egiſſet, digna res miraculo potuerit videri. Idem de eo *Iulius Caſar Bulengerus* Sorbonæ Doctor & Profeſſor Piſanus, quamvis paucioribus verbis, teſtatur: dum ſcribit, *lib. 12. Hiſtor. ſui temporis. Sequutus eſt annus milleſimus ſexcenteſimus nonus, Ioſephi Scaligeri morte feralis: quo noſtra ætas neminem majori ad literas genio ingenioque tulit, & forte anteacta ſecula parem omni doctrinæ genere non habuerunt.* Addi his poteſt Adoleſcens * ille, qui anno MCCCCXLV. Lutetiæ fuit, & quamvis viginti tantum annorum fuerit, tamen in omnibus artibus & ſcientiis verſatiſſimus, & ideo Antichriſtus à Diabolo genitus eſſe judicabatur. *Caſtellanus* qui tum vixit, ſic de illo:

I'ay veu par excellence
Vn jeune, de vingt ans,
Avoir toute ſcience,
Et les degrez montans,
Soy ſe vantant ſcavoir dire
Ce qu'onques fut eſcrit
Par ſeule fois le lire,
Comme un jeune Antichriſt.

Sed & ſi rem totam accurate expendamus, viciniorumque temporum conditionem antiquis conferamus, inveniemus, nos & paria & majora etiam præſtare poſſe. Multa enim habemus adjumenta quæ veteres non habuerunt, inter quæ *ars typographica* præſtantiſſimum eſt. Hac quippe & precia librorum, quæ apud primores eo aſcenderant,

* Paſquier l.5.c.38.

derant, ut *Plato* pro *tribus libris triginta millia florenorum* dederit, levantur, & Antiquorum libri uſui noſtro conſervantur. Hoc tantum requiritur, ut & minus temporis linguis impendatur, & controverſiæ in religione minuantur, & par diligentia adhibeatur, & pares promotores habeantur. *Ariſtoteles octingenta* ab Alexandro *talenta* ad componendam Hiſtoriam naturalem accepit: Roſcius Comœdus ſingulis diebus *trecentos florenos* ſalarii loco habuit. Æſopus Tragœdus filio *quindecem centena florenorum millia* reliquit. Improbus labor quantum poſſit, *Ioſephi Scaligeri* exemplum documento eſſe poteſt. Hic enim intra *viginti & unius dierum ſpacium* edidicit totum Homerum, & *intra quatuor menſium* tempus quicquid de Poëtis Græcis reſtabat devoravit. Hinc Vives, *Vbicunque bona naſcuntur ingenia, excolantur modo: alibi fortaſſis frequentiora, ſed ubique nonnulla.* Et Quintilianus *Orat.* 2.5. *Non nos tarditatis natura damnavit, ſed ultra nobis quam oportebat indulſimus, ita non tam ingenio nos illi ſuperarunt quam propoſito.* Interim certum etiam eſt Circulum & in habitibus eſſe. Primo Ægyptii vigebant, poſt Græci; tandem in Latium ſpretis Academia migravit Athenis, & nunc in præcipuis Europæ partibus ſunt viri doctiſſimi. Et auſim cum Ramo dicere: *Majorem doctorum hominum & operum proventum ſeculo uno vidimus, quam totis antea quatuordecem majores noſtri viderunt. In præf. Schol. Mathem.*

MEMBRVM II.

Nil in tribus facultatibus, Theologia, Iurisprudentia, & Medicina, deeſt.

DE Theologia evidens fere eſt, in majore nunc eſſe perfectione eandem. Nam I. Gentes vanis

de numero & natura Deorũ occupabantur diſputationibus vani facti ſunt in cogitationibus ſuis: nunc reconditiſſima myſteria ſcitu digna & neceſſaria melius mulierculæ intelligunt, quã ſummi olim philoſophi: Illi ſemper * *adverſus ſua vitia facundi, nos non habitu ſapientiæ, ſed mente præferimus, non eloquimur magna ſed vivimus.* II. Eccleſia Iudaica λόγια τοῦ θεοῦ ſibi commiſſa habuit: at & illa mire *Thalmudiſtæ, Cabaliſtæ, Phariſæi, Eſſæi* &c. detorſere. μετεμψυχωσιν illos ſtatuiſſe, non tantũ † Herodis & aliorum de Chriſto, tanquam vel Iohannis vel Eliæ anima induto, ſententia; ſed & Apoſtolorum cœtum concernens * quæſtio oſtendit. † Temporale vero regnum Chriſti in terris opinatos, illa poſt reſurrectionem de regni Iſraëlitici inſtauratione demonſtrat. III. Tres priores centuriæ laudantur à pietate & Martyrio, quarta à doctrina Habuit enim illa ætas ſi unquam alia plurimos præſtantes & illuſtres doctores. Vnde *Arnobius, Lactantius, Euſebius. Athanaſius, Hilarius, Baſilius, Nazianzenus, Ambroſius, Epiphanius, Theophilus, Hieronymus, Auguſtinus,* &c: tamen *Tertullianus, Origenes & Cyprianus* enormium errorum damnantur; & tum capitalis hæreſis de Trinitate & incarnatione Chriſti ita floruit, ut illis temporibus * *ingenioſa res fuerit eſſe Chriſtianum.* Quintum Chiliaſtarum opinio defendebatur, & illi filii Dei de quibus in *Geneſi capite ſexto* Angeli fuiſſe dicebantur. Vnde *Pererius* in locum. *Pudet dicere quæ de optimis ſcriptoribus hoc loco dicturus ſum.* IV. Circa nonum ſeculum tam indocta erant tempora, ut, † qui philoſophiæ operam navabat, vulgo Magus putaretur. *Genebrardus Chron. l. 4.* inquit, *Infelix hoc dicitur ſeculum, exhauſtum hominibus doctrina & ingenio claris, ſine etiam claris Principibus atque Pontificibus.*

* Minut. in Octavio † Math. c. 1 2.
* Iohan. 9. 2. † Actor. 1. 6. * Lalmus. † Bellar. R. P. l. 4. c. 12.

bus. V. Quamprimum Theologia diſtinctionibus erat involuta, magnus verbi divini ſecutus eſt cōtemptus. Nam & *Albertus M.* Ariſtotelem jam pridem in limen Theologiæ à ſuperioribus introductum, in intima & adyta ſacrarii Eccleſiaſtici intromiſit. Superiores patrum Eccleſiaſticorum dicta duntaxat verbo divino æquabant : hic vero cum ſequacibus ſuis illud exiguum reverentiæ erga Dei verbum ſuſtulit, & Ariſtotelis ſcripta illi comparavit, quaſi hæc demonſtrationibus nitantur, illud vero probabili potius opinione teneatur. Hinc clariſſ. *Graſerus l. 4. Iſag. Exotica c.* 14. effuſam tum tertiam Apocalypticam phialam exiſtimat. Contemptui acceſſit ſumma linguarum ignorantia. *Græce nos ſuſpectum fuerat, Hebraice ferè hæreticum.* Quarum linguarum *Remigius* ignarus in Commentario ſuper illa verba 1. *Theſſ.* 1. 8. *à vobis diffamatus eſt ſermo*; ſcribit aliquid improprie prolatum à Paulo, pro, divulgatus eſt; neſciens Paulum Græce ſcripſiſſe. In Germaniæ quadam parte, ut ex reſcripto † *Zachariæ Papæ ad Bonifacium Germaniæ Epiſcopum* patet, baptizavit quidam hac forma. *Ego baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritua ſancta.* Rex *Alfredus* in præfatione *Paſtorali S. Gregorii* præfixa, nullum in auſtrali Humbri parte ſacerdotem ſuo tempore fuiſſe, ſcribit, qui officium ſacrum latina lingua ſcriptum intelligeret, vel interpretari poſſet. Et *Clemangus de corrupto Eccl. ſtatu c.* 6. *Non à ſtudiis aut ſchola ſed ab aratro etiam & ſervilibus artibus ad parochias regendas paſſim proficiſcebantur, qui paulo plus latina lingua quā Arabica intelligerent, imo & qui nihil legere, & (quod referre pudet) Alpha vix noſſent à Beta diſcernere, & ſi parum docti, negligentius ſane morati, utpote qui abſque literis in otio educati, nihil niſi impudicitias, ludos, commeſſationes, jurgia vaniloqua ſectentur.* Placet hic

† 3. Part. decret. de conſecr. diſt. 4. Can. 48.

hic adjicere & exemplum *Du Trat* Epiſcopi & Cancellarii Galliæ; qui cum in literis ab Henrico VIII Angliæ Rege ad Franciſcum I Galliarum Regem ſcriptis, iſta verba, *Mitto tibi duodecem moloſſos*, offendiſſet, mulos per moloſſos intelligi exiſtimavit; & poſt animadverſo errore, moloſſos ſe pro *Muletis* accepiſſe, duplicata inſcitiâ ſubjunxit. Omnes vero ſe excuſabant illo S. Gregorii, *Non debent verba cœleſtis oraculi ſubeſſe regulis Donati*. Plura de his qui voluerit, *Henricum Stephanum* in Apologia Herodoti revolvat. VII. Denique extra omne dubium eſſe videtur, à ducentis tantum annis reviviſcere cœpiſſe linguam Ebraicam & Græcam, & quod *Auguſtinus* dicit, *antę exortum Pelagium ſecurius locutos patres*, id de temporibus etiam *Lutherum* antecedentibus dici poſſe. De *Iuris Imperialis* peritia non eſt quod multa dicam. Qui comparaverit *Baldum*, *Bartholum*, *Iaſonem*, *Accurſium*, cum *Cuiacio*, *Alciato*, *Hottomanno*, *Duareno* Gallis, videbit & phraſin in his politiorem, & Methodum exactiorem, & ſenſum legis acriorem. Equidem *Cujacius*, teſtimonio *Thuani*, dixit, *Govianum ex omnibus juris Iuſtinianei interpretibus quotquot ſunt vel fuere unum eſſe, cui, ſi quaratur quis excellat, palma deferenda ſit*: tamen *Pithæus* in Epitaphio ei erecto, eundem, *Romani juris à primis conditoribus interpretem primum & ultimum* vocat. *Maſſonius* vero ſic de illo: *Iacobus Cuiacius juris Romani radices tanta cura effoſſas in lucem protulit, ut cateri ante eum ignoraſſe illas, ipſe ſolus poſt multos & quaſiviſſe diligentius & pœnitius inveniſſe videatur*. Si vero de praxi inquirimus, ex deciſionibus & judiciis quæ nunc extant, ut *Romæ*, *Neapoli*, *Florentia*, *Genua*, *Bononia*, *Mantua* *Peruſii* in *Italia*; *Spira* in *Germania*, *Pariſiis*, *Burdigalæ*, *Gratianopoli* in *Gallia*, cui ætati ſit tribuenda palma intelligi facillime

cillime poteſt. *Medicinam* ſub *Hippocrate* excelluiſſe, ſub *Galeno* renatam quaſi eſſe agnoſcimus; ſed ad ſummum culmen hoc tempore perveniſſe, firmiſſimis argumentis demonſtrare facillimum eſt. Et certe I. † Anatomia ſeu artificioſa corporum ſectio vix nota fuit veteribus. Nam Ægyptii ſecabant & inungebant corpora ut à putredine conſervarent. Græci ea, teſtibus *Homero*, *Herodoto*, & *Thucydide*, cremabant. *Plutarchus* morem fuiſſe innuit, decem corporibus virilibus unum fœmineum comburere, utpote pinguioribus, nec quicquam in *Hippocrate* de iſtis. *Democritus* inventus ab eo diſcindens diverſa animalia, & de ratione rei interrogatus, reſpondit: *Hæc animalia quæ vides propterea ſeco, non Dei opera peroſus, ſed fellis biliſque naturam diſquirens*. Inter *Iudæos* mos fuit malefactores aut comburere, aut lapidibus obruere; ſi ſuſpendebantur, ipſo illo die ſepeliebantur. Mortuorum corpora nefas erat tangere. Apud *Romanos* cremabantur quoque corpora. Locus vocabatur *Puticuli* aut *Culina*; vaſa in quibus cineres reponebantur, *Vrnæ*. Quamvis vero *Cicero* 2. *de legibus* ſcribat, Syllam primum è patritiis Corneliis igni voluiſſe cremari: tamen *Ovidius* 4. *de feſtis*: canit de Remo, *Arſuroſque artus unxit*; & *Numa*, Pythagoreorum ſectæ addictus, vetuit ſuum corpus cremari. *Tullius* ipſe 2. *de legib.* ait, *leges duodecem tabularum habere, Hominem mortuum in urbe ne ſepelito, neve urito*. * Hæ autem trecenteſimo V. C. anno latæ erant. *Vignerius* denique oſtendit ex Livii libro octavo, Manlii Conſulis filii corpus in campo crematum fuiſſe, idque factum anno V. C. CCCCXII. ante Syllæ mortem CCLXX † Iiſdem non licebat aſpicere humana exta. Antiquari hic

mos

† An Anatomia nota fuerit Veteribus. * Gellius 24. 1.
† Plin. prooem. lib. 28.

mos cœpit poſt *Antoninos*; *Macrobius* ſuo tempore deficere cœpiſſe ait: attamen quinquaginta poſt annis *Pertinacis & Severi* corpora exuſta ſunt, teſte *Dione* & *Herodiano*. Tum vero Galenus vixit; quem ſcribunt *plures ſimias & Cercopithecos* diſſecuiſſe, *humanum corpus* nonniſi forſan *unum*. Ipſe *Laurentius*, dum eum id ſæpius feciſſe affirmat, veriſimile eſſe, feciſſe ſcribit. Quantum ad primitivam Eccleſiam, *Tertullianus*, *libro de anima*, Herophilum lanium potius quam Medicum vocat, *quod hominem odiſſet, ut noſſet*. & *Auguſtinus de civit. Dei* 22. *c.* 24. *Etſi Medicorum diligentia nonnulla crudelis, quos Anatomicos appellant, laniavit corpora mortuorum*. *Bonifacius* excommunicationis crimen minatur illis, qui exenterant humana corpora, *quod non ſolum* ait, *divinæ majeſtatis conſpectui abominabile plurimum redditur, ſed etiam humanæ conſiderationis obtutibus occurrit, vehementius abhorrendum*. Noſtro igitur & patrum noſtrorum tempore iſta demum excoli cœpit ſcientia, & exculta eſt à *Veſalio*, qui ejuſdem Reſtaurator, *Varelio, Sylvio, Fallopio, Columbo, Riolano, Hier. Fabricio ab Aquapendente, Bauhino, Laurentio, Bartholino, Remmelino, Spigelio, Caſſerio*, & aliis. II. Botanica etſi nota fuerit *Theophraſto* primo, poſt *Plinio*, maximè *Dioſcoridi*: tamen præterito ſeculo, & hocce, ad majorem perfectionem perducta eſt. Id non tantum ex peregrinationibus *Rovillii, Leonhardi Fuchſii, Cluſii*, & *Americi* novi orbis detectione, navigationibus in utramque Indiam, quæ inter cætera quatuor præſtantiſſima ſudorifera, *Guaiacum, Chinam, Saſſafres*, & *Sarſaparillam* nobis advexere, intelligi poteſt: ſed & ex ſcriptis *Mathioli, Thurnheuſeri, Lobelii, Cluſii, Carrichteri*, &, qui, *quadraginta* annos in componendo ſuo Phytopinace conſumſit, *Bauhini*, animadvertitur. His annumero CL. *Dominum Adolphum Vorſtium Lugdun*

Lugduno Batavæ Academiæ Botanicum præceptorem noſtrum; cujus peritiam ſæpe cum ſtupore admirati ſumus. III. Huc accedit Chymia, quæ quamvis veteribus aliquomodo fuerit cognita: (Nam & à Tubal Caino inventam eſſe veriſimiliter dici poſſe ſcribit *Sennertus de Conſenſu & diſſenſu Chym. & Galen.* & inter Ægyptios maxime verò Arabes floruiſſe, *Geber, Avicenna, Rhaſes,* &c. teſtantur) tamen poſterioribus his ſeculis à *Lullio, Rogerio, Baſilio Valentino*, maxime verò à *Paracelſo*, & ejus ſequacibus *Suchteno, Dorneo, Thurnheuſero, Severino*, & *Crollio*, nec non Chymiatris *Andernaco, Quercetano, Sennerto, Deodato*, exculta eſt, & in hoc perducta culmen. Vnde varia crevere Medicamenta, *Tinctura, Spiritus, Extracta, Salia, Magiſteria, Præcipitata, Vitra, Reguli, Flores, lac, Saccara, gilla*, &c. Etſi autem fatendum ſit periculoſe quædam adhiberi; tamen nec hoc diffitendum, ab incauto tantum Medico uſurpata, ab indocto Chymico præparata. Alias extracta & tincturæ, generoſiora & fortiora ſunt, quam ſyrupi, decocta, vel infuſiones. *Sennert. in pharmacopæa.* Cum enim ab inutilibus alienis craſſis & terreſtribus ſeu, ut *Schegkius* loquitur, à ſuis tanquam excrementis & quiſquiliis quodammodo partes inutiles ſeparentur, efficaciora, gratiora & durabiliora eſſe nulla ratione negari poteſt. Huc pertinent, *Curationes magneticæ, tranſplantationes morborum, curationes curtorum*, &c. De quibus pauca apud veteres, ſat multa apud *Paracelſum, Crollium, Burgravium, Taliacotium, Petræum* & alios. Recte itaque videtur *Quercetanus* dixiſſe. *Si Hippocrates vel Ariſtoteles, vel ipſe etiam Galenus nunc reviviſceret, obſtupeſceret certe tot ornamentis artem hanc adauctam atque illuſtratam, tot novis inventis ditatam, tot mirificis operationibus confirmatam.*

MEM-

MEMBRVM III.

Nil in Philoſophia Theoretica deeſt.

QVod de facultatibus tribus diximus idem de philoſophia affirmare audacter poſſumus. Cum autem philoſophia vel ſit Theoretica vel Practica, & illa, de qua hoc loco, *Metaphyſicam, Phyſicam, & Mathematicam* ſub ſe comprehendat, de ſingulis in particulari oſtendendum erit. *Metaphyſicam* quod ſpectat, eam poſt *Avenroem*, & ſcholaſtici veteres, *Thomas, Scotus*, & nuperi Hiſpani philoſophi *Schanchiez, Suarez, Fonſeca, Maſius,* &c. excoluere, & inter alias nationes plurimi inveniuntur, *Sheiblerus*, nempe *Timplerus, Cornelius* & *Iacobus Marnii, Scharfius, Lippius, Iacchaus, Capſius* &c, qui partim exacta methodo illam incluſerunt, partim præceptis exquiſitiſſimis illuſtrarunt, partim diſputationibus ampliſſimis exornarunt. *Keckermannus* ſi ſuam inchoatam abſolviſſet, nihil, multorum judicio eſſet, quod in opere abſoluto & ad genuinum uſum directo deſiderare poſſemus. Interim & *Sagittarium* eximium Canonibus ſuis attuliſſe emolumentum, nemo credo diffitebitur. Specialis pars, quam alii *Pneumaticam* vocant, ex ſacris literis illuſtrata & correcta eſt ita, ut priorum altaribus vere inſcribi poſſit *Deo ignoto*. Doctrina de Angelis, quos corporeos multi ex veteribus Theologis opinabantur, egregie deſcripta eſt *Delrii* ſcripto de *Diſquiſitionibus Magicis, Peuceri, & Iul. Caſ. Bullengeri de divinatione* nullum ex Antiquis comparari poſſe, certiſſimum eſt. Phyſica longe nunc quam olim excellentior. Nam I. In Ariſtotele innumeræ ſpeculationes de *Materia, Mundo, Cœlo*, & aliis, falſæ ſunt.

Nos jam illas ab *Aſtacho, Danæo, Campanella, Verulamio, Barthholino, Nollio, Ruthardo* & plurimis aliis correctas habemus. *Drebbelius*, neſcio an non Veteres ſcripto de Elementis vicerit. II. Hiſtoria Naturalis ante Plinii tempora demum oriri cœpit; ætate ejus demum ſuccrevit. At quia nec novus orbis tum apertus erat, nec tanta facta indagatio, non potuit id omne à Plinio ſciri quod *Aldrovando, Geſnero, Agricolæ, Anatomicis* & aliis hactenus eſt notiſſimum. Lapidum naturam *Boëtius* accuratiſſime perſcrutatus eſt. Magnetis miranda *Gilbertus* & *Cabæus*, Corallorum *Ganſius* detexere. III. Operationem præcipuum id eſſe ad quod rerum naturalium dirigi debet cognitio, nemo inficias ibit. Is legitimus philoſophiæ Naturalis filius, qui nova metalla producere, ventos multiplicare & intendere, thermas artificiales vitriolatas, ſulphureas, aluminoſas exſtruere, artificiales nives, pluvias, grandines, pruinas &c. dimittere, novas plantas & animalia producere novit. At operativa phyſicæ pars in ſummis hactenus fuit tenebris. Noſtro demum ævo manuductionem ad eam Illuſtris *Verulamius, Vice-Comes Sancti Albani, Angliæ Cancellarius*, in *Novo Organo, Sylva Sylvarum, Hiſtoria vitæ & mortis*, de *ventis*, aperuit; & qui aliquid inſigne in ea dedere, vel præteriti, vel noſtri fuere & ſunt ſeculi, *Paracelſum, Kellejum, Setonum*, metalla alia in aurum tranſmutaſſe plenæ ſunt Hiſtoriæ. *Iohannes Hunniades Vngarus* Chymicorum in Anglia anteſignanus, amicus noſter, metallum fuſum vivificavit. Idem artificium illud de quo *Rogerius Bacon: Facilius eſt aurum facere, quam deſtruere*, quodque *Angelus de Sala, in ſcpt. planetar. terreſtrium recenſione*, propter Mercurii auri fixitatem, maturitatem, & tam arctam cum reliquis ejuſdem corporis ſubſtantiis conjunctionem, ut nullo modo retrogredi

gredi poſſit, impoſſibile exiſtimavit, exhibuit. Quid *Medicus* quidam *Polonus* circa plantarum reſuſcitationem fecerit, paucis ignotum eſſe autumo. Vide plura in *Rhodologia Roſenbergeri*. Hac denique hyeme novum & faciliimum, ſalem ex aqua marina faciendi, modum, Anglus quidam inveniſſe dicitur. Mathematicam quod concernit, nullum dubium, Geographiæ notitia vinci à nobis veteres. Nam I *Strabo* ſæpe redarguit *Eratoſthenem, Hipparchum, Polybium*, & *Poſidonium*. *Ptolemæus, Marinum Tyrium*. At & iſti reſpectu *Mercatoru, Merula, Ortelii, Magini, Cluverii, Carpentarii*, ſunt imperfecti. II. Tempore Clementis VI Pontificis, teſte *Roberto Aveſburienſi*, cum Ludovicus Hiſpanus in Fortunatarum inſularum electus eſſet Principem, & exercitum in Italia & Gallia colligeret, Angli quidam cum legato tum Romæ reſidente receſſerunt, exiſtimantes eum in Principem Angliæ tanquam unius ex Fortunatis inſulis electū. III. *Ephorus* quidam accuratus Græciæ ſcriptor, Hiſpaniam, quam Iberiam vocavit, civitatem aliquam ingentem eſſe exiſtimavit. Nili etiam exortus antehac incognitus fuit. At hoc tempore deprehenſa ſunt. *Nili primordia prope Montes Lunæ, non procul à promontorio Bonæ ſpei*. IV. De Antipodibus ſic olim Lactantius *divin. Inſtit. l. 3. c. 24. Quid illi qui eſſe contrarios veſtigiis noſtris Antipodas putant, num aliquid loquuntur? Aut eſt quiſquam tam ineptus qui credat eſſe homines quorum veſtigia ſunt ſuperiora, quam capita? aut ibi quæ apud nos jacent inverſa pendere? Fruges & arbores deorſum creſcere, pluvias & nives & grandinem ſurſum verſus cadere in terram.* Quin *Virgilius Epiſcopus Saltzburgenſis* hæreſeos à *Zacharia Pontifice* ob id damnatus eſt. Hodie tamen eos eſſe certo ſcimus. Haud aliud de Aſtronomia dicere poſſum. Nam I. Ephemerides *Ptolemæo* erant

ignotæ,

ignotæ, à *Purbachio* primum in lucem productæ. II. Multa inſtrumenta his paucis decuriis annorum à *Tychone Braheo, Galilæo Galilæi* & aliis inventa ſunt, per quæ novæ ſtellæ detectæ, & viæ lacteæ, quæ meteoron Ariſtoteli & Veteribus, ratio aperta eſt. III. Quadratura Circuli ſcibile fuit tempore Ariſtotelis non ſcitum. * Primum ſe *Scaliger* inveniſſe ſcribit. *Pancirollus* tamen, *annis ab hinc*, inquit, *plus minus triginta ars iſta fuit inventa, quæ mirabile quoddā ſecretum in ſe continet.* IV. Doctiſſimus deniq; *Briggius* Geometriæ in *Alma Oxonienſi* nuper *Profeſſor*, hæc antiquis minus cognita eſſe ſcripſit: † *Aſtronomia Copernicana, quæ docet Terram eſſe centrum orbis Lunaris, Solem verò eſſe ſolem reliquorum omnium planetarum: quod in Venere & Mercurio, cum ſint in inferiori parte ſuorum Orbium, etiam oculis comprehendi poteſt, ope Tubi optici nuper inventi. Docet etiam per motum telluris diurnum, ortus & occaſus omnium ſyderum; Et per motum ejuſdem annuum in orbe ſuo magno, omnium planetarum motus & diſtantias, eorumque in cœlo progreſſus, ſtationes & regreſſus, multo faciliùs & accuratiùs indagare, quam per Ptolemai aut antiqui cujuſquam Epicyclos aut alias Hypotheſes.*

Sydera quatuor Medicea (ita enim appellantur à Galilæo Galilæi Florentino, qui ea per tubum opticum primus invenit) quæ circa Iovis ſtellam perpetuo circumaguntur, & cum in ejus umbram inciderint Ecclipſin patiuntur, Iove radios ſolares intercipiente; eodem modo quo terra in Ecclipſi lunari.

Æquationum Algebraicarum omnium verum valorem invenire, ſi is ſit rationalis: ſin minus, eum tamen proximè in numeris abſolutis exprimere: idque non minus accurate, quam latus quodlibet numeri ſurdi vel lineà cujuſvis irrationalis longitudinem.

Data qualibet ſubtenſa in circulo, invenire ſubtenſam trientis

* Necdum tamen nota.

† Quænam in Mathematicis Antiq. minus cognita fuerint?

trientis data peripheria: (quod Theon in Commentario in Ptolemaum arbitrabatur eſſe impoſſibile) nec trientis modo ſed omnino cujuſcunque partis, imparis vel paris. Partis imparis invenitur ipſa ſubtenſa: at partis paris non invenitur unica operatione ipſa ſubtenſa, ſed tantum ſubtenſæ ipſius quadratum: quo autem magis fuerit nomen partium, eo operoſior erit ſubtenſæ inventio.

Canones Rectarum peripheriam tangentium & ſecantium, nulli antiquorum cogniti: quos Eraſmus Reinholdus primus condidit, & Canon Sinuum (multo commodior Canone ſubtenſarum apud Ptolemaum) à Iohanne Regiomontano primo traditus, & poſtea à multis accuratiſſime ſupputatus.

Tota Logarithmorum doctrina à Iohanne Nepero Barone Merchestonio Scoto primum inventa; de qua nullus Antiquorum vel per ſomnium unquam cogitavit. Qua plurima problemata Arithmetica, Geometrica, & Aſtronomica, minimo negotio expediuntur, quæ alias vel impoſſibilia cenſenda ſunt, vel admodum difficilia; nec ſine magno tædio & multi temporis jactura abſolvenda. Aream Trianguli ſphærici, vel quantitatem anguli ſolidi invenire, primus docuit peritiſſimus Geometra Thomas Hariottus; cum ante eum nemo hoc ſit aſſecutus. Hujus propoſitionis ignoratio Ariſtoteli impoſuit, octavo cap. l. 3. de Cælo, opinanti locum ſolidum compleri poſſe à pyramide. Idem etiam contigit Petro Ramo 16 & 4 lib. Geometriæ, qui idem fieri poſſe contendit etiam ab octaedro.

Dotii vel ſegmenti ſphæroidis menſuram invenire, per modum, qui Archimedeum (prop. 31 & 33 libri de Conoidib.) ſubtili & accurata veritate adæquare poſſit, facilitate vero longe ſuperare.

Hactenus *Briggius.* Addi hic poſſunt illa, quæ ex inventione propria, Directorio ſuo Vniverſali *Cl. Gulielmus Avianus Gymnaſii Thomani Lipſiæ Rector,* amicus noſter honorandus, inſeruit.

MEMBRVM IV.

Nil Philoſophia practica & Hiſtoria deeſt.

IDem practicæ Philoſophiæ fatum eſſe, extra omne eſt dubium. Si enim ſcripta in hac materia, *Lipſii, Gauzzi, Althuſii, Thomæ Henrici, Timpleri, Keckermanni, Donaldſoni*, &c. qui *latinè: Verulamii, Montani, Reverendiſ. Halli, Robinſoni, Felthami, Gentii, VVrighti*, qui *Gallice* & *Anglice* ſcripſerunt, revolverimus, iiſdemque illa quæ à *Verulamio* in *augmentis ſcientiarum* traduntur adjecerimus, inveniemus, multis paraſangis *Senecam, Epictetum, Plutarchum*, & alios veterum à tergo ab illis relinqui. * Quantum *ad artem militarem*, quæ pars Politicæ eſt, † victi ea à Romanis Græci, Romanos ab Anglis ſub Eduardo III & Henrico V ſuperatos, *Rhalegus* oſtendiſſe dicitur: Belgæ an cedant, in dubio eſt. Iulio Cæſari *Hunniades, Temichanus, Scanderbegus, Ziſka, Boleſlaus Poloniæ, Henricus M. Galliæ Rex, Mauritius* & *Henricus Naſſovii* &c. comparari poſſunt. Ille enim XLVII prælia ſecundo Marte confecit, nec niſi in bello Ruſſico fuga cujuſdam Palatini tandem inferiores tulit. De iſto vero Alexandro M. comparato ſic *Tythæus*:

Cui palma veſtrum deferatur bellica
Certavit orbis, reſque ſtetit anceps diu,
Sed mors ſecundum, Henrice, te litem dedit,
Fecitque primum & ultimum ſimul Ducem.

Fortificationis artem quis antiquorum melius novit quam Belgæ & Itali? Quis ſtratagemata nobiliora quam iidem in *Breda* & *Zutphaniæ*, Hiſpani in

* Hiſt. p. 1. l. 5. c. 1. para. 1
† An noſtra tempora in arte militari cedant priſcis.

in *Ambiani* interceptionibus, Angli in expugnatione fulminatoriæ claſſis, adhibuit. Et quantum ad navale bellum, non ſpretis aliis nationibus, cōfœderatis Belgis palma multorum judicio debetur. Peterent navibus cœlū ſi navibus peti poſſet. *Hiſtoria* triplex eſt, *Naturalis, Eccleſiaſtica, Civilis*. De illa jam diximus. Iſta in Antiquis ſcriptoribus multis fabulis conſpurcata eſt. Iam habemus *Baronii* & *Bzovii* opera, *Magdeburgenſium* nuper reviſas à *Lucio Centurias*, *Hoſpiniani* de *Templis, feſtis, Ieſuitis, Monachis, Sacramentario bello* &c. laborē, *Foxi*, quod jam ſub nova cura ſudat *Martyrologium*; nec dubium eſt futuros qui accurate iſta pertexent. Civilis à multis particularibus fuit olim exarata. *Tacitus* inter omnes maxime laudatur: tamen & iſtum *Lipſius* immemorem ſecumque pugnantē, *Tertullianus mendaciorum loquaciſſimum* appellat. Nec videntur illi cedere *Guicciardinus*, *Cominaeus, Camdenus, Thuanus*, & alii, qui ſine ira & affectu res ſui temporis ſcripſere. Vitas doctorum optime deſcripſit *Melior Adamus*, ne cæteros qui in ſuis vernaculis ſcripſere, attingam. Alias ſi de univerſali Hiſtoria loquamur deduxit eam egregie *Iohannes Cluverius* Academiæ Soranæ in Dania Profeſſor; vincere eum tamen in quibuſdam videtur CL. *Conradus Graſerus* præceptor noſter obſervandus. Vt enim nil de Chronologia, Hiſtoriarum deductione & Prophetica Hiſtoriæ parte dicam, in exotica quatuor Monarchiarum ac concurrentium rerum acta, inde ab excidio templi Salomonici uſque ad Ferdinandi I imperium, ad certa capita, ſecundum lineas in ſtatua Danielis ductas, extra ſacras literas ex prophanis ſcriptoribus depromptas, alligavit: Eccleſiaſticam vero Hiſtoriam ſecundum triplicem Eccleſię periodum à Iohanne Theologo in Apocalypſi, ſub *ſeptem ſigillis, tubis & phialis*

phialis revelatum, accuratiſſime deduxit. Qui iſtos duos tanquam Caſtorem & Pollucem conjunxerit, ei ſecuritatem in turbido alias Hiſtoriarum Oceano auſim ſpondere. Pertinet huc oculus Hiſtoriæ *Chronologia*, quæ an non auctior & politior nunc, quam olim, ſit, *Scaligeri, Pavelli, Helvici, Calviſii, Alſtedii*, & aliorum ſcripta evincunt. Anni computatio ſat diu incerta erat apud Græcos; & quamvis primo à *Metone, Calippo*, & *Hipparcho* inventa: tamen poſt à *Iulio Caſare* emendata eſt; cujus quoque computationem correxiſſe dicitur *Lilius*. Artem denique Hiſtoricam quod attinet, egregiam in illa operam navaverunt *Keckermannus, Alſtedius*, & quem gratitudinis ergo nomino CL. *Voſſius*, qui etiam duo incomparabilia volumina de *Hiſtoriis Græcis* & *Latinis* edidit.

MEMBRVM V.

Linguis & artibus nil deeſt.

DE linguis non eſt quod multa dicamus. Nota omnibus *Latinæ* peritia; *Græca* in propria regione rudis eſt & corrupta, in noſtro orbe apud plurimos florida. Inter primitivæ Eccleſiæ patres duo tantū, *Hieronymus* nempe & *Origenes* in linguis orientalibus verſati erant. At hocce ſeculo innumeri illius periti, inter quos *Buxtorfios, Amamam, Hieronymū Avianum, L'Empereur, de Dieu* tanquam anteſignanos colloco, inveniuntur. Chriſtiani vix aliquā Grammaticam Ebræam ante *Caprionem* videre, vix Chaldæam ante *Munſterum*, Syriacā ante *Tremellium* & *Maſium*; nunc non tantū Grammaticos eſſe, ſed & ſingularia artificia exhibuiſſe, *Cubus Hutteri*, quem Bibliis ſuis prefixit, *Ionſoni*, quem in Bibliotheca Leydenſi ſuſpenſum vidimus, Clavis Græcæ linguæ *Lubini*, Ebraicæ *Mulſureri*,

Horologium *Schikbardi*, Circuli *Stephani Coleri*, Harmonia linguarum *Crucigeri*, Lexicon ſecundum nomina propria diſpoſitum *Franci* demonſtrabant. Idem de *Arabica* dici poteſt. Grammaticam enim ejus ante *Raphelengium*, *Baptiſtam*, & *Erpenium* nemo dedit, nunc peritiſſimi earum *Golius* Academiæ Leydenſis Profeſſor; *Bredardus* apud Cadomenſes, Schickhardus apud Tubingenſes, & alii reperiuntur. Ad Artes *Grammaticam*, *Logicam*, *Rhetoricam* & *Poeticam* refero. Prioris conditionem jam explicui; hoc tantum addo, inſigne illud eſſe artificium quod *Patres Hiberni* in ſua *Ianua linguarum* exhibuerunt: ſed mirabile illud quod *Iohannes Comenius* amicus noſter in ſua communicavit. Non tantum enim primitiva vocabula ſententioſe ei incluſit; ſed etiam ita diſpoſuit ut philoſophiæ quaſi Synopſis eſſe videatur. *Logica* inſignis apud antiquos peritia; multa de illius præceptis arguta & ſubtilia Scholaſtici. nihil tamen & nos iiſdem concedimus. Nam cum inſtrumenti vis in uſu conſiſtat, & regulæ Logicæ ſint tanquam menſuræ rerum certæ & in indiviſibili conſiſtentes, minus illi ætati debetur, quæ nimiis diſputationibus & uſum negligit & præcepta in dubium vocat; plus ævo in quo & iſta ad illum diriguntur, & ille ſedulo & accurate inculcatur. At hoc vel ſolus *Keckermannus* præſtitit. Opus ejus Logicum tanti ſit, ut in *Academia Glaſcuenſi* explicetur, in omnibus Euangelicis Hungariæ ſcholis proponatur, à Socinianis ipſis extollatur, omnium fere ſtudioſorum manibus teratur. Vere de eo, (ut teſtimonium *Iohannis Valentini Andreæ* prætercam) diſcipulus ejus genuinus *Alſtedius, in Theatro Scholaſtico.*

Keckermanne, vir es, quoniam tria pectora geſtas,
Rami & Ariſtotelis atque Melanchtonii.

Es

Es Ramus Methodo, es facilis brevitate Melanchton.
Magnus at ingenio, major Ariſtotele.

Addi & poteſt CL. *Burgerſdicii* Lugdunenſis Academiæ Philoſophi *Logica*, in qua quoſdam *Kekermanni* errores correxit; *Hunnii* & *Sagittarii* Axiomata, *Alſtedii* & *Tarei* Logici labores. Omnia hæc opuſcula ita conſcripta ſunt, ut verum logicæ uſum aperiant. *Rhetorica* & *Oratoria* floruere in *Græcia* ſub *Demoſthene* præſertim, in Latio ſub *Cicerone*, *Salluſtio*, & aliis: ſed & nunc magis, quam ſub Monachis & ſcholaſticis olim vigere, concedatur neceſſe eſt. Notum quid *Lipſius* de ſe vere, quamvis cum rubore ſcripſerit; nec quiſquam eſt, qui ignoret modernos Oratores, *Puteanum*, *Baudium*, *Heinſium*, *Vernulejum*, *Barclajum* &c. *Poëſis* in *Homero* apud Græcos, in *Virgilio* apud Latinos excelluit. *Virgilius* inquit *Scaliger*, *lib.5. Poet.c.1. artem ab illo rudem acceptam, lectioris naturæ ſtudiis atque judicio ad ſummum extulit faſtigium perfectionis.* Et iterum *Equidem unum illum cenſeo ſciviſſe, quid eſſet non ineptire, unum eſſe inter omnes unicum, ſingulis autem inſtar omnium.* De Comicis ſi res ſit, *Plautus* apud pleroſque eſt in admiratione, *Eraſmus* plus eſſe exacti judicii in *una Comœdia Terentiana* cenſet, quam in *Plautinis omnibus.* Verum ſubſequentibus ſeculis in Cimmerias ferè devenit tenebras ars Poëtica, & ſcripta ſunt carmina quæ & authoribus & tempori pudoris inurunt maculam. Regis *Ethelberti* Epitaphium hoc eſt:

Rex Ethelbertus hic c'auditur in poliandro
Fana pians certus, Chriſto meat abſque meandro.

Gervaſii Bleſenſis Abbatis VVeſtmonaſterienſis iſtud.

De Regum genere pater hic Gervaſius ecce,
Eſt & defunctus, mors rapit omne genus.

Venerabili Bedæ hoc poſitum:
Preſbyter hic Beda requieſcit carne ſepultus.
Dona Chriſte animam in cœlo gaudere per avum.
Daque illi Sophiæ d'ebriari fonte, cui jam
Suſpiravit ovans intentus ſemper amore.

At nos prçterito ſeculo duos habuimus, *Ronſardum* & *Buchananum* (ut nil de *Bartaſsio* qui Gallice, *Torquato Taſſo* qui Italice, *Spencero* qui Anglice, *Kochonovio* qui Polonice, *Opitio* etiam nunc vivente qui Germanice, excellenter ſcripſere, dicam) qui *Homero* & *Virgilio* comparari poſſunt. De priore *Paſquier*.

Seu Tibi numeri Maroniani,
Seu placent Veneres Catulliana,
Sive tu lepidum velis Petrarcham,
Sive Pindaricos modos referre,
Ronſardus numeros Maronianos,
Ronſardus Veneres Catullianas,
Nec non Italicum refert Petrarcham,
Nec non Pindaricum refert leporem.
Quin & tam bene Pindarum æmulatur,
Quin & tam varie exprimit Petrarcham,
Atque Virgilium, & meum Catullum,
Hunc ipſum ut magis æmulentur illi.
Rurſus tam graviter refert Maronem,
Vt nullus putet hunc Catullianum;
Rurſus tam lepide refert Catullum,
Vt nullus putet hunc Maronianum.
Et cum ſit Maro totus & Catullus,
Totus Pindarus & Petrarcha totus:
Ronſardus tamen eſt ſibi perennis.
Quod ſi nunc redivivus extet unus,
Catullus, Maro, Pindarus, Petrarcha,
Et quotquot veteres fuere vates,
Ronſardum nequeant ſimul referre,
Vnus qui reliquos refert Poëtas.

De *Buchanano* ita *Scaliger*.

Namque ad ſupremum perducta Poëtica culmen,
In Te ſtat, nec quo progrediatur habet.
Romani imperii fuit olim Scotia finis,
Romani Eloquii Scotia finis erit.

Habemus tamẽ & hodie haud paucos, quos inter laurigeros vere computare poteris. Inter Comicos non poſtremi ſunt *Vernulejus* & *Friſchlinus*. Inventionem Poeticam quod concernit, *Euphormio* & *Argenis Barclaii*, *Arcadia Sidnei*, *Vrania Montgomerii*, *Aſtrae*, *Guzmannus de Alfarache Alemanni*, nemini veterũ cedunt. Coronidis loco adjicio aliquid de Didactica, quã multi præcipue in linguis excoluere. Excellere tamen inter eos videtur *Petrus Glaumius*, qui Italicam linguã dimidio anni ſpacio in Academia Gieſſena ita docuit, ut diſcipuli eadem theſes de quadã materia ſcriptas accurate oppugnarint. Idem doctrinam de feudis ſpacio duarum ſeptimanarum, *Hallæ* Saxonum, diſcipulis principiis tantũ Logicæ inſtructis ita inſtillavit, ut & de eadẽ materia theſes conſcriberent, & eandẽ ſine præſide ad miraculum uſque defenderent. Hæc à CL. & mihi amiciſſimo Viro Domino *Sigiſmundo Evenio* accepi, qui tanquam Gymnaſii tum Rector, totũ illud negotium direxit, theſium etiam exemplaria aliquot, cum tabella, quam Glaumius præmiſerat, mecũ cõmunicavit. Paria ſe poſſe *Holſteinius* ejus diſcipulus ſcripto nuper profeſſus eſt.

MEMBRVM VI.

Mechanicæ artes, & navigandi peritia ſuccrevere.

At forſan *mechanicæ artes* poſterioribus his temporibus aliquod paſſæ ſunt deliquium. Pictoria enim apud Romanos, cum in imperii culmine eſſent, excellebat. Vnde *Horatius*. *Ep.* 1. *l.* 2.

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.
Sculptoriam & fuſoriam in ſummo apud Veteres fuiſſe faſtigio vel ex marmoribus *Arundelianis* Londini in horto *Illuſtris Comitis Arundelii* erectis, ex Græcia & Italia allatis, apparet. Vidimus inter plurimas inſcriptiones, urnas & ſtatuas, ſtatuam C. Marii VII Conſ. Theſei, & Herculis adoleſcentis: Vidimus & Scipionis Africani, Senecæ, Socratis, Æſopi, &c. ad vivum ſculptas & fuſas facies. Inter omnes maximè laudatur εὐρυθμία ſtatuæ Herculis & feminei cujuſdam corporis; nec non caput Regis cujuſdam Macedonici ex ære fuſum, & in puteo *Smyrnæ* à *Pethæo*, qui quinquennium iſtorum gratia ibi morabatur, inventum. Ad illam accuratiſſima ſua opera ſculptores Angli tanquam ad amuſſim exigunt: Hujus lineamenta excellentiſſimus quidam in arte fuſoria, omnium calculo, artifex, ſatis ſe exprimere non poſſe faſſus eſt. Pro iſta etſi capite truncata, *Comes Pembrochiæ* tria millia florenorum, in caſſum tamen, obtulit, prout nobis Vir humaniſſ. *D. Iunius Franciſci filius*, qui hæc & alia monſtrabat, retulit. Quantum denique ad Architecturam, laudatur ſummopere *Vitruvius*, nec ignotæ pyramides, & obeliſci Veterum. Verum quamvis hæc ſe ita habeant: nihil tamen concludi poteſt, quod noſtræ ſententiæ aliquod præjudicium adferat. Nam pictoria poſt in declive abiit. Vnde Sylvius, *epiſt.* 119. *Videmus picturas ducentorum annorum nulla prorſus arte politas.* Et alibi *ducentorum trecentorumve annorum aut ſculpturas intueberis aut picturas, invenies non hominum ſed monſtrorum portentorumque facies.* At paucis ab hinc decuriis annorum iterum enata eſt, & præcelluere in ea *Michaël Angelus*, & *Raphaël Vrbinas* inter Italos, *Durerus* inter Germanos, quē tan-

tantopere extollit *Eraſmus*, ut arbitretur, *Apellem ſi tum vixiſſet, ut erat ingenuus & candidus, ceſſurum fuiſſe Alberto hujus palma gloriam.* Sculptoria & fuſoria ſi non excellunt hiſce temporibus, vix tamẽ antiquis cedunt, & habebit hic locum illud. *Eſt circulus quidam actionum humanarum.* in Architectura verum eſt laudari *Vitruvium*, ſed id ratione regularum Architectonicarum intelligendum eſt. Alias de *Leone Baptiſta Alberti Florentino* ſcribit *Politianus*, *Eum ita perſcrutatum antiquitatu veſtigia fuiſſe, ut veterem Architectandi rationem & deprehenderit, & in exemplum revocaverit.* Idem alios feciſſe oſtẽdere poſſunt magnificæ extructiones, quæ circa Caſtella, monaſteria, templa &alia viſuntur, quorum plena ſunt itinerariæ & Topographicæ Regionum deſcriptiones. Pyramides & obeliſci, opera erant oſtentationis tantum, non utilitatis gratia facta. Nec tamen ulli cedit obeliſcus *à Sixto V.* anno MDLXXXVI erectus, centum ſeptem pedũ altitudine, pondere 956148 librarum. In ejus erectione ab initio Maji ad Septembris fere exitum, nongenti viri & ſeptuaginta equi adhibiti, & 37975 coronati teſte *Dominico Fontano*, impenſi. Sed quamvis nil eſſet, quod in hoc puncto præteritorũ temporum præ noſtris inferioritatem oſtenderet, oſtendere tamen eam poſſent artificia quædam & inventa, quæ non multis ab hinc annis in orbis theatrum producta ſunt; quorum præcipua, *Typographia, Bombardarum inventum, Pyxis nautica, & ſingularia quædam opera* cenſentur. De *Typographiæ* authore

* *Hiſtorici certant & adhuc ſub judice lis eſt.* *Laurent. Iohan.* cognomento *Ædituo* deberi, haud paucis argumentis demonſtraſſe videtur Scriverius. Et certe auctor Chronici Colonienſis vernaculi, anno MCCCCXCIX editi, primos typos in

* Quis ſit inventor Typographiæ?

Hollandia inventos fuiſſe, & Moguntinos ex Donato ibidem anno M C C C C L excuſo, hac qua hodie utimur forma eoſdem concinnaſſe ſcribit. *Mariangeli* vero *Accurſii* verba ſunt: * *Impreſſus eſt hic Donatus primum omnium anno* MCCCCL. *Admonitus certe fuit Iohannes Fauſt civis Moguntinus, qui primus excogitavit artem typis æreis ex Donato in Hollandia prius impreſſo, in tabula inciſa.* Pro *Guttenbergio* authoritates *Palmerii* in chronicis, *Guilandini*, *Vignerii*, *Bibliandri*, *Munſteri*, & aliorum militant. Controverſia hæc ſi componi deberet, dici poſſet, *Harlemi* prima ejus rudimenta fuiſſe poſita. *Guttenbergium*, cui adſcribit *Polydorus Virgilius l.2.c.7.* melius ea excoluiſſe. *Fauſtum* primum eo quo apud nos viget modo, eandem exercuiſſe. *Petrus Ramus* officia Ciceronis typis excuſa habuit, cum hac inſcriptione: *Præſens Marci Tullii clariſſimum opus Iohannes Fuſt Moguntinus civis, non atramento, plumali canna, neque area, ſed arte quadam perpulchra, manu Petri de Gernesſhem pueri mei fœliciter effeci. Finitum anno* MCCCCLXVI *die* IV *menſis Februarii.* Quicquid verò ſit, Germania tamen nunquam ſibi hanc laudem extorqueri patietur. *Beroaldus*:

O Germania muneris repertrix,
Quo nihil utilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere qua doces premendo.

De Chinenſibus quod affirmatur, quamvis verum eſſet, fateri tamen quiſque debebit, omnia minus fuiſſe exculta, nitida, ſubtilia, elimata, nec tam ſpectabili literarum varietate exornata atq; expolita, ut ait *Lemnius, lib. 3. de occult. Naturæ mirac. c. 4.* Plura eum dicturum fuiſſe ſi Belgarum, Italorum & aliorum hodiernos typos ſuis libaſſet oculis nullus dubito. Vtilitas hujus inventi quanta ſit,

* Cap. 25. de papyro in Bibliotheca de communicatione linguar. c. de Typis, in Coſmographia.

ta ſit, unuſquiſq; facile colligere poterit. *Polydorus Virgilius, de invent. Rer. l. 2. c. 7.* ſermoni de Bibiiothecis veterũ hoc ſubjungit. *Fuit illud omnino magnum mortalibus munus, ſed nequaquam conferendum cũ hoc, quod noſtro tempore adepti ſumus, reperto novo ſcribendi genere. Tantum enim uno die ab uno homine literarum imprimitur, quantum vix toto anno à pluribus ſcribi poſſet.* Hoc notum eſt omnibus, viliores, cõmuniores, & correctiores nunc apud nos eſſe libros, quam apud veteres fuere. Nam ut precium, quod alibi tetigi, prætercam, unum illud & vere dicam & audacter, (verba ſunt Eraſmi) *minoris arbitror Hieronymo ſuos conſtitiſſe libros conditos, quam nobis reſtitutos.* Et in præfatione ad opera Auguſtini. *Vix in alterius tam impie, quam in hujus ſacri Doctoris voluminibus luſit otioſorum temeritas.*† Machinæ bellicæ anno demum MCCCLXXX, ut *Magio* placet, aut MCCCC ut *Ramo*, à quodam *Bertholdo Schvvartz* Colonienſi Monacho, vel ut *Salmuth* ſcribit, à *Conſtantino Anklitzen* Friburgenſi inventæ ſunt. *Primus illarum uſum in Venetorum contra Genuates bello fuiſſe, ex *Platina* in vita Vrbani IV colligitur. Quod autem illud nonnulli *Indis*, quidam *Salmoneo*, nonnulli *Archimedi* adſcribunt, veritati non videtur conſentaneum. Equidem de Salmoneo Virgilius. *Aeneid. lib. 5.*

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iovis & ſonitus imitatur Olympi,
Quatuor hic invectus equis, ac lampada quaſſans,
Per Grajum populos mediaque per Elidis urbem,
Ibat ovans, Divumque ſibi poſcebat honores;
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen,
Aere & cornipedum curſu ſimulabat equorum.

At terriculamenta tantum hæc fuiſſe, ſtrepitu metum incutientia, videntur. De *Archimede* aliquid vel *Plutarchus*, vel *Livius*, vel *Aegidius Romanus*,

† An machinæ bellicæ priſcis notæ. * Nova reper. tit. 11.

nus, † qui tempore Philippi Pulchri circa annum MCCLXXXV de inſtrumentis bellicis ſcripſit, reliquiſſet. Nec omiſiſſet illam in Conſtantinopoleos oppugnatione Mahumetes, qui ad unam qua muros convellebat machinam *quinquaginta boum juga, & bis mille viros* adhibere, teſte *Chalcondyla*, coactus eſt. Non diffitendum tamen, tempore *Richardi* II. *Anglorum Regis* in Caſtelli Outvicenſis oppugnatione, habuiſſe Gallos *groſſes Canõs par lesquelles les murs & les maiſons du dit chaſtel furent fenties & percuſſes en pluſieurs lieux*, id eſt *grandes machinas quibus mœnia & domicilia illius caſtelli percuſſa & lacerata fuere in pluribus locis*. Sed an machinæ illæ modernæ fuerint incertum. * *Pyxidem nauticam* ignotam fuiſſe veteribus, *Blondus*, *Bodinus*, *Cardanus*, *Bellonius*, *Acoſta*, *Turnebus*, *Pancirolla* teſtantur. Tempore Salomonis ſi fuiſſet, triennium integrum in eundo & redeundo non conſumſiſſet: nec tanta erat ejus ſapientia ut nihil neſciverit. *Verſoria* Plauti, *in Mercatore ſcena* 3. quam *Lemnius* adfert, & pyxidem vocat, putatur eſſe gubernaculum, quo vertitur navis, aut funis quo velum, ut *Turnebus l.* 20 *adverſ. c.* 4. explicat. Primus inventor ejus fuiſſe exiſtimatur *Flavius Melphitanus*; quanquam *Gilbertus de Magnete Paulum Venetum* à Chinenſib. attuliſſe, *Oſorius* Luſitanos barbaris piratis propè caput Bonæ ſpei eripuiſſe, affirment. Alias & illud magnetis arcanum, quo arcanas amici in maxima diſtantia ſecum communicare poſſunt cogitationes, noſtri temporis inventum eſſe dicitur. Totum quia ſtylo & vena Lucretii *Famianus de Strada, lib.* 2. *Proluſ.* 6. deſcribit prolixius; verba ejus in gratiam Lectoris appono.

Magneſi genus eſt lapidis mirabile, cui ſi
Corpora ferri plura ſtyloſve admoveris, inde

† Lib. 3. de regim. Princip. p. 3. c. 18.
* Pyxis nautica an veteribus cognita.

Non modo vim motumque trahent; quo ſemper ad urſam,
Qua lucet vicina polo, ſe vertere tentent,
Verum etiam mira inter ſe ratione, modoque,
Quotquot eum lapidem tetigere ſtyli ſimul omnes,
Conſpirare ſitum motumque videbis in unum.
Vt ſi forte ex his aliquis Romæ moveatur,
Alter ad hunc motum quamvis ſit diſſitu' longe
Arcano ſe naturai fœdere vertat.
Ergo age ſi quid ſcire voles, qui diſtat, amicum,
Ad quem nulla accedere poſſit Epiſtola, ſume
Plenum orbem patulumque, notas, elementaque prima,
Ordine quo diſcunt pueri, deſcribe per oras
Extremas orbis, medioque repone jacentem
Qui tetigit magneta ſtylum, ut verſatilis inde
Litterulam quamcunque velis contingere poſſit,
Hujus ad exemplum ſimili fabricaveris orbem
Margine deſcriptum, munitumque indice ferri,
Ferri quod motum magnete accepit ab illo,
Hunc orbem diſceſſurus ſibi portet amicus,
Conveniatque prius, quo tempore, queiſve diebus
Exploret, ſtylus an trepidet, quidve indice ſignet:
His ita compoſitis, ſi clam cupis alloqui amicum,
Quem procul à te te terrai diſtinet ora,
Orbi adjunge manum, ferrum verſatile tracta;
Hic diſpoſta vides Elementa in margine toto
Queis opus eſt ad verba notis, huc dirige ferrum,
Litterulaſque, modo hanc, modo illam, cuſpide tange,
Dum ferrum per eas iterumque iterumque rotando
Componas ſigillatim ſenſa omnia mentis.
Mira fides! longe qui diſtat cernit amicus,
Nullius impulſu trepidare volubile ferrum
Nunc huc, nunc illuc diſcurrere; conſcius hæret,
Obſervatque ſtyli ductum, ſequiturque legendo
Hinc atque hinc elementa, quibus in verba coactis,

Quid ſit opus ſentit, ferroque interprete diſcit:
Quin etiam cum ſtare ſtylum videt, ipſe viciſſim
Si qua reſpondenda putat, ſimili ratione
Litterulis variè tactis reſcribit amico.
O utinam hæc ratio ſcribendi prodeat uſu,
Cautior & citior properaret epiſtola, nullas
Latronum verita inſidias, fluvioſque morantes,
Ipſe ſuis manibus princeps hanc conficeret rem.
Nos ſoboles ſcribarum emerſi ex æquore nigro
Conſecraremus calamum Magnetis ad aras.

Hactenus *Strada*. Paria ſanguine, ex duorum amicorum vena emiſſo, præſtari poſſe, author eſt *Hafenrefferus. De Cutis affectib. l. 3. c. 3.* Quantum ad ſingularia inventa, & horum plurima in medium produci poſſunt, quæ *Archita* columbam, *Archimedis* vitreum globum; Iliadem *Homeri* in membrana ſcriptam & nuci incluſam; Navim quadrigaſque *Myrmecidæ*, illam apiculæ pinnis, hanc muſcæ alis tegendam, ſuperant. *Albertus M.* ſtatuam vocalem, triginta annorum opus, à *Thoma Aquinate* confractam, fabricavit. *Regiomontanus* Aquilam quæ Noriberga Cæſari *Maximiliano* occurrit, eumque, tonico ſuſpenſa motu, in urbem comitata eſt, exſtruxit. Idem muſcam ferream, quæ ex manibus ejus evolavit, & in eaſdem, circulo prius in convivio facto, & ſingulis hoſpitibus viſis, revolavit; formavit. Generoſus Vir *Iohannes Chriſtophorus de Berg*, inventum ſe habere affirmat, quod una unius rotæ circumvolutione à puero ſedecem annorum facta, octingentarum librarum pondus, ad ſexaginta pedum altitudinem elevare poteſt. Notum eſt currus veliferi artificium à *Stevino* inventum, de quo ſic *Grotius*:

Ventivolam Tiphys deduxit in æquora navim,
Iuppiter in ſtellas ætheriamque domum.

In

In terreſtre ſolum virtus Stevinia: nam nec
Tiphy tuum fuerat, nec Iovis iſtud opus.

Septendecem milliaria duabus horis ſe in eo confeciſſe alibi affirmat. Nec ignorari, credo, *Cornelii Drebbelii* ſtupendam & prodigioſam ſphęram, qua mobilis perpetui virtute, perennes explicatiſſimoſque cæleſtium ſyderum meatus ac leges, temporum, motuumque in iis prædeſtinationes repræſentavit. * Quid autem de illo inſtrumento ſentiendum, cujus medio in varias arborum animaliumque formas ſe transſmutat, & apparere facit, quaſi terra apperiretur, & ſpiritus ex ea provenirent † primum in forma nubis, & poſtea ſe vertentes in aliam ſpeciem, quam illis imperat, ut in perſonam Alexandri M. vel alterius Principis aut Regis. Nil interim dicam de ejuſdem navi ſub aquis natante, & inſtrumento optico, cujus beneficio ſtellata nocte litteras per quadrantem milliaris à ſe diſtantes legere poteſt. *Iacobus Metius*, frater *Adriani Metii*, perſpicillum invenit, quo turrim vel corpus aliud quodlibet tribus milliaribus Hollandicis diſſitum, velut pede collato, & ad oculum dimetitur exactiſſime, & Angliam è littore ſuo clare proſpicit, & alia de Lunæ globo, de Galaxia, de ſtellis quas nebuloſas hactenus dixerunt Aſtronomi, de aliis circa Iovem erraticis, prodit, inaudita veterum ævo novitate. Hujus inſtrumenti rumore vulgato, ad conſimilis organi inventionem ſe deveniſſe confitetur *Galilæus Galilæi*, cujus beneficio obſervationes illas prodidit in Lunæ facie, fixis innumeris, lacteo circulo, ſtellis nebuloſis, & quatuor planetis, eorumdemque circa Iovem periodis. Idem ſupradictus, in alterius cujuſdam inſtrumenti congeneris

* Vranckheimius in Epiſt. ad Burgravium. † Hegenitius Itiner. pag. 73.

ris indagationem cura & cogitatione fixiore a-
biit, & ſe reperturum ſperavit, quo extra Hori-
zontem noſtrum in averſo hemiſphærio, ultra fi-
nitorem hemiſphæriorum, omnes æque ſtellas,
atque in hoc orbe noſtro apparentes poſſit ob-
ſervare. Quid de Muſico illo organo dicemus?
quod ejuſdem ſive mobilis ſive moventis æterni
virtute (Architecti relatu) cælo puro, Sole libe-
ro, ſola radiorum ſtrictura ab eo excitato intus
Citharædo illo genio, nulla organicinis manu
admota, ſymphoniam edit cæleſtiſſimam. Sed
quis omnia referre poſſet? Si illa, quæ *Mormius*
in ſuis arcanis Roſianis nuper *Lugduni Batavorum*
editis habet, vera ſunt, (*at credat Iudæus apella*) ſa-
tis erit vel ipſius ſolius exemplum omnibus anti-
quis oppoſuiſſe. * Navigandi artem quod concer-
nit, excellentiorem nunc eſſe, quam olim fuit,
non opus eſt ut oſtendatur. I. Veteres columnis
Herculis inſcripſere; Non ultra: & de primis na-
vigiis ita Lucanus

Primum cana ſalix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, cæſoque induta juvenco
Victoris patiens humidum ſuperenatat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus
Navigat Oceano.

II. *Francaſtorius* & *Acoſta* fatentur nullibi apud ve-
teres legi navigationem altiſſimo commiſſam o-
ceano: ſed tantum littus à Phænicibus, Cartha-
ginenſibus, Tyriis & Sidoniis lectum. III. Pa-
trum demum noſtrorum temporibus circumna-
vigatus eſt ab *Americo*, *Draco*, *Candiſchio*; Noſtris
*ab Oliverio van Nort, Schoutenio, Spilbergen, L'Here-
mite* orbis terrarum, & ſtupendæ in ſeptentrio-
nem ab *Anglis* & *Belgis* ſuſceptæ expeditiones.
Quin præcepta artis navigandi à *Petro Medina* &
Baptiſta

* An tanta apud veteres navigandi peritia, quanta nunc?

Baptiſta Ramuſio conſcripta habentur; lectioneſque publicæ à Carolo V. inſtitutæ adhuc durant. Quod vero *Vatablus* & *Arias Montanus*, quibus & *Alſtedius* accedere videtur, Ophir unde Salomoni aurum & Ebur, Peru eſſe per tranſpoſitionem volunt, concedi nequit. * Nam in India occidentali nulli ſunt Elephantes; & cum ſub Franciſco Pizarro regiones Attabalibæ detectæ fuiſſent, & Hiſpani ignorantes linguam, indiciis manuum vel aquam vel aliud quid notaſſent, Indiani Peru id è aqua reſpondere. Sic Iucatan, cui nomen à Ioktane eſſe exiſtat *Montanus*, nihil aliud eſt quam quid dicis? quid quæris? Sententiam *Pinedæ*, qua Tarteſſi nomen Tarteſſo in Hiſpania applicat recitaſſe, eſt refutaſſe. Nullæ enim ibi ſunt venæ auri tam copioſæ, niſi forte in novum orbem tranſlatæ, magnis claſſibus revehantur. Cum itaque ſe res ita habeat, certiſſimum apparet, nihil artes ſucceſſu temporis paſſas eſſe, ſed in ſublime fere deductas faſtigium. Liceat ergo dicere cum Lactantio *L.2.c.8. Divin. inſtitut. Dedit omnibus Deus pro virili portione ſapientiam, ut & inaudita inveſtigare poſſet, & audita perpendere; nec quia nos illi temporibus anteceſſerunt, ſapientia quoque anteceſſerunt, quæ ſi omnibus æqualiter datur, occupari ab antecedentibus non poteſt. Illibabilis eſt tanquam lux & claritas Solis, quia ut Sol oculorum, ſic ſapientia lumen eſt cordis humani. Quare cum ſapere, id eſt veritatem quærere, omnibus ſit innatum ſapientiam ſibi adimunt, qui ſine ullo judicio inventa majorum probant, & ab aliis pecudum more ducuntur. Sed hoc eos fallit, quod majorum nomine poſito non putant fieri poſſe, ut aut ipſi plus ſapiant, quia minores vocantur, aut illi deſipuerint, quia majores nominantur.*

MEM-

* An Ophir ſit Peru.

MEMBRVM VII.

Tanta olim fuere vitia, quanta nunc ſunt.

ENavigato Artium freto, in ampliſſimum morum devenimus pelagus, cujus horrendi præcipui fluctus & immenſæ procellæ, contrariæ partis aſſertores promovent. Quamvis autem vitiorum etiam nunc plena ſint omnia: tamen, cum hiſce ultimis temporibus, maxima ferè orbis noti pars ad Chriſtianam converſa fuerit religionem, nulla ratione concedi poteſt, peſſimam ratione priorum eſſe eandem. *Lactantius* ipſe *l. 5. Inſtit. c. 7.* in hæc verba prorumpit: *Deus ut parens diligentiſſimus appropinquante ultimo tempore nuncium miſit, qui vetus illud ſeculum, fugatamque juſtitiam reduceret, ne humanum genus maximis & perpetuis agitaretur erroribus. Rediit ergo ſpecies illius aurei temporis.* Dici tamen nequit ſemper & in omnibus locis augeri probitatem hominum, ſed agnoſcendum eſt, *rebus cunctis ineſſe quendam velut orbem, & quemadmodum temporum vices ita morum verti: Tacit. in Annal.* Futura vitia dum homines, ſed neq; hæc continua & meliorum interventu penſari. *Hoc majores noſtri queſti ſunt,* (inquit Seneca *l. 2. de benef. c. 10.*) *hoc nos querimur, hoc poſteri noſtri querentur, everſos eſſe mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi :: At iſta ſtant eodem loco, ſtabuntque, paululum duntaxat ultra aut citra mota, ut fluctus, quos æſtus accedens longius extulit, recedens majori littorum veſtigio tenuit. Nunc in adulterio magis quam in alio peccabitur, abrumpetque frenos pudicitia, nunc conviviorum vigebit furor; & fœdiſſimum patrimoniorum exitium culina, nunc cultus corporum nimius & formæ cura, præ ſe ferens animi deformitatem.* &c. *Non expectant*

ſtant uno loco vitia, ſed mobilia & inter ſe diſſentientia, tumultuantur invicem fuganturque. Sed quia adverſa pars nervoſiſſima ex hac materia depromit argumenta, aliquanto ſtrictius & accuratius de illa agemus. Cum vero alia vitia in religione, alia in politia, alia in privata ſocietate committantur, & horum ſingularis cum omnibus comparatio prolixa nimis eſſet, ut illa attingemus; ſic hæc cum *Romanis*, quos omnium nationum virtute & prudentia excellentiſſimos. Hiſtorici & alii ſcriptores pronunciant, comparabimus. Comprehenduntur itaque ſub iſto membro hæc puncta. I. *Religionem Antiquorum nimis fuiſſe ſtolidam.* II. *Plurimas in Politia eorum leges impias.* III. *Immenſam Populi Romani fuiſſe crudelitatem.* IV. *Incredibilem avaritiam.* V. *Inauditam luxuriam in Venere & potu.* VI. *In Cibis.* VII. *In Ædificiis.* VIII. *In veſtitu.* IX. *Iuſtitiam, prudentiam & fortitudinem R. P. nullam fuiſſe.* X. *Probabile eſſe, futuram adhuc in majori flore Eccleſiam, quam unquam ante hac fuit.*

Punctum I. *Religio veterum erat nimis ſtolida.*

VEterum religionem vanam, ſtolidam, & impiam fuiſſe, ex imaginibus, numero, conditione, & cultu Deorum intelligi facillime poteſt. Primum illud vel ex *Eſai.* 44. *v.* 8. (nil de Ieremia*. & † Salomonis ſapientia dicam) ſufficientiſſime oſtenditur. In idoli namque formatione non aliter procedit humana ſtultitia; *Faber lignarius extendit regulam; delineat ipſum, amuſſi aptat illud in angulos ſuos, aut circino format illud: denique facit illud ad ſtructuram viri, ſecundum ornatum humanum, ut deſideat domi, cadendo ſibi cedros quum ſumſit*

* Ierem. 9, 3. † Sapient. 18. v. 10.

ſit cupreſſum & robur, aut qua fortificat ſe inter arbores ſylvæ: ornum quam plantaverit, & pluvia educaverit. Tunc eſt homini ad comburendum, qui ſumit ex eis ut caleſiat, etiam accendit furnum ut coquat panem; etiam operatur Deum fortem, cui honorem exhibens incurvat ſe, aptat ipſam in ſculptile ante quod procumbit. Partem ejus exuſſit igni, ad partem ejus carnes comedit, aſſat aſſum, & ſatiatur: etiam caleſit, dicitque: Euge concalui, vidi ignem. Reſiduum autem ejus in Deum fortem aptat exſculpendo illud; procumbit coram illo, incurvatque ſe, & deprecatur ipſum dicens. Eripe me, nam Deus fortis meus es. &c. At quæ dementia quæſo eſt, aut ea fingere quæ ipſi poſtmodum timent, aut timere quæ finxerunt. Si ſentire ſimulachra aut moveri poſſent, ultro homines adorarent, à quibus ſunt expolita. Ideo *Seneca* Ethnicus quamvis in ludibrium dicit: *Simulachra Deorum venerantur, illis ſupplicant genu poſito, illa adorant, & cum hæc ſuſpiciunt, fabros qui illa fecere, contemnunt. Numerus* Deorum tam ingens apud Ethnicos fuit, ut fere facilius potuiſſes Deum quam hominem invenire. Apud Boccacium *de geneal. Deorum* fere ſunt innumerabiles. Crinitus *de honeſt. diſc. l.* 3. *c.* 14. *triginta millia* eorum numeravit. Varro *Ioves ſolos trecentos.* Fuere nempe Dii majorum gentium, Tutelares, Lares, Dii penates & penetrales tam multi, ut in hæc verba, *Major cælitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoque ex ſemetipſis ſingulos Deos faciant, Iunones Genioſque adoptando ſibi;* Plinius *l.* 2. *c.* 7. erumpat. Solius frumenti ex diverſitate temporum diverſimode ſe habentis, *Segetia, Tutelina, Proſerpina, Nodotus, Volutina, Patilena, Hoſtelina, Flora, Lacturtia, Matuta, Runcina,* Deæ erant. Nec omnia commemoro, quia me piget, quod illos non pudet. *Conditio Deorum* riſum unicuique movere poſſet. *Flora* cum

cum meretricia corporis ſui proſtitutione divitias corraſiſſet, & illarum R. P. hæredem teſtamento ſcripſiſſet, *Floralibus* nomen dedit. *Iuno* & ſoror & uxor eſt Iovis. *Fortuna, Fornax, Muta, Timor, Pallor, Febris, Priapus* & *Cupido*, non nomina ſunt colendorum, ſed crimina colentium. Quid de *crepitu ventris, cloacina, ſterquilinio* dicam? Quid de Trojanis qui *murem*, Ægyptiis qui *cepas & allium* adorabant, proferam! *Mephitis* magnum apud Ethnicos habuit honorem. * Nam in vaſtatione Cremonæ, expilatâ omnium Deorum & Dearum templa; ſoli hujus, ex religioſitate, milites pepercere. At hæc fœtoris Dea erat. Modus colendi in multis crudelis fuit, in multis etiam obſcœnus. Mortuis humanas immolabant victimas, & ignem cruore humano tanquam oleo paſcebant. Id apud Trojanos & Græcos teſte *Virgilio, Aeneid.* 11. & 2. apud Carthaginenſes auctore *Silico, lib.* 4. apud Gallos referente *Lucano*, apud Moabitas & Chānanæos docente *Scriptura* † apud Romanos, quamvis ſub Conſulatu *Cornelii Lentuli* & *Licinii Craſſi*, abrogata impia hæc conſuetudo fuerit: apud Iudæos denique oſtendentibus *Libris* * *Regum*, in more fuit poſitum. *Lactantius* refert ex *Peſcenio Feſto*, Carthaginenſes victos ab Agathocle Siciliæ Rege, veritos ne intermiſſio Saturnini cultus in cauſa eſſet, eidem ducentos nobiles pueros una vice obtuliſſe. Molochi apud *Iudæos* ſtatua erat in valle Gehennon ſeu Tophet, pueri oblati interioribus idoli includebantur, & ignis accendebatur: ne vero eorum ejulatus exaudirentur, tympana & cymbala pulſabantur. Obſcœnitatem *Priapus* & *Berecynthia* oſtendere poſſunt Illius figura erat nuda. De ſacerdotibus dicitur.

Nos

* Tacit. 3. Hiſt. c. 6. † Deut. 12. 31. 2. Reg. 1. *2. Reg. 16. L. 1. c. 21.

Nos pudore pulſo ſtamus ſub Iove
Coleis apertis.

Finito ſacrificio promiſcua libido à cultoribus exercebatur. Summa *. *Hic morbus, hoc crimen, hoc dedecus habebat inter illa ſacra profeſſionem, quod in vitioſis hominum moribus vix habet inter tormenta confeſſionem.* Ante Berecynthiæ lecticam die ſolemni lavationis, † talia per publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico matrem Deorum, ſed matrem qualiumcumque ſenatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum, imò verò qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire. * Lyndiani vero illa ſacra pro violatis habebant, ſi quando inter ſolemnes ritus vel imprudenti alicui excidiſſet bonum verbum. De Auguriis, Extiſpiciis, & aliis divinationum generibus, ut & Thalmudiſtarum atque Cabaliſtarum ineptiis, nil dicam. Illa ipſi Ethnici Cato & Cicero *de divin. l. 2.* irriſere: hæc *Petrus Galatinus* de *arcanis Catholicæ veritatis, Buxtorfius in Synagoga Iudaica* deſcripſerè. Cum itaque tam ſtolida, crudelia & obſcæna antiquorum ſacra fuerint, non mirum eſt Senecam ſcripſiſſe, *in fragmentis*. *Si intueri vacet quæ faciunt, quæque patiuntur ſuperſtitioſi, inveniet tam indecora honeſtis, tam indigna liberis, tam diſſimilia ſanis, ut nemo fuerit dubitaturus, furere eos ſi cum paucioribus furerent, nunc ſanitatis eſt patrocinium inſanientium turba.* De Diis qui plura voluerit conſulat *Gyraldum* in *Syntagmate, Dempſterum in Antiquitatibus Romanis,* & *Seldenum* de *Diis Syris.*

* Aug. de C. D. l. 6. c. 8. † Auguſt. de C. D. l. 2. c. 4. * l. 1. c. 21.

Punct. II. *Multa apud antiquos impia fuere leges.*

VT religionem multis inter antiquos conſpurcatam vitiis eſſe oſtendimus: ſic, cum lex ſit ſanctio ſancta, jubens honeſta, prohibens contraria, idem de legibus oſtendere facillimum erit. Quia vero *Solon* & *Lycurgus* clariſſimas fundaſſe Reſpublicas dicuntur, *Plato* & *Ariſtoteles* optimas earundem conſcripſiſſe ideas, iſtos ſi impietatis & injuſtitiæ convincere poterimus, ſatisfiet ni fallior rei ipſi. In Solonis Repub. duæ potiſſimum notantur. Prima, quapropter levamentum pauperum omnes præteritorum debitorum abolevit contractus. Altera, qua illos qui in ſeditione Reip. neutrius partis ſunt, infames eſſe voluit. Prior injuſta fuit, quia amicis ſuis, qui de propoſito ejus edocti, ingentem pecuniæ ſummam mutuo ſumſere, eandem, promulgata lege, reddere non injunxit; & particularibus debitorum rationibus non examinatis, omnium generalem abolitionem induxit. Altera, quia modum ſeditiones in Rep. ſedandi, præſcidit. Ab illis ſit neceſſe eſt diſſidentium reconciliatio; qui medii ſunt inter illos. *Lycurgus* omnes ſuas leges ad fortitudinem & bellicæ Reip. conſtitutionem direxit; licitum eſſe furari cibos pronunciavit, nec, ut in facto ipſo deprehenſi punirentur, permiſit; athletica puerorum & puellarum nudarum certamina, publice abſolvenda inſtituit; denique, ut juvenculis ſenum uxoribus licitum eſſet, quemcunque vellent ex juvenibus eligere, ex quorum congreſſibus liberos progignerent, ordinavit. Atqui ut pax non ordinatur ad bellum, ſed vice verſa: Sic Reſp. pro pace potius inſtrui debet quam bello. Qui in pueritia rebus malis addicuntur, in juventute habitu acquiſito,

acquiſito, nec maximis parcent. Lex illa quæ inducit ad fallendum in quibuſdam, inducit ad fallendū quoties & quandocunq; potueris; nec poſſunt furta melius exerceri, quam ſub protectione legis, quæ pœnam non propter furtum, ſed propter non adhibitam dexteritatem imponit. Ad libidines denique incitare, adulteria permittere, quæ impietas? *Plato* ſua de Gymnaſiis à juvenibus & virginibus inſtituendis idem quod *Lycurgus* meruit; illa qua communia omnia eſſe vult, naturæ adverſam Reip. Formam conſtituit. Si conjugia tollerentur, & promiſcua induceretur procreatio, naturalis inter parentes & liberos amor periret, & propter querelas homicidia inter ipſiſſimos fratres orirentur: honeſta&legitima eſſent, quæ flagitioſa & turpia ſolent judicari. Rei proprietas & virtutum & vitiorum materiem continet; communitas autem nihil aliud quam vitiorum licentiam. Abſurdiſſimus omnium videtur *Ariſtoteles*. Nam I, deformes liberos exponere juſſit. At non poteſt natura velle, ut aliquid procreetur, non ametur productum. * *Expectet aliquis ut alieno ſanguini parcant, qui non parcunt ſuo? Non poſſunt innocentes exiſtimari, qui viſcera ſua in prædam canibus objiciunt, & quantum in ipſis eſt crudelius necant, quam ſi ſtrangulaſſent.* II. Abortum injunxit. At ideo Mileti quædam damnata ad mortem. Putabatur quippe deſignatum Reip. civem ſuſtuliſſe. Denique picturas Deorum, in quibus conſuetudo laſciviam permittit retineri, alias vero rejici mandavit. At plus imitatione Deorum peccatur. Lucianus certè expreſſe fatetur; ſe, cum de adulteriis & rapinis Deorum audiviſſet, amore eorundem flagraſſe: & *Cherea* in *Terentio* dicit, ſe, cum vidiſſet tabulam Iovis in

aurea

* Lactan. l. 6. c. 23.

aurea pluvia in gremium Danais deſcendentis, exemplo ad idem faciendum ſtimulatum fuiſſe. *At quem Deum?* inquit, *qui templa cœli ſumma ſonitu concutit; Ego homuncio hoc non facerem; Ego vero illud ita feci, & lubens*. Scilicet. *Magis intuentur, quid fecerit Iuppiter, quam quid docuerit Plato, vel cenſuerit Cato*. Huc pertinent leges *Saxonum* quæ non minus abſurdæ. Nam in dubiis cauſis, deficientibus manifeſtis probationibus ad inveniendam veritatem, utebantur modo certaminibus gladiatoriis, modo attactu ferri igniti, & aquæ ardentis, modo in fluvii profundum immiſſione. Qui in illis occidebantur, rei erant; infamis victor niſi occidiſſet proſtratum: qui in iſtis illæſi manebant, abſolvebantur. In profundum delati innoxii proclamabantur; in ſuperficie natantibus tanquam ab aqua rejectis, culpa adſcribebatur.

Punct. III. *Immenſa erat Romani Populi crudelitas.*

SEd progrediamur ad Romanorum ſcelera, & videamus, an non noſtrorum vel paulo præteritorum temporum vel æquent vel ſuperent facinora. Sive enim hoc ſive illud manifeſte apparuerit, falſo univerſalem morum in pejus ruinam afferi, conjicietur. Primo autem occurrit Crudelitas quam ex Iudæis, Chriſtianis, nationibus aliis, ipſiſmet inter ſe Romanis, tanquam invincibilibus indiciis, oſtendo. Iudæorum, in obſidione tantum Hieroſolymitanæ urbis, * cæſi *decies centena millia*, capti *nonaginta ſeptem millia*. Tempore Trajani infinita eorum millia internecioni data, *Euſebius* author eſt. Iulius Severus ab Adriano Imperatore in Iudæam miſſus, omnem fere

E vaſta-

* Lipſius de Conſtant.

vaſtavit. Nam quinquaginta fortiſſima caſtella diruit, nongentas octoginta quinque villas, cum oppidis, cremavit, quinquaginta Iudæorum millia interfecit. Quantum ad Chriſtianos, nomen tantummodo in iis damnabatur, non crimen. Vnde Lugduni Attalo Martyri prælata tabella, cum inſcriptione. *Hic eſt Attalus Chriſtianus*. Polycarpo in Aſia acclamatum, *Polycarpus Chriſtianum ſe eſſe confeſſus eſt:* nihilominus tantæ perſecutiones erant, ut decem priores Ægypti plagis compareт *Auguſtinus, de Civit. Dei l.18.c.52.** Sub Nerone in uſum nocturni luminis cremabantur. De *Diocletiano* ſcribit *Lactantius*: *Nemo hujus tantæ belluæ immanitatẽ poteſt pro merito deſcribere, quæ uno loco recubans; tamen per totum orbem dentibus ferreis ſævit, & non tantum artus hominum diſſipat, ſed & oſſa ipſa comminuit, & in cineres furit, ne quis extet ſepulturæ locus.* Nullum diem tum fuiſſe, ait *Hieronymus, in Epiſt. ad Chromat. & Heliodor.* cui quinque millia occiſorum non potuerint adſcribi: Triginta Romani Epiſcopi à *Petro ad Sylveſtrum* martyrio affecti ſunt, & ut tribus verbis quod volo dicam, † *Omnis fere ſacro Martyrum cruore orbis tum infectus eſt, neque ullis unquam bellis magis exhauſtus eſt.* Quod ſi genera tormentorum enumerare deberemus, poſſemus audacter illo Virgilii, *Æneid. lib. 6.* uti,

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes ſcelerum comprendere formas,
Omni pœnarum percurrere nomina poſſem.

Comburebantur in fornacibus, conjiciebantur in oleum fervens, privabantur oculis & linguis, objiciebantur beſtiis, ſuibus etiam ſiliquis involuti apponebantur, aſſabantur lento igne, & aceto ſaleque aſpergebantur, præcipites dabantur de petris,

* Tacit. in Annal. l.6.c.14. † Sulpit. l.2. Sacr. Hiſtor.

tris, lacerabantur conſtrictis, mox diſſolutis arboribus, &c. Nationes alias ut tangam, * unum *bellum Punicum* II. in ſolis, Italia, Hiſpania, Sicilia, ſupra *quindecies centena millia hominum*, non totis annis ſeptemdecim conſumſit. Et quid bella recenſeo, plurium auſpicio geſta aut ducta? Vnus ecce Cajus Cæſar (ô peſtem perniciemque generis humani!) fatetur, & quidem glorians, *undecies centena & nonaginta duo millia hominum præliis à ſe occiſa.* Addi huic poteſt Q. Fabius, qui *centum decem* Gallorum millia, C. Marius qui *ducenta* Cimbrorum, poſteriori ævo *Aetius*, qui memorabili Catalaunico prælio, *centum ſexaginta duo Hunnorum millia* occidit. Quid jam dicam de *Octaviano Auguſto*, qui Peruſiæ *trecentos cives* ad aram Iulii ſacrificavit? quid de *Caracalla*, qui Alexandriam populoſiſſimam urbem uno fere impetu delevit? † quid de *Voleſo Meſſala*, qui *cum* C C C, *uno die ſecuri percuſſiſſet, incedens inter cadavera vultu ſuperbo, quaſi magnificum quiddam conſpiciendum feciſſet, Græce proclamavit, ô rem regiam! dicendo.* Sulpitii Galbæ horrendum factum apud *Lipſium* invenies. * Scelerata perfidia univerſam fere Portugalliam, in quodam vallo, trina militũ immiſſione, excidit. Quin nec ipſa animalia à Romanorum ſævitie libera. Scribit enim *Polybius*; *frequenter videre eſt quando Romani civitates capiunt, non homines modo occidi, ſed canes etiam diſſecari, & aliorum animalium membra truncari.* Crudelitatem adverſum ſe exercitam, Civilibus tantum bellis, Imperatorum regimine, & gladiatorum ſpectaculis oſtendam: Si enim ſufficule eandem deducere vellem, punctum abiret prolixitate in volumen. Scribit namque *Seneca*; *De ira l. 2. c. 8. Adeo in publicum miſſam nequi-*

* Lipſ. lib. 2. de Conſt. cap. 22. † Seneca lib. 2. de Ira cap. 5
* Admir. lib. 4. cap. 6.

erat) necquicquam fallacis dexteræ miſericordiam implorantes, obtruncari juſſit; quarum lamentabiles quiritatus trepidæ civitatis aures receperunt; lacerata ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus eſt. Cum autem Senatus ad illorum clamorem attonitus ſtetiſſet, *Hoc agamus Patres conſcripti*, ſubjunxit, *pauculi ſeditioſi juſſu meo puniuntur*. Idem denique C. Marii, cujus, etſi poſtea hoſtis, quæſtor tamen aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alveum ſparſit. Non deſcivere ab ejus veſtigiis *Triumviri*: Nam ſimili proſcriptioni *trecentos Senatores* & *bis mille Equites* expoſuerunt. Non eſt itaque mirum, *Auguſtinum de C. D, l. 3, c. 27.* ſcribere, *Illo bello Mariano atque Syllano, exceptis his qui foris in Aſia ceciderunt; in ipſa quoque urbe cadaveribus plateas, fora, theatra, templa completa fuiſſe, ut difficile judicaretur quando victores plus funerũ ediderunt, utrum prius ut vincerent, an poſtea quia viciſſent.* Et Lipſium *de Conſt. l. 2. c. 24.* in hæc prorumpere verba: *Heu ſcelera quibus nihil acerbius Sol ille vidit viſuruſque eſt ab ortu omni ad occaſum! peream ego, niſi humanitatem ipſam periiſſe dicas fero & ferino illo ævo.* Ex Imperatoribus ſufficiet *Caligulam* ſolum produxiſſe. * In hunc namque omnis crudelitatis videntur confluxiſſe ſentinæ. Multos honeſti ordinis deformatos prius ſtigmatum notis, ad metalla aut viarum munitiones, aut ad beſtias condemnavit, aut beſtiarum more quadrupedes cavea coërcuit, aut medios ſerra diſſecuit. Nec omnes gravibus de cauſis, verum male de munere ſuo opinatos, vel quod nunquam per genium ſuum dejeraſſent. Parentes filiorum ſupplicio intereſſe cogebat, quorum uni valetudinem excuſanti lecticam miſit: alium è ſpectaculo pœnæ epulis ſta-

* Sueton. in Calig.

tim adhibuit, atque omni comitate ad jocos & hilaritatem provocavit. Curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conſpectu ſuo catenis verberatum non prius occidit, quam offenſus putrefacti cerebri odore. Cum diſcerpi Senatorem concupiviſſet, ſubornavit qui ingredientem curiam, repente hoſtem publicum appellantes, invaderent, graphiiſque confoſſum lacerandum cæteris traderent: nec ante ſatiatus eſt, quã membra, & artus, & viſcera hominis tracta per vicos, atque ante ſe congeſta vidiſſet. Non temere in quenquam, niſi crebris & minutis ictibus, animadverti paſſus eſt: perpetuo notoque jam præcepto; *Ita feri ut ſe mori ſentiat*: Infenſus turbæ faventi adverſus ſtudium ſuum exclamavit. *Vtinam populus Romanus unam cervicem haberet!* Sæpe in conſpectu prandentis vel comeſſantis ſeriæ quæſtiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex, quibuſcumque è cuſtodia amputabat capita. Puteolis dedicatione pontis, cum multos è littore invitaſſet ad ſe, repente omnes præcipitavit. Lautiore convivio effuſus ſubito in cachinnos, Coſſ. qui juxta cubabant, quidnam rideret blande quærentibus; *Quid*, inquit, *niſi uno meo nutu jugulari ſtatim utrumque veſtrum poſſe*. Quoties uxoris vel amiculæ collum exoſcularetur, addebat; *Tam bona cervix ſimul ac juſſero demetur*. Quin & ſubinde jactabat, *Exquiſiturum ſe vel fidiculis de Cæſonia ſua, cur eam tantopere diligeret.* Recte itaque de illo *Seneca*: *Præf. ad 4. Natur. quæſt. Sciebam olim ſub illo in eum ſtatum res humanas deciſſe, ut inter miſericordiæ opera haberetur occidi*. De *C. Piſone* vide *eundem de ira, l. 1. cap. 16.* Gladiatoria ſpectacula ad expiandos magnorum virorum manes erant inſtituta, in quibus homines nudi committebantur: nec tam placebat congreſſus, quam

variata

variata vulnerum inflictio. Tranſiit hoc genus editionis poſt ab honoribus mortuorum ad honores vivorum; tandem privatorum etiam memoriis, legatariis editionibus parentatum eſt. Aſcendere denique ad multitudinem. Nam *Caſar* in ſua Ædilitate; *trecenta & viginti* paria exhibuit; *Gordianus* interdum *quingenta*. *Trajanus* ſpacio centum viginti trium dierum, ſine intermiſſione, *duo millia*. *Nero* exhibuit ad ferrum, *quadringentos Senatores, & ſexcentos Equites Romanos*. Commodus ipſe inter gladiatores fuit. Primo tamen non niſi mancipia adhibebantur. Quamvis autem veriſſimum ſit, quod Lipſius *Serm. Saturn.* 1. 12. ſcribit; *Non temere à funere orta res, quæ revera funus & peſtis orbis terræ; Credo, imo ſcio, nullum bellum tantam cladem vaſtitiemque generi humano intuliſſe, quam hos ad voluptatem ludos: numerum cum animis veſtris recenſete dierum quos dixi hominumque, mentiar, ſi non unus aliquis menſis Europæ ſtetit vicenis capitum millibus aut tricenis*: tamen, *Cicerone* teſte *in Orat. pro Sextio*, id ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebrabatur, quo multitudo maxime delectabatur *. Iraſcebantur ſæpe pugnantibus, niſi celeriter è duobus alter occiſus eſſet, & tanquam humanum ſanguinem ſitiiſſent, oderant moras. Nec de plebe id tantum accipiendum, notata hæc immanitas etiam in *Veſtalibus*. Hinc *Prudentius:*

——— ——— Conſurgit ad ictus
Et quoties victor ferrum jugulo inſerit, illa
Delicias putat eſſe ſuas, pectuſque jacentis,
Virgo modeſta jubet converſo pollice rumpi.

Poſſem hic aliquid de *Autocheiria* addere, quæ nõ tantum commiſſa à plurimis, ſed & à *Seneca* multis in locis approbata: Sed nolo lectorem diutius

* Lactant. l. 6. c. 20.

detinere. Hoc interim coronidis inſtar addo, ipſam Ethnicorum religionem, hujus ſævitiæ fuiſſe nutritiam. * Si quis enim unum hominem jugulaſſet, pro contaminato & nefario habebatur, nec ad terrenum hoc domicilium Deorum admitti eum fas putabant. Ille autem qui infinita hominum millia trucidaſſet, cruore campos inundaſſet, flumina infeciſſet, non modo in templum, ſed etiam in cœlum admittebatur. Apud *Ennium* ſic loquitur *Africanus*:

Si fas cadendo cæleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Scilicet quia magnam partem generis humani extinxit ac perdidit.

Punct. IV. *Immenſa fuit Romani populi avaritia.*

AVaritiam Romanorum præter innumeros divitiarum theſauros, quos *Cecilius*, *Claudius*, *Craſſus*, & *Seneca* qui intra triennium plus acquiſivit quam 9355000. Imperialium,† poſſidebant; præter *Galgaci*, qui *raptores orbis* nominat; *Petronii Arbitri*, cujus iſtud *in Satyrico:*

Orbem jam totum Victor Romanus habebat,
Qua mare, qua tellus, qua ſydus currit utrumque,
Nec ſatiatus erat:

Iugurthæ, qui Roma egreſſus, * *O venalem urbem, & mature perituram ſi emptorem invenerit proclamavit: Seneca* denique, cujus verba; *Epiſt.* 116. *Hæc ipſa res tot magiſtratus, tot judices detinet, quæ magiſtratus & judices facit, pecunia; teſtimonia*, modi divitias acquirendi teſtantur. Præcipui enim per rapinas, extorſiones, fraudulentas deciſiones, ſummas denique moleſtias eorum qui adhibebantur,

* Lactantius † Tacit. in vita Agricolæ. * Saluſtius.

bantur, erant. In auri mineris ad Ictimulum erant *quinque* foſſorum *millia*: in illis quæ ad novam Carthaginem in Hiſpania, *millia quadraginta*. Quomodo tractati fuerint, *Plinius l.* 2. *Nat. Hiſt. c.* 63. *l.* 33. *c.* 4. prolixe deſcribit. Alias notum quid Verres fecerit in Sicilia: * quid C. Gracchus ex Sardinia redux dixerit? *Sylla* ex minore Aſia ſingulis annis *viginti millia talentorum* deprompſit. *Brutus* & *Caſſius* intra biennium *decennii* tributum exegerunt; Antonius ſpacio *unius anni* extorſit. Summa ad *ducenta talentorum* aſcendit *millia*. *Pleminius* Scipionis Tribunus *Proſerpinæ* theſauros omni ætate intactos expilavit. † *Sulpitius Galba* cum oblatam à Tarraconenſibus è vetere templo Iovis coronam auream librarum quindecim conflaſſet, tres uncias quæ ponderi deerant exigi juſſit. * *Iulius Cæſar* in primo conſulatu *tria millia pondo* auri furatus è Capitolio, tantundem inaurati æris repoſuit. Vni Ptolemæo prope *ſex millia talentorum* ſuo Pompejique nomine abſtulit. Nec abivit ab hoc vitio *Tiberius*. † Sat enim conſtat, Cn. Lentulum augurem, cui cenſus maximus fuit, metu & angore ad faſtidium vitæ ab eo actum, & ut ne quo niſi ipſo hærede moreretur. At quod viliſſimum eſt, quendam minis adegit, ut ſe æger hæredem pronunciaret, * & ſanitati reſtitutum veneno poſtea ſuſtulit; per cumulos denique auti & argenti interdum incedebat, nudus interdum volutabatur. Sed poſſet hic objici, non mirum id in monſtris fuiſſe. Verum eſt: † ſed & *Veſpaſianus* qui bonus Imperator audiebat, ejuſdem fuit comatis. Ille etenim negotiationes quoque vel privato pudendas propalam exercuit, coemendo quædam tantum, ut pluris poſtea diſtraheret. Credi-

* Gell 15 12. † Sueton. in Galba c. 12. * Idem in Iulio cap. 54. † Idem in Tiberio, c. 49. * Fulgoſus. † Sueton. in Veſpaſ. c. 16.

tur etiam rapaciſſimum quemque procuratorum ad ampliora officia ex induſtria ſolitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo pro ſpongiis dicebatur uti, quod quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humẽtes. Non tangam *urinarium vectigal;* quod cum ignominiæ filius *Titus* accuſaſſet, ille admota ejus naribus inde collecti argenti particula, quæſivit, an aliquid ex urina fœtoris contraxiſſet, & ſubjunxit; *bonum odorem lucri ex re qualibet.* Videtur autem omnes iſti vitio obnoxios fuiſſe. Nam cum Aricini & Ardeates controverſiam de agris Romanorum permiſiſſent arbitrio, hi ſibi eos adſcripſere. Acceptis etiam à quibuſdam Civitatibus pro libertate pecuniis, his non redditis, tributa tamen exegerunt. Id tã turpe imperio exiſtimat *Cicero,* ut dicat, *Piratarum meliorem fidem quam Senatus.* Vere itaque *Salvianus, l.7. de providentia.* videtur dicere. *Avaritia inhumanitas proprium Romanorum malum.* Nec immerito illis applicari poteſt id *Claudii* de *Ruffino:*

Plenus ſævitia, lucrique cupidine fervens,
Non Tarteſſiacis illum ſatiaret arenis
Tempeſtas precioſa Tagi, non ſtagna rubentis
Aurea Pactoli, totumque exhauſerit Hamum,
Ardebit majore ſiti.

Punct. V. *Immenſa fuit Romanorum in Venere & potu luxuria.*

AB avaritia ad incontinentiam tranſeo, quam in venere, potu, cibo, ædificiis & veſtitu ſufficienter oſtendiſſe ſuppono. Illam multiplicem & nefandam quamvis, non tangam tamen, multis ut parcam auribus. Notavit eam *Paulus* in Epiſtola ad *Romanos cap.* 1. evidentiſſime. Oſtendere eandem

eandem poſſunt ſola *Floralia*, in quibus meretri-ces ſub titulis proſtitutæ, nudæ per plateas diſcurrebant, verba obſcæna cum geſtibus adhibentes, & omnium expoſitæ ſpectaculo. De hoc Ovidius.

Nubilis hac virgo Matronaque, virque, puerque
Spectat, & ex magna parte Senatus adeſt.
Nec ſatis incaſtis temerati vocibus aures:
Aſſueſcunt oculi multa pudenda pati.

Ebrioſitatem diuturnitas præcipue bibendi, magnitudo hauſtuum, bibonum multitudo & amor, vaſorum denique ratio; infallibiliter oſtendit *Diuturnitas.* Imitabantur Græcorum bibendi leges, quarum una fuit, ad *diurnam ſtellam matutinam potare*; altera, tot ſalutes, quot virginis nomen conſtaret literis. Hinc *Martialis*:

Navia ſex Cyathis, ſeptem Iuſtina bibatur,
Quinque Lycas, Lyde quattuor, Ida tribus.

Magnitudo. Nivellius namque *Torquatus* coram Tiberio tres congios uno hauſtu ebibit, & inde Tricongii nomen meruit. *M. Cicero* junior duos congios uno hauſtu exhauſit. *M. Antonius* de propria ebrietate ſcripſit. De eodem *Cicero, Philip.* 1. *Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauſeras, ut tibi neceſſe eſſet in Romani populi conſpectu vomere poſtridie.* Quid de *Cleopatra* dicam, quæ uno hauſtu *ter mille centum viginti quatuor imperiales* deglutivit? Quid de *Clodio Æſopi Tragœdi* filio? *Horatius Serm.* 2. ſic de eo;

Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,
(Scilicet ut decies ſolidum exſorberet) aceto
Diluit ingentem baccam, qui ſanior ac ſi
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam.

Firmus etiam ſitulas duas plenas mero duxit. De *Bonoſo* verba ſunt *Adriani Imperatoris*: *Non ut vivat*

 natus

natus eſt, ſed ut bibat; & jocus communis in ſuſpenſum, *amphoram pendere, non hominem. Maximinus*, teſte *Capitolino*, ſæpiſſime bibit in die *vini amphoram Capitolinam*, quæ *octo* continebat *congios*; *Phagon* plus *orca*, quę vas vinarium eſt *amphora majus*. Epitaphium denique * cujuſdam tale eſt:

Heus, hic ſitus eſt Offellius Buratius Bibulus,
Qui dum vixit, aut bibit, aut minxit.
Abi praceps.

Quantum ad bibonum multitudinem & amorem, notum eſt *Piſonem* propter continuum trinoctii potum donatum eſſe prætura à † Tiberio. *Pomponium Flaccum* provincia Syria, eoſdem jucundiſſimos & omnium horarum amicos codicillis vocatos. Idem ignotiſſimum quæſturæ candidatum, nobiliſſimis antepoſuit, ob epotam in convivio propinante ſe vini amphoram. Quin eo tempore, quo *lex Fannia* erat promulgata, eo res redierat, * ut *plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, & ebrii de Reſp. ſalute conſulerent.* Alias de mulieribus etiam ſcribit Seneca. *Natural.quæſt*.4.*c*.13. *Non minus pervigilant, non minus potant, & oleo, & mero, viros provocant, aque invitis ingeſta viſceribus, per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur, aque nivem rodunt ſolatium ſtomachi æſtuantis.* Vaſa quod concernit, non magnis tantum, & ut *Ammianus*, *l*.22. loquitur, *gladiis gravioribus* uſi ſunt: ſed & pretioſiſſimis Emblematibuſque inſignitis. Duo hujus generis pocula ab artifice Mentore confecta conſtabant *centum millibus ſeſtertiorum*. † Sed & ex puris gemmis parabantur. Hinc latinus Pacatus. *Niſi luxuria intervertiſſet annum, niſi hyberna poculis roſa innataſſent, niſi æſtivam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent.*

* Camer. Cent.1 c.94. † Sueton.in Tiber. c.42. * Macrob. Saturn.l.3.c.17. † Plinius lib.33.cap.11.

ſent. Et *Cicero* 6. *in Verrem. Erat etiam vas vinarium ex una gemma prægrandi trulla excavata, cum manubrio aureo:* Nec non *Seneca, de benef. l.7.c.9. Video iſthic Cryſtallina quorum accendit frugalitas pretium; omnium enim rerum voluptas apud imperitos ipſo quo fugare debet periculo, creſcit. Video Murrina pocula, parum ſcilicet luxuria magno fuerit, niſi quod vomant, capacibus gemmis inter ſe propinarent. Plinius* denique, *l.37.c.2. Creſcit indies ejus rei luxus, Murrino octoginta ſeſtertiis empto, capaci plane ad ſextarios tres calice.* Vnum hujus generis *trecentis ſeſtertiorum millibus* emptum, *C. Petronius* fregiſſe dicitur, ut menſā Neronis exhæredaret. Alterum materfamilias non ita dives *centum quinquaginta ſeſtertiorum millibus* emiſſe ſcribitur. Quid ſi & plura dicam? Profectò *Iuvenalis:*

Vitreo bibit ille Priapo.

Et *Plinius: In poculis libidines cælare juvat, & per obſcœnitates bibere.*

Punct. VI. *Immenſa fuit Romanorum in cibo incontinentia.*

LVxuriam Romanorum in cibis, quatuor præcipue argumentis, à vaſis nimirum, ſervis, cibis, & quantitate comeſtorum ductis, oſtendo. Vaſa duplicia ſunt, menſæ, & patinæ. Menſas habebant argenteas, aureas, & * Aphris erutas terris citreas. *Tullius* unam habebat, quæ *decem millibus ſeſtertiorum* conſtabat, † Aſinius Gallus, quæ *undecim:* imo æſtimabatur illud lignum cenſu ſenatoris, qui erat * *duodecies mille H. S. eo pretioſius quo illud in plures nodos arboris fœlicitas torſit.* Habuit & *Seneca* tales *trecentas*, referente *Dione.* Pedes qui illas ſuſtentabant ex ebore erant, id-

* Plinius lib.13. cap. 15. † Sueton. octav. 42.

* Seneca de benef. lib. 7. cap. 9.

que tam neceſſario, ut ſcribat Iuvenalis:

Nil Rhombus, nil dama ſapit, putere videntur
Vnguenta atque roſa, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.

Ad patinas ut tranſeam, habuit unam † *Druſillanus Rotundus* Claudii Imperatoris libertus argenteam *pondo quingentarum librarum*, cui adjectæ octo minores pondo *librarum quindecim*. Vitellius, dum Imperator eſſet, habebat unam quæ *decies H. S.* ſecundum Pudæum, *ducenties* ſecundum *Hotomannum* conſtabat, tam magnam ut *Vitellius* eam *clypeum Minervæ*; Mucianus Vitellium *patinarum paludem* nominaret. Ad ſervorum multitudinem; *Dii boni quantũ hominũ unus venter exercet*, exclamat *Seneca epiſt.95*. Erant namque ibi puerorum infelicium greges; quos poſt tranſacta convivia, aliæ cubiculi contumeliæ expectabant. Erant agmina exoletorum, per nationes coloreſque deſcripta, ut eadem omnibus levitas eſſet, eadem primæ menſura lanuginis, eadem ſpecies capillorum, ne quis, cui rectior eſſet coma, criſpulis miſceretur, & ut proceſſum ipſum attingam, ſollicite argentum ordinabant, diligenter exoletorum ſuorum tunicas ſuccingebant, * quam ſuſpenſi eſſent, quomodo aper à coquo cæſus exiret, quanta celeritate, ſigno dato, glabri ad miniſteria decurregent, quanta arte ſcinderentur oves in fruſta non enormia, quam curioſe infelices pueruli ebriorum ſputa detergerent, diſpiciebant. Quod vero maxime impium eſt; † Tiberius Cæſar Seſtio Gallo libidinoſo ac prodigo ſeni, olim ab Auguſto ignominia notato, & à ſe ante paucos dies apud ſenatum increpito, cœnam ea lege condixit, ne quid ex cõſuetudine immutaret ac demeret; utq; *nudis* *puel-*

† Plin. lib. 33. cap. 11. * Seneca de vitæ brevitate c. 12.
† Sueton. in Tiberio cap. 42.

puel'is miniſtrantibus cænaretur. Huc pertinet cocorū turba, qui primo unius equi pretio conducti tandem in id faſtigium devenere, ut nullus *prope mortalis tum æſtimaretur pluris, quam qui peritiſſime cenſum Domini mergeret.** Apicius autem inter omnes culinæ ſcientiam profeſſos celeberrimus eſt; qui cum ſeſtertium millies in culinam congeſſiſſet, cum tot congiaria principum & ingens Capitolii vectigal ſingulis comeſſationibus hauſiſſet, ære alieno oppreſſus, rationes ſuas tunc primum coactus inſpexit. Superfuturum ſibi centies ſeſtertium computavit, & velut in ultima fame victurus, ſi ſeſtertio centies vixiſſet, veneno vitam finivit. At de cibis ut dicam, & varii illi erant, & precioſi. Eorum enim gulæ anguſtus erat orbis noſter: namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu æſtimantes, † *illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitum extra Romanum Colchus Imperium, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent,* magis denique illa placebant, quæ pluribus emebantur. Communis ferculorum numerus erat ſeptenarius: ſed * Heliogabalus exhibuit aliquando tale convivium, ut haberet *viginti duo fercula* ingentium epularum. In cœna etiam Vitellii fratris adventitia, *duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem avium appoſita traduntur.* Hanc quoque exſuperavit ipſe dedicatione magnæ illius patinæ. † In hac enim *ſcarorum jecinora, phaſianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterorum, murænarum lactes, à Carpathio uſque fretoque Hiſpaniæ, per navarchos ac triremes petitarum commiſcuit.* His accenſere poſſum *Æſopi Tragici filium* Clodium, furioſæ luxuriæ juvenem. *Hunc namque conſtat cantu commendabiles aviculas, immanibus emptas preciis, in cœna

pro

* Seneca ad Helvidiam c. 10. † Pecat. in paneg. * Lampridius. † Sueton. in Vitel. c. 12. * Valer. l. 9. c. 1.

pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ ſummæ uniones potionibus aſpergere ſolitum; ampliſſimum ſic patrimonium tanquam amaram aliquam ſarcinam quam celerrime abjicere cupientem. Quid interim dicam de *Caligula*; qui nepotinis ſumptibus omnium prodigorum ingenia ſuperavit, commentus portentoſiſſima genera ciborum atque cœnarum, ut precioſiſſimas margaritas, aceto liquefactas, ſorberet, convivis ex auro panes & opſonia apponeret, *aut frugi hominem eſſe oportere* dictitans, *aut Cæſarem*. Quid proferam de *Aſinio Celere*, qui unum mullum *ſex mille ſeſtertiis* emit? de *Lucullo*, qui in unam ſubitaneam cœnam, qua Tullium & Pompejum ſeſe, ut quid apponeret viderent, obtrudentes, excepit, † *quinquaginta millia* drachmarum, id eſt 5000 *Coronatorum*, numerante *Budæo*, expoſuit? Quid denique de *Octavio*, qui mullum ingentis formæ (quare autem non pondus adjicio, & aliorum gulam irrito? * *quatuor pondo* & ad Salebram fuiſſe ajebant) *quinque millibus H. S.* emit, & novo exemplo ſcaros in mari tanquam in terra fruges aliquas ſeminavit? Verbo. Fidem omnino iſta excedunt, ſi ex præſenti ſeculo æſtimentur. Præcipue tamen circa piſces & aves Romanorum laſciviebat luxuria. Quantum enim ad illos, ut taceam illud *Iuvenalis*:

—— ——— Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutipinove edita fundo,
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu,
Et ſemel aſpecti littus dicebat Echini.

Nec illius apud Ammianum Marcellinum, *li.* 28. *Poſcuntur in conviviis aliquoties trutinæ, ut appoſiti piſces & volucres ponderentur, & glires quorum ſæpius magnitudo delicata, non ſine tædio præſentium ut antehac*

† Seneca ep. 95. * Macrob. Saturn. l. 3. c. 16.

hac inuſitata, laudatur aſſidue, maxime cum hac eadem numerantes notarii prope triginta adſiſtant,cum thecis & pugillaribus, mentionem faciam;parum videbatur recens mullus, niſi qui in convivæ manu moreretur. † Ideo in cubili natabant piſces, & ſub ipſa menſa capiebantur, qui ſtatim transferrentur in menſam. * Accipenſer in convivio Severi à coronatis miniſtris à Tibicine introferrebatur,quaſi quædam non deliciarum, ſed numinis pompa. Circa piſcinas etiam tanta erat curioſitas,ut difficulter explicari poſſit. Spectabantur in piſcinis Cæſaris genera piſcium ad nomen venire. † Hirtius vendidit ſuam villam piſcinis excultam 40000 ſeſtertiorum. Cato tutor Luculli piſces ex ejus piſcinis totidem,& ſi illud Columellæ precium de piſcinis ſumendum eſt,400000 fuiſſe ſcribitur, *lib.*8.*c.*16. Circa aves quamvis paulo minus exquiſiti fuerint: tamen fuere etiam ſatis luxurioſi. * Tempore Favorini præfecti popinæ atque luxuriæ negabant cœnam lautam eſſe, niſi quum libentiſſime edebant,tum auferretur, & alia eſca melior atque amplior ſuccenturiaretur. Is tum flos cœnæ habebatur inter iſtos, quibus ſumptus & faſtidiũ pro facetiis procedebat: qui negabant ullam avem præter ficedulam comeſſe oportere: cæterarum avium atque altilium, niſi tantum apponeretur, ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fierent, convivium putabant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edebant eos palatum non habere. Maxime autem delectabantur,Phænicopteris,pavonibus, turdis & columbis. Hinc factum, ut & greges alerent quarundam ex his, & ſummum iiſdem ponerent precium. Ex pavonibus, referente Varrone, *l.*3. *cap.*6.

† Seneca Natur. quæſt.lib.3:c.17. * Macrob.Satur.3. 16.
† Varro de re ruſtica 3.17. * Gell.lib.13.c.8.

cap. 6. Aufidius ſupra ſexagena millia nummûm in anno capiebat. Quinque millia turdorum væniebant denariis ternis, ut ſexaginta millia ea pars redderet uno anno villæ. Et quantum ad columbas, paria ſingula tempore † Varronis millibus ſingulis ſeſtertiorum ſolebant vænire, Columellæ diebus inveniebantur, qui quaternis millibus nummûm binas aves mercarentur. *Quantitatem comeſtorum* quod ſpectat, * Maximinus interdum quadraginta libras carnis, uno die, *Cordus* ait ſexaginta, abſumſit. *Claudius Albinus* comedit quantum ratio humana non patitur. *Nam & quingentas ficus paſſarias, quas Græci Calliſtruthias vocant, jejunum comediſſe Cordus dicit, & centum Perſica Campana, & melones Oſtienſes decem, & uvarum Levicarum pondo viginti, & ficedulas centum, & oſtrea quadraginta.* † *Thago* denique, de quo ſuperius, *aprum integrum, centum panes, vervecem, & porcellum in prandio unico devoravit.* Plura non addo, quamvis de pane & condituris poſſem, ne nimium prolixus videar. Coronidis loco obſervari poteſt, luxuriæ hoc vitium vires cum imperio ſumſiſſe. Nam tempore belli Punici II *non poſſe ſalvam urbem eſſe, in qua piſcis pluris quam bos* væniret, conqueſtus eſt *Cato*, tempore vero ſuo *tres millos triginta millibus nummûm* væniſſe Tiberius. *Sueton. in Tiber. c.* 34.

Punct. VII. *Immenſa fuit Romanorum in ædificando luxuria.*

LVxuriam in ædificando partim publica ædificia, partim privata teſtantur. Intra publica tranſeuntia, primo ſe offerunt, quorum exceſſus ſtupendus vel *Marci Sauri* Amphitheatrum, & *Caligula* pons demõſtrare ſufficienter poſſunt. Tempora-

† Lib. 3. c. 2. * Capitolinus. † Voſpiſcus in Aureliano.

porarium illud erat, & vix uno menſe futurum in uſu; attamen tres contignationes habebat, in quibus trecentæ & ſexaginta marmoreæ columnæ. † Infima theatri pars tota erat marmorea, media vitrea, ſuprema deaurata. Inferiores columnæ quadraginta pedum erant in longitudine, & inter eas tria millia ærearum ſtatuarum. Totius Theatri capacitas tanta, ut octoginta millia hominum caperet. * *Caligula* Bajarum medium intervallum Puteolanas ad moles trium millium & ſexcentorum fere paſſuum ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuperjectoque aggere terreno, ac directo in Appię viæ formam. Per hunc pontem ultro citro commeavit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, inſigniſque quercica corona, & ſecuri, & cetra, & gladio, aureaque chlamyde. Poſtridie quadrigario habitu, curriculoque bijugi famoſorum equorum, præ ſe ferens Dariũ puerum ex Parthorum obſidibus: comitante prætorianorum agmine, & in eſſedis cohorte amicorum. Eo igitur fine videtur ſtructum illud opus, ut deſtrueretur. *Caracalla* etiã ubicunque hyematurus erat aut putabatur, cogebantur amphitheatra & circos ſtruere, & ea ipſa mox diruenda. Inter promanentia ſufficiet ſolius Titi Amphitheatri feciſſe mentionem. † Ejus enim *ſummitatem agre viſio humana conſcendere potuit*, divitiarumque profuſo flumine extructum fuiſſe dicitur. Ideo Martialis:

Omnis Cæſareo cedãt labor Amphitheatro,
Vinum præ cunctis fama loquatur opus.

Quamvis autem immenſas tam ſuperba ædificia exhauſerint divitias: tamen, ſi apparatum reſpexerimus, nec non ea quæ exhibebantur, videbimus vel magnis urbibus ſuffecturas opes illis fuiſſe impen-

† Plin. l. 36. c. 15. * Suet. in Calig. c. 19. † Ammian.

impenſas. Magiſtratum in theatris, mimis, athletis, gladiatoribus, aliiſque hujuſmodi generibus hominum totum patrimonium ſuum prodegiſſe, ut unius horæ favorem vulgi acquireret. Verbo. Materiam ſuperavit opus. *Nero* ut divitias ſuas Thiridati Armeniorum Regi oſtenderet, totum theatrum auro contexit, ipſæque cortinæ ſuſpenſæ ex purpura erant aureis incruſtata ſtellis. Ex quo & dies ille *aureus* appellatus, & à *Lucretio* alluſum:

Et vulgo faciunt id lutea ruſaque vela,
Et ferrugina cum magnis intenta Theatris,
Per malos vulgata trabeſque trementia pendent.

† *Caligula* etiam cum Circenſes quoſdam præcipuos ederet, minio & chryſocolla circum conſterni juſſit. * *Probus* ſolvi una vice mille ſtruthiocamelos, mille cervos, totidem urſos, mille damas, cum rupicapris & aliis plurimis beſtiis imperavit, illaſque miſericordię populi in circo expoſuit, & liberum erat, quod quis poſſet interficere. Superpondii autem loco, ſequenti die centum jubatos leones, centum Lybicos leopardos, totidem Syros centum leęnas, & trecentos urſos produxit. Nec aliter *Titus* quamvis deliciæ humani generis. Nam hic *Martialis*:

Quicquid in Orpheo Rhodope ſpectaſſe theatro
Dicitur, exhibuit Cæſar Arena tibi,
Repſerunt ſcopuli, mirandaque ſylva cucurrit,
Quale fuiſſe nemus creditur Heſperidum.

Sed omnium furioſiſſimus † *Heliogabalus*. Fertur enim *in Euripis vino plenis naves Circenſes exhibuiſſe.* Non multum tamen & ab hoc diſtat *Carinus*. De illius namque ludis, ſic *Calphurnius*,

Nec ſolum nobis ſylveſtria cernere monſtra
Contigit æquoreos ego cum certantibus urſis.

Spe-

† Sueton. in Calig. c. 18. * Vopiſcus in Proba. † Lampridius.

Spectavi vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus.

Nil interim dicam de miſſilibus, quæ ſparſa ſub † *Nerone* populo omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia. Avium cujuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulę pictæ, mancipia, jumenta, atque etiam manſuetæ feræ: noviſſime naves, inſulæ, agri. Quod ſi privatos etiam id feciſſe, *Milonem* tria ludicris abſumſiſſe patrimonia, * *Iunium Meſſalam* ſcenicis ſuum dediſſe, hæredibus denegaviſſe, addidero, nonne inſania apparebit omnibus? *Hac quidem idcirco in literas miſi,* (inquit Vopiſcus) *de iſto, ut futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia ſua proſcriptis legitimis haredibus, mimis & balatronibus, deputarent.* Quod de theatris dictum eſt, idem de balneis & templis dici poteſt. Quamvis enim illa, nihil aliud, non tantum *Artemidori* ævo, ſed & alio fuerint, quam *tranſitus ad Cœnam:* tamen & infinitus eorum erat numerus, & ſuperflua nimis ornamenta. *Agrippa* † in Ædilitate ſua centũ ſeptuaginta exſtruxit. Suo tempore ſcribit *Plinius l. 16.* fuiſſe infinita, *Caſſiodorus* * mirabili magnitudine, *Ammianus* in modum provincialium. exædificata. *Diocletiana* ſellas mille ſexcentas, eaſq; è marmore polito factas, continebant. Ornamenta ſuperflua fuiſſe ex epiſtola 85 *Seneca* patet. Cum enim Scipionis Africani balneum deſcripſiſſet, in hæc verba prorumpit. *At nunc quis eſt, qui ſic lavari ſuſtineat? Pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi parietes magnis & pretioſis orbibus praſulſerint, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſint, niſi illis undiq; operoſa, & in pictura modum variata circumlitio pratexatur, niſi vitro condatur Camera, niſi Thaſius lapis* quon-

† Sueton. in Nerone c. 11.
* Vopiſcus Carino. † Lib. 36. * Olympiad. in Excerptis.

quondam rarum in aliquo ſpectaculum templo, piſcinas noſtras circumdederit, niſi aquam argentea epiſtomia fuderint, & adhuc plebeias fiſtulas loquor. Quid cum ad balnea libertinorum pervenero? quantum ſtatuarum? quantum Columnarum & nihil ſuſtinentium, ſed in ornamentum poſitarum & impenſæ cauſa? Eo deliciarum venimus, ut niſi gemmas calcare nolimus. Addit etiam *Roſinus, in antiqu. Rom.* parietes odoratiſſimis balſamis inunctos, & oleis fragrantiſſimis aſperſos fuiſſe. Templa Romæ *quadringenta viginti unum* erant, illaque fere omnia ex molibus marmoreis ſtructa, laquearibus aureis renitentia, in quibus ſplendebant gemmæ, & ſyderios evomebant variata interſtitione fulgores. † *Auguſtus* in ſolam ſedem Iovis in Capitolio poſitam, ſedecim millia pondo auri, & quingenties ſeſtertium in gemmis impendit. *Domitianus* vero Capitolium ipſum ita exornavit, ut *Martialis* exiſtimet,

Grandis in æthereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturque Dii vendere quicquid habent;

Non poſſe tamen tantum beneficium ab iiſdem perſolvi.

Expectes & ſuſtineas (addit) *Auguſta neceſſe eſt,*
Nam tibi quod ſolvat non habet arca Iovis.

Et certe in deaurando illo ſupra duodecim talentorum millia inſumpta ſunt, & janua laminis aureis obducta uſque ad *Honorii* tempora erat. Nec tamen multum huic ceſſit templum pacis à *Veſpaſiano* erectum. Nam illud *Herodianus* non tantum maximum & pulcherrimum omnium in urbe operum, ſed & ditiſſimum, ornamentis auri & argenti excultum fuiſſe ſcribit. *Ioſephus lib. 7. Excidii* vero ait: *Omnia in hoc templum collata & diſpoſita ſunt, ob quæ homines videndi cupiditate antea per totum orbem vagabantur. Plinius* denique *l. 34. c. 8.* dicit: *Ex omni-*

† Dio. 55.

omnibus quæ retuli clariſſima quæque in urbe jam ſunt dicata à Veſpaſiano Principe in templo pacis. Quia vero per ſtatuas æternitati ſe commendari poſſe exiſtimabant, affectabant etiam eaſdem, ſed ita ut & in eis incontinentiam patefacerent. Eo enim tandẽ ambitionis aſcendere, ut hæc *pene parem urbi populum dederit, quam natura procreavit.* † Non tantum auro erant inbracteatæ, ſed & argenteæ, imo aureæ. Domitianus ſibi in Capitolio nonniſi aureas, argenteaſque poni permiſit, ac ponderis certi.* *Cõmodus* autem ſtatuam mille librarũ aureã habuit. Illud pondus *Statius* tangere videtur, dum dicit:

Da Capitolinis æternum ſedibus aurum,
Quo niteant ſacri centeno pondere vultus.

Et tantum de publicis. Luxuriam in privatis, duo præcipue oſtendunt.† *Ædificia* & *Supellex*. Illa laxitatem urbium magnarum vincebant.* Anguſte ſe habitare putabant, quorum domus tantum patebant, quantum Cincinnati rura patuerunt. † In ſummis multarum turribus pomaria ferebantur, in plurimarum tectis ac faſtigiis ſylvæ nutabant, inde ortis radicibus quo improba cacumina egiſſent. * Ingentium maculæ columnarum, ſive ex Ægyptiis arenis, ſive ex Africæ ſolitudinibus advectæ, porticum vel capacem populi cœnationem ferebant; quarum ſi numerum quæres, audet *Martialis* dicere:

At tua centenis incumbunt tecta columnis.

Si precium, audet *Craſſus* ſcribere, † *Decem columnas centum millibus nummûm emi*, Quin domus à *Gordiano* exſtructa, ducentas columnas uno peryſtilo habebat. Auratæ erant trabes, imo

Craſſa

† Caſſiod. lib. 7. * Dio. † Seneca de benef. 7. 10.
* Valer. lib. 4. cap. 6. † Seneca Epiſt. 122. * Seneca Epiſt. 115.
† Valerius. * Capitol. in Gordiano.

—*Craſſa laquearia fulta metallo,*
Cubicula & vaſa ſimiliter inaurabantur. † Verſatilia Cœnationum laquearia ita coagmentabant, ut ſubinde alia facies, atque alia ſuccederet, & toties tecta, quoties fercula mutarentur.

Non loquar incluſas inter laquearia ſylvas,
Vernula quæ vario carmine ludis avis.

Oppreſſit in tricliniis paraſitos ſuos violis & floribus * *Heliogabalus*, ſic ut animam aliqui efflaverint, cum eripi ad ſummam non poſſent. Sed imprimis *Domitianus*, *Nero* & *Caligula* in ædificiorum ſtructura inſanivere. De illo enim *Plutarchus* ſic ſcribit: *Quod ſi quis hunc Capitolii magnificum inſtructum miretur, idem ſi Domitiani in aula unam porticum, vel baſilicam, vel balneum, vel pollicum diatam viderit, exclamet cum Epicharmo*, cap. 31.

Non liberalis aut benignus tu clues,
Profuſione gaudes.

Neronis domum auream ſic depingit Suetonius: *Veſtibulum ejus fuit in quo Coloſſus centum viginti pedum ſtaret ipſius effigie, tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet. Item ſtagnum maris inſtar circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem. Rura inſuper arvis atque vinetis & paſcuis ſylviſque varia, cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum, in cæteris partibus cuncta auro lita, diſtincta gemmis, unionumque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis verſatilibus ut flores, & fiſtulatis ut unguenta deſuper ſpargerentur, præcipua Cœnationum rotunda quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: Ejuſmodi domum cum abſolutam dedicaret hactenus comprobavit, ut ſe diceret, tanquam hominem tandem habitare cæpiſſe.* De *Caligula* ſic idem cap. 37. *Fabricavit idem & de C dris liburnicas gemmatis puppibus, verſicoloribus velis, magna thermarum, & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum*

† Seneca Epiſt. 90. * Lampridius.

borum varietate : quibus diſcumbens de die inter choros ac ſymphonias littora Campaniæ peragraret. In exſtructionibus Prætoriorum atque villarum omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur, & jactæ itaque moles infeſto ac profundo mari, exciſæ rupes duriſſimi ſilicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata foſſuris montium juga, incredibile celeritate, cum mora culpa capite lueretur. † Quantum ad ſupellectilem dixiſſe ſufficiet, in aureo lecto *Cæſarem* decubuiſſe;* *Heliogabalum* nō tantum auream carucam gemmis inveſtitam habuiſſe, ſed & in myrrhinis & onichinis urinam depoſuiſſe, † *Antonium* in contumeliam naturæ vilitatem auro feciſſe, opus proſcriptione dignum. Ventris denique onus *Baſſam* auro excepiſſe. Alias certum eſt Candelabra pro quadringentis millibus nummis empta interdum fuiſſe: nec dubium *Horatium* ſpeculato cubiculo ſcorta diſpoſita habuiſſe. De Tiberio certe Suetonius *c.* 43. *Cubicula pluriſariam diſpoſita tabellis ac ſigillis laſciviſſimarum picturarum ac figurarum adornavit.*

Punct. VIII. *Immenſa fuit Romanorum in veſtitu luxuria.*

LVxuriam in veſtitu duplici argumento oſtendo; culturæ nimirum corporis, & ipſius amictus. Illa tam curioſa fuit, ut *Seneca natur. quæſt.* 7. *c.* 31: ſcribat; *Adhuc quicquid eſt boni moris extinguimus levitate* & *politura corporum, muliebres munditias anteceſſimus, colores meretricios matronis quidem non induendos viri ſumimus, tenero & molli ingreſſu ſuſpendimus gradum, non ambulamus, ſed repimus.* Et certe Iulius Cæſar non ſolum tondebatur diligenter ac radebatur, ſed vellebatur etiam ut quidam exprobravere. * Nero circa cultum habitumque adeo pudenF

† Plin. l. 33. c. 11. * Lamprid † Plin. l. 33. c. 3. * Plin. l. 33. c. 11. † Sueton. c. 45.

pudendus, ut comam ſemper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone verticem ſummitteret. Ottonem vero faciem quotidie raſitare, ac pane madido linire conſuetum, idem *author c. 51. refert*, idque inſtituiſſe à prima lanugine ne barbatus unquam eſſet. Veſtitum quod ſpectat, Hortenſius capitale putavit, quod in humero ſuo locum ruga mutaſſet Lucullus, *Horat. Ep. 9.*

———— Sibi millia quinque,
Eſſe domi chlamydum,

Affirmavit. Communis conſuetudo fuit, aliquoties in die veſtimenta mutare; nec ipſe Nero unquam bis in una veſte viſus eſt. Lacerna decem millibus ſeſtertiorum emebatur. * *Nonnius* annulum unum habuit ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum; Mos apud omnes exornare annulis digitos, & in omni articulo diſponere gemmam. Charinus omnibus digitis ſenos geſſit, nec nocte etiam eos ſepoſuit. Imo inveniſſe luxuriam annulos alios æſtivos, alios hybernos dicit *Probus*. Et hoc inter omnes promiſcue, Mulieres habebant veſtes ſericas, † ſi veſtes vocandæ, in quibus nil erat, quo defendi, aut corpus, aut denique pudor poſſet, quibus ſumtis mulier parum liquido nudam ſe non eſſe juraret. Comptura & veſtitus *Lollia Paulina* Caligulæ uxoris, illaque in mediocribus interdum conviviis, quadringentis millibus ſeſtertiorum æſtimabatur: *Hieronymus in vita Pauli Erem.* uno filo unionum, villarum infuiſſe pretia ſcribit; *Tertullianus de habitu muliebri c. 9.* uno lino decies ſeſtertium inſeri, & ſaltus atque inſulas teneram cervicem ferre. * *Iulius Cæſar*, unam margaritam pro matre Bruti Servilia emtam, ſexagies ſeſtertio mercatus eſt. Quod ſi multitudinem ſpectes, *Video uniones*, (inquit Seneca *de benef. 7. c. 9.*) *non ſingulos ſingulis auribus comparatos: jam enim exercitata*

* Plin. l. 37. 16. † Seneca de benef. 7. c. 9. * Sueton. c. 59.

citata aures oneri ferendo ſunt. Iunguntur inter ſe, & inſuper alii binis ſupponuntur. Non ſatis muliebris inſania viros ſubjecerat, niſi bina ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Si locum inquiras. *Quin & pedibus,* inquit *l. 2.c.35 Tertul'ianus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſoculis addunt: neque enim geſtare jam margaritas, niſi calc nt, ac per uniones etiam ambulent, ſatis eſt.* Specula denique ſi attendamus, pluris unum interdum conſtitit, quam antiquarum dos fuit, illa quæ publice dabatur Imperatorum pauperum filiabus. † Imo libertinorum virgunculis in unum ſpeculum non ſuffecit illa dos, quam dedit Populus Romanus filiæ Scipionis. Erat autem undecem millia æris. De cætero & ſervorum interdum decem, imo viginti millia numerabantur, non quæſtus cauſa ut ille Græcorum ditiſſimus Nicias, ſed plerique in publico comitantes. Et tantum de luxuria Romanorum quam ſufficientiſſime *CL. Meurſius* & Nobil. *Kobierzycki* deſcripſere. Haud pauciora de arrogantia, jactatione, adulatione & ingratitudine dici poſſent. Nam & urbem Romam *Deam* vocavere, & ſuos Imperatores inter *Divos* retulere, & optime de Rep. meritos, ut *Camillum, Scipionem* &c. expulere. *Quinque Cornelii totidem ſunt notiſſima ingrata patriæ exempla.* Sed quia horum vitiorum paſſim apud Authores exſtant exempla, nec noſtro ævo deſunt quæ opponantur, omitto.

Punct. I X. *Juſtitia, prudentia & fortitudo Romanorum nulla fuit.*

Exiſtimant tamen multi, Romanos aliis nationibus juſtitia, prudentia, & fortitudine palmã præripuiſſe. Sed falluntur. Nam ſi has junctim ſpectemus, vinculo quodam junctæ ſunt ſibi omnes

F 2

† Seneca Natur. quæſt. lib. 1. cap. 17.

nes virtutes, ita ut qui unam habeat, nec cæteris deſtituatur. At multa Romanorum vitia jã abundanter oſtendimus. Quod ſi diviſim ſumantur, nulla Romanis vere attribui poterit. *Non juſtitia.* † Quomodo enim ſanguine abſtinebunt, qui colunt cruentos Deos Martem & Bellonam? quomodo aut parentibus parcent, qui expulſorem patris ſui Iovem, aut natis ex ſe infantibus, non parcentem colunt Saturnum? quomodo pudicitiã tuebuntur, qui colunt Deam nudam & adulterã, & quaſi apud Deos proſtitutam? quomodo ſe à rapinis aut fraudibus abſtinebunt, qui Mercurii furta noverunt, docentis non fraudis eſſe decipere ſed aſtutię? quomodo libidines coërcebunt qui Iovem, Herculem, Liberum, Apollinem, cæterosque venerantur, quorum adulteria & ſtupra, in mares & fœminas non tantum doctis nota ſunt; ſed exprimuntur etiam in Theatris, atque cantantur, ut ſint omnibus notiora? Poſſuntne inter hæc juſti eſſe homines, qui etiam natura ſint boni ab ipſis tamen Diis erudiantur ad injuſtitiam? Ad placandum enim Deum quem colas, iis rebus opus eſt, quibus eum gaudere ac delectari ſcias, ſic fit, ut vitam colentium, Deus pro qualitate numinis ſui formet: quoniam religioſiſſimus cultus eſt imitari. Quantum ad *prudentiam*, audeo palam cũ Generoſiſſ. Domino *Andrea Rey de Conſil. & conſultatione*, dicere. *Si conſilia Romanorum, qualia partim à Livio, partim à Dione, & aliis graviſſimis hiſtoricis deſcripta ſunt, conferantur cum iis, quæ ab annis centum in Hiſpania, Italia, hujus parte Rep. Veneta, Gallia, Germania, Anglia, Polonia, aliiſque regnis ſive ad pacem ſive ad bellum inventa ſuſceptaque, à Comineo, Guicciardino, Sleidano, recentioribus item Gallicæ Hiſtoriæ authoribus, Meterano, itemque aliis ex parte notantur; fatendum erit ætatem hanc inveniendi prompto acumine, & judicandi exquiſita dexteritate, antiquitatem non tantum*

† Lactant. inſtit. l. 5. c. 10.

amu-

æmulari,ſed & ſuperare. Nec profecto cōcipere poſſum, quomodo illi fuerint prudentes, qui Remp. viris egregiis, per gladiatoria ſpectacula, ſpoliabant, immenſos ſumptus in res nihili profundebant, & omnifariam crudelitatem, tum in ſuos, tum in alienos, exercebant. Quantum ad *Fortitudinem*, ſicut Martyrem non pœna, ſic fortem non pugna, ſed cauſa facit. Remota juſtitia, nil ſunt regna, niſi magna latrocinia. Vnde piratæ, ab Alexandro interrogati quo jure id facerent, reſpondere: Eodem quo ille; & *Poëta* eundem vocat

Terrarum fatale malum, fulmenque quod omnes
Percuteret populos, pariterque & ſydus iniquum
Gentibus.

Idem Romanis applicari poteſt. Nam ut omittam *Mithridatem* & *Galgacum* Romanorū hoſtes; quorum ille in Epiſtola ad Arſacem, *Romani arma in omnes habent, in eos acerrima, quibus victis, ſpolia maxima ſunt, ſcribit*; hic ad ſuos, *Raptores orbis poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, mare ſcrutantur: ſi locuples eſt hoſtis avari, ſi pauper ambitioſi, quos non oriens non occidens ſaturavit,*† dicit; bellum contra Carthaginenſes, primum propter Mamertinos ſuſceptū injuſtum fere fuiſſe, certum eſt. Nec enim cumulus homicidarum fœlici actu, civilis ſocietatis nomen ſortiri poteſt, ut fœdus faciat. Idem poſtea in Sardinia factum, cum mille ducenta talenta Carthaginenſes perſolvere coacti fuiſſent. Præterea, ſi nō minus fortes ex eo appellamur, quod res moleſtas atque aſperas fortiter ferimus, noſtri Martyres poterunt præponi Romanis. Nam, (ut de vitis taceam) pueri & mulierculæ tortores ſuos taciti vincebant, & expromere illis gemitum nec ignis poterat. Et de *Dorotheo* Euſebius *l. 8. c. 6. Ex omnibus qui unquam vel apud Græcos, vel apud Barbaros, propter animi magnitudinem illuſtres, & hominum ſermone celebrati ſunt, nullus cum divinis & eximiis noſtri*

† Tacitus in vita Agricol.

temporis Martyribus, Dorotheo, & ſuis ſodalibus Imperatorum miniſtris comparari poteſt. Quod ſi patriæ defenſio objiciatur, adſunt præſto *Caletenſium* ſub *Philippo Valeſio, Belgarum* & aliorum exempla, qui ſe in patriæ devovere commodum. Alias ſi *Britannorum, Gallorum, Germanorum, Pyrrhi* & *Carthaginenſium* contra eoſdem acta recoluerimus, videbimus in paucis inferiores fuiſſe. Qui Britannorum exactam cum Romanis comparationem voluerit, *Rhalegum* in Hiſtoria mundi *l.5.p.1.c.1.* § 1. conſulat. De cætero, & unio in virtute ſi attendatur, certiſſimum eſt, nullum apud Romanos vel Græcos amicitiæ extare exemplum, quod *Marci Tarviſani* & *Nicolai Barbadici* Patriciorum Venetorum comparari poſſit. Deſcripſit eam *Alexander de Gattis*, argumento Hiſtorico præfixo.

Punct. X *et ultimum. Probabile eſt ſecundum quoſdam futuram adhuc in majori flore in terris Eccleſiam, quam unquam antehac fuit.*

QVamvis autem ſe res ita, ut demonſtravimus, habeat: objiciuntur tamen haud pauca ſcripturæ loca, quæ contrarium velle de ultimis temporibus explicite videntur. Et certe expreſſe apud *Mathæum cap. 24. 12. Quoniam multiplicata erit iniquitas; charitas refrigeſcet multorum.* apud *Lucam, c. 18. 8. Filius hominis quum venerit, num reperturus eſt fidem in terra?* apud Paulũ: *1. Tim 4. v. 1. Spiritus diſerte dicit, fore ut poſterioribus temporibus deſciſcant quidam à fide, v. 17. Improbi homines procedent in pejus, tum ſeductores, tum ſeducti;* apud *Petrum: 2. Epiſt. c. 3. Venturi ſunt ultimis diebus irriſores, in ſuis ipſorum cupiditatibus incedentes, &c.* Sed nec hæc tanti ſunt, ut ſententiam noſtram evertant, reſponderique ad ea tum *Generaliter*, tum *Specialiter* poteſt. *Generaliter.* I. Quia, etſi verum

eſſet circa finem mundi mores ruituros in pejus: non ſequitur tamen inde univerſalem & perpetuam fuiſſe illam ruinam. II. Non poteſt concipi quomodo Iudæorum & gentium expectanda ſit converſio, & nihilominus major morum corruptela. III. Vltimi dies non videntur ſumendi pro illis qui viciniores Chriſti adventui, ſed pro toto tempore, inter primum & ſecundum adventum intercedente. Sic apud *Eſaiam c.* 2. 2. *Erit igitur ultimis temporibus ubi conſtitutus fuerit mons domus Iehovæ in vertice aliorum montium & elatus ſupra colles; ut confluant ad eum omnes gentes.* Homo eſt parvus mundus, ut illius in plurima interſtitia diſpeſcitur ætas, ſic mundi in diverſas periodos. Quemadmodum igitur ſola ſenectus poteſt interdum duratione præteritas adæquare periodos; ſic & ultima tempora. Nec mirum id videri debet. Nam tempus *a Iobi reſtitutione ad mortem decurrens, ultimorum dierum inſignitur titulo, quamvis centum quadraginta complectatur annos. IV. Quin ultimi dies pro poſterioribus ſumi poſſunt. Vnde quod *Ioel. c.* 2. *v.* 28. de prophetiis, *Eritque poſtea*, dicit; id *Petrus* in *Actis Apoſtolorum, c.* 2. *v.* 17. per *Erit ultimis temporibus*, effert. Evidentiſſime vero id in *Iacobi* prophetia mortem antecedente apparet. Nam ille dicturum ſe filiis pollicetur, quid ultimis temporibus ſit futurum. At inter illa tempora ſceptri Iudaici ablationem, & Schilonis ponit adventum. Non tantum igitur poſteriora tempora hic intelligi debere videntur, ſed etiam, ut *vir doctus in Epiſtolam Iudæ* explicat, regnum Chriſti. Et hoc in genere. *In ſpecie.* I. Prædictio Divi Pauli de prohibitione matrimonii, &c. in *Euſtatio, Tatianis, Marcioniſtis, Manichæis, Cataris* & *Montaniſtis* eſt impleta. Eadem alterius ratio. Nec enim ætatem ſuam cum noſtra comparat, ſed potius, qualis futura ſit regni Chriſti con-

*Iob. 42. v. 12. 16.

ditio, docet. Nec incrementum illud nequitiæ, cum ſucceſſu temporis conjunctum, quicquam ad univerſalem & perpetuam naturæ ruinam. Nam quibuſdam deficientibus ad malum, bono nonnulli agglutinantur. *Et ipſe Paulus* ait, *Vlterius non proceſſuros, ſed ipſorum ſtultitiam manifeſtam futuram omnibus.* II. Prophetia *Petri*, jam tempore *Iudæ* eventum ſuum ſortita eſt. Hinc *Iudas verſ. 9*, fere iiſdem verbis utitur, & differentia in eo tantum eſt, quod ille prædicit, iſte oſtendit. III. Chriſti prædictiones de Chriſtianæ religionis perſecutione, & everſione Hieroſolymitanæ urbis ſumendæ ſunt. Et in hunc ſenſum, *Maldonatus* & *Aretius* verba *Pauli 2.Tim. 4.v.6.* adducunt. Illa quæ apud *Lucam*, nil aliud ſignificant, quam à Chriſti ad cœlos aſcenſione uſque ad reditum futuros homines paſſim incredulos, explicant *Theologi*. Et *Ianſenius* dicit. *Non tantum ſignificari paucitatem & defectum fidei in hominibus qui vivi reperientur in noviſſimo die, ſed etiam in hominibus cujuſlibet temporis.* De Adventu *Antichriſti* etiam quædam adferuntur, ſed videri de hac materia poteſt *VVhitakerus*, *Dounamus* & alii. Certiſſimum eſt argumentum remotio obſtantis, ſeu Romani imperii everſio, quam jam factam, ipſi Pontificii, *Thomas* nempe, *Lyra, Ribera*, & *Salmeron* concedunt. Quis in ejus locum ſucceſſerit, *Paſquier, Machiavellus* & *Sigonius* oſtendunt, ſed luculentiſſime omnium *Lipſius*, cujus memorabilia verba hæc ſunt, * *Mira Dei benignitas in hanc urbem, cum legionum vim eripuit, Legum attribuit, cum armis imperare noluit, ſacris induſſit. Et ſic quoque fecit eam decus, tutelam, columen rerum. Atqui ſenatus ille vetus non eſt, inquiunt? Non ille, ſed alius, & vide in iſta purpura ex omni noſtro orbe ſelectos proceres moribus, prudentia, armis ſpectandos. Si vetus ille Cyneas redeat, & hunc conſeſſum videat,*

* In Memor Fran.l.1. Hiſt. Flor.l.3. de regno Ital.l.4.

at, nihil ambigat, vel cum Regibus iterum vel cum heroibus comparare. Quid tributa? non tam multa, ſed magis innoxia & ultronea ſunt. Quid legationes gentium? nec ea deſunt, & ex noto ignotoque orbe (tanta diffuſio majeſtatis hujus eſt) concurritur, & jura ac leges ſacrorum hinc petunt, ipſi Reges ac Principes adeunt & inclinantur, & obnoxia capita uni huic capiti ſubmittunt. Quemadmodum autem nullum dubium eſt, non tantum veniſſe jam Antichriſtum, ſed & eundem mundo revelatum eſſe; ſic videntur, ſecundum quoſdam pios interpretes, haud pauca ſcripturæ loca, ruinæ illius propinquitatem; quam ſubſecuturam ajunt pacem Eccleſiæ talem, qualis nunquam antehac fuit, innuere. Huic paci quidam *pleniorem gentium & Iudæorum converſionem, cui reditum in terram Canaan Nobiliſſ. D. Makovius Patriæ ſuæ apud exteros lumen* adjungit; *omnium per Eliam reſtitutionem, perſecutionum externarum, Hæreſium, & improbitatis ceſſationem* includunt, quidam eidem *Martyrum reſurrectionem, & in terris cum Chriſto per mille annos regnum* adſcribunt. Illius ſententiæ ſunt tum *Carolus Gallus* Leydenſis Academiæ olim profeſſor, in *Clave prophetica nova Apocalypſeos*, in quo opere per viginti quinque annos, legendo, meditando, indagando, ſcribendo, diſſerendo ſe deſudaſſe fatetur, tum *Georgius Haukvvill in Apologia providentiæ divinæ*, ex qua iſtud opuſculum maxima parte excerpſimus, tum *Mathias Martinus* p.m. in Epiſtola reſponſoria ad meas literas, quibus ejus ſententiam de hac materia anno 1628. exquiſivi. Hujus ſunt *Alſtedius* & *Piſcator*. Hic tamen regnum illud Cœlis affigit. Ille non tantum terris vendicat, ſed etiam millenarii initium circa annum 1694. ponit. Videtur & *Carolus Gallus in Diatriba & Chronol.* iis accedere: Nam *obſer. octava* ſuper 20. *caput* Apocalypſeos hæc ſcribit. *Breviter, Spiritus propheticus in hac Iohannis Apocalypſi*

vaticinatur de ſingulari adeoque miranda Eccleſiæ reſurrectione, renovatione ac reſtitutione, quod nimirum illa, hac noviſſima ætate, ex Iudæis ac gentibus, vivis ac mortuis conſpicua erit, & mirum in modum glorioſius quam unquam antea ex mortuis vel prima morte reviviſcet, innovabitur, reſtaurabitur & refloreſcet. De argumentis ſi quæris, deſumpta ſunt partim à certitudine converſionis Iudæorum & gentium, partim ex locis quibuſdam pacem expreſſe promittentibus, partim ex prophetia mille annorum capite vigeſimo Apocalypſeos deſcripta, nondum impleta. Quamvis autem iſta materia utpote ænigmatica ante eventum decidi nequeat, nec quamvis poſſet, mearum id ſit virium, quin nec hujus loci: tamen I. *Videtur veriſſimum eſſe, pleniorum gentium & Iudæorum converſionem futuram,* ut firmiſſime *Keplerus in ſtell. Serpent.* & *Iuſtus Heurnius, de legat. Evang. ad Indos.* ex ſacro Codice demonſtravere. Poſt Antichriſti vero ruinam, non tantum obſtans idololatriæ, ſed & res ipſa loquitur, ne dicam de obſignatione Diaboli, quæ demum poſt conjectionem Pſeudoprophetæ & beſtiæ in lacũ facta ſcribitur. II. *Nullus articulus fidei violaretur, quamvis ſtatueremus reditum Eliæ, & Iudæorum in terram Canaan reductionem.* Id enim quod de reſtitutione omnium per *Eliã* apud Euangeliſtam dicitur, Iohanni Baptiſtæ Chriſtus non adſcripſit: nec id quod apud Malachiam illi adſcribitur, huic convenit, ne dicã adventum primum Chriſti non horribilem ſed lætum fuiſſe. Promiſſum Iſraëlitis *Deut.* 30. factum nimis illuſtre eſt; nondum impletum vel Iſraelitarum non reducta *diſperſio*, teſtis eſt. III. *Veriſimile eſt inſignem Antichriſti ruinam eſſe præ foribus.* Cum enim evidens ſit, Apocalypticam Hiſtoriam tres Eccleſiæ periodos nobis deſcribere, quarum unaquęque ſeptem ſeptuaginta annis circumſcribitur, exindeq; certo conſequatur, denunciationẽ

ruinæ

ruinæ Babylonis circa Caroli V. tempora accidiſſe, nec quicquam amplius de reſtitutione illius ſcribatur; quin moderni tumultus prelio illo cap. 19. Apocal. deſcripto, non inepte figurari videantur, ſucceſſuſq; ex illa parte nihil aliud oſtendat, quam quod in ſemidiruta Carthagine apparuit, *morientium* nempe *beſtiarũ violentiores eſſe morſus*, diu duraturum difficulter poteſt concipi. Nec ſpernenda ſunt omina, prodigia, * præſagia, & prædictiones, quæ tum præteritis temporibus, tum hoc decennio accidiſſe ſcribũtur. Abſtruſiora profectò ſunt, quam ut facili inquiſitione penetrari poſſint; ſeriora, quã ut ſcurrili præjudicio damnari debeant. Et quamvis hoc ambitioſum ſcientiæ neglectum ſibi vendicare compererim; tamen meliores mentes ſatius eſſe exiſtimant, in ſpe & patientia eventum expectare, quam temerario judicio, divinis falſitatem, falſis veritatem, humanis divinitatem, naturalibus ſupernaturalitatem adſcribere. Ego, etſi de divinitate veritateque tacere etiam malo: tamen nil fere inſigne accidiſſe in Hiſtoriis evolutis comperiſſe me profiteor, quod non vel divinis, vel diabolicis, vel humanis, vel naturalibus, vel omnibus ſimul præventum ſit prædictis. Tota quatuor Monarchiarum ſeries in imaginibus Danieliticis latet; tota Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſynopſis Apocalypticis ſcripturis continetur: tamen & de his quædam delibavit Sathanas. Chriſti nativitatem, Sybillæ, Oracula, Sydera, præter divinos prophetas annunciavere. Quid themata natalitia poſſint, quid omnia valeant, *Iuli. Caſ. Bullengeri de divinatione opus*, & *Ducis Bironii Hiſtoria* docebunt.

IV. *Probabile videtur mille annos Apocalypticos nondum impletos eſſe.* Nam ſi impleti fuiſſent, factum id eſſet vel prima vel ſecunda vel tertia periodo. *Non prima.* Nam tum ſeptem ſigilla ſuum habuere evẽtum

* Quid de modernis præſagiis ſentiendum ſit?

tum, nec quicquã extra illa accidit præter id quod de mulieris exilio & Draconis prælio ſcribitur: ingens etiam tum hæreticorum fuit numerus, & ſummus perſecutionis æſtus. *Non ſecunda.* Nã ſub illa & Antichriſtianiſmus eſt exortus, & Mahumediſmus. *Non Tertia.* Tum enim ſolutũ eſſe dicunt. At tum cœpit Eccleſia cum duobus teſtibus in præterita occiſis reſurgere, & Babylon declinare. Ejuſdem ſententiæ eſt, *D. Meade Theologus Cantabrig.* * amicus noſter honorandus, qui eſt author *Clavis Apocalyptica ex innatis & inſitis viſionum characteribus eruta & demonſtrata.* Reverendiſſ. *Vſſerius* Hiberniæ primas duplicem millenarium ſtatuit, *Martinius* vero pro longo tempore ſynecdochice eum ſumit, & verius. Sed nolo in hanc rem plura iſtis quæ attuli; non tam quid certo dicendum ſit, quam quid dici poſſit, oſtendere volui, primum & ſecundum ſi excipias. Interim de duobus inſtrui deſidero. *An* nimirum † *Antichriſti ruina ſit futura totalis*, & *An illam Sathanæ ligationem, hæreſium, improbitatis & omnis omninò in Eccleſia viſibili perſecutionis* ſit neceſſario ſubſecutura ceſſatio. De cętero Chiliaſtis à *Papia, Apollinari, Tertulliano,* & *Lactantio* defenſis, qui *gemmatam per mille à reſurrectione annos, in terris ſomniabant Ieruſalem, hoſtiarum ſanguinẽ, otium ſabbathi, circumciſionem, nuptias, partus, educationem, epularum delicias, cunctarum gentium ſervitutem, Lunæ ſolarem claritatem, Solis ſeptemplicem;* abſit faveamus; petamus potius ut Deus oculo gratiæ ſuæ Eccleſiam afflictiſſimam aſpicere, eidemque quicquid ſalutare eſt, concedere dignetur. Satis eſt ſi non nimium, ſive autem hoc, ſive illud, *gratia tibi Domine Ieſu.*

* In libro de ſucceſſione. † Dionyſ. Alexand.

FINIS.

+Ø1 1454306

Digitized by Google

B44-

BIBL
Vit